శ్రీమత్పరమాత్మనే నమః

పాండవోద్యోగము

శ్రీ

తిరుపతి

వెంకటేశ్వర కవులు

శతావధానులు

శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచింపబడి
వెలకు సిద్ధముగానున్న గ్రంథములు

శ్రవణానందము	1- 8-0	పాండవప్రవాసము	1- 0-0
పాణిగృహీత	1- 0-0	పాండవోద్యోగము	1-12-0
[illegible]ణాపరిణయము	0-10-0	పాండవవిజయము	1-12-0
బుద్ధచరిత్రము	1- 8-0	పాండవాశ్వమేధము	1- 8-0
ఏలామాహాత్మ్యము	0- 8-0	పాండవరాజసూయము	0- 5-0
శ్రీనివాసవిలాసము	1- 0-0	ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నము	0-12-0
గుంటూరుసీమ 2 వ భాగము	1- 0-0	పండితరాజము	0-12-0
గీరతము 2 వ భాగము	0-12-0	సుకన్య	0 -5-0
[illegible]ంతి	0- 8-0	అనర్ఘనారదము	0- 8-0
[illegible]ధానసారము	1- 0-0	దంభవామనము	0- 8-0
[illegible]ంప	1- 0-0	ఎడ్వర్డు పట్టాభిషేకము	0-12-0
[illegible]కేళము	0- 4-0	మృచ్ఛకటికము	1-12-0
[illegible]నందము	0- 4-0	ముద్రారాక్షసము	1- 0-0
[illegible]రంభా సంవాదము	0- 4-0	కాశీయాత్ర	0- 6-0
కామేశ్వరీశతకము	0- 4-0	విక్రమచెళ్లపిళ్ల	0- 4-0
[illegible]గ్య కామేశ్వరి	0- 4-0	షష్టిపూర్తి	0- 8-0
సౌభాగ్య కామేశ్వరి 1 వ భాగము	0-10-0	చంద్రప్రభచరిత్రము	0-12-0
		విక్రమాంకదేవచరిత్రము	1 -0-0
సౌభాగ్య కామేశ్వరి 2 వ భాగము	0- 6-0	హర్షచరిత్రము	0- 8-0
		తరిటికోట	0- 4-0
[illegible]	0- 4-0	పల్లెటూళ్లపట్టుదలలు	0- 4-0
[illegible]	0-12-0	దివాకర్లాస్తమయము	0-12-0
[illegible]	0- 4-0	జాతకచర్య	1- 8-0
[illegible]	0-12-0	సారస్వత [illegible]	1- 0-0

[illegible]

పాండవోద్యోగము

శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వర కవులు

12 [illegible]

[illegible]

[illegible] 2000

[illegible]

చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రి అండ్ సన్సు,

శ్రీ [illegible],

కడియము (P. O.)

తూర్పుగోదావరి జిల్లా.

[illegible]] [వెల: 1 12-0

ఇందువచ్చు పాత్రలు

1. వ అంకము

1 సూత్రధారుఁడు
2 మారిషుఁడు
3 అర్జునుఁడు
4 దుర్యోధనుఁడు
5 శ్రీకృష్ణుఁడు

2. వ అంకము

1 శ్రీకృష్ణుఁడు
2 పంచపాండవులు
3 ద్రౌపది

3. వ అంకము

1 వృద్ధపురోహితుఁడు
2 ద్వివేది
3 ధృతరాష్ట్రుఁడు
4 భీష్ముఁడు
5 నారదాదులు
6 శ్రీకృష్ణుడు
7 ద్రోణుడు
8 కర్ణుఁడు
9 దుర్యోధనుఁడు
10 అశ్వత్థామ
11 వికర్ణుఁడు
12 గాంధారి
13 జమదగ్ని
14 జాబాలి
15 విదురుఁడు
16 కృపాచార్యుఁడు
17 దుశ్శాసనుఁడు
18 సాత్యకి

4. వ అంకము

1 శ్రీకృష్ణుఁడు
2 కుంతి
3 కర్ణుఁడు

5 వ అంకము

1 పంచపాండవులు
2 శ్రీకృష్ణుఁడు
3 ఉలూకుఁడు
4 రుక్మి
5 పురుషుఁడు
6 సేవారి

6. వ అంకము

1 శ్రీకృష్ణుఁడు
2 పంచపాండవులు
3 భీష్ముఁడు
4 ద్రోణుఁడు
5 కర్ణుడు
6 యుయుత్సుడు

శ్రీ మత్పరదేవతాయైనమః

పాండవోద్యోగము

నాటకము

[నాంది]

శా. ధర్మస్థుం డరిభీముఁ డర్జున యశోధాముండు పాపప్రభా
మర్మచ్ఛిత్తి యమాయమాన నిజనామప్రాభవుం డార్తహృ
చ్ఛర్మోదారుఁడు విశ్వరూపధరుఁ డుష్టచ్ఛ్రీవదాన్యుండు స
త్కర్మాధ్యక్షుఁడు పార్థసారథి యశఃకల్యాణముల్ గూర్చుతన్.

సూత్రధారుఁడు—(నాంద్యంతమునఁ బ్రవేశించి) మారిషా! ఇటురమ్ము.

మారి—(ప్రవేశించి) ఇదిగో! వచ్చితి నేమియాజ్ఞ?

సూత్ర—పాత్రంబుల నన్నిటి నాయత్తపఱచితివి గదా?

మారి—చిత్తము, సర్వము సంసిద్ధముగనేయున్నది. కాని మన పాత్రములయం దొక్కరుఁడుమాత్రము మన ప్రతిపక్షివంచనకు లోబడి మనలన్ ద్యజించి యరిగె.

సూత్ర—(తత్తరపాటుతో) ఎవరతడు?

మారి—అన్యుఁడు కాఁడు, తమ మేనమామయే.

సూత్ర (కోపముతోఁ దనలో) ఓరీ! ప్రతిపక్షి! ఎంతపని చేసితివి?

ఉ. మున్ను సుయోధనుండు నృపముఖ్యుని ధర్మజు భాగినేయుఁ గూ
డ నెన్నటిఁబోవు శల్యునిఁ గడంగి యెటో యొక యుక్తిఁ బన్ని తాఁ

గ్రన్ననఁ దన్నుఁ జేర్చికొనునైవడి నాదగు మేనమామ న
త్యున్నతు నాదరించెను వసించ వచించి హితంబుఁ గొనన్పుచున్.

(రోజించి తలపంకించి) కానిమ్ము నీ కతఁడు సమయము వచ్చినప్పుడంతశ్శల్యాయమానుండై తుట్టతుద కపకృతియే యొనర్చునట్లు నానేర్పుకల్మిని సంఘటించెదఁ గాక. (ప్రకాశము) మారిషా! అతఁడు లేకున్నను మన నాటక ప్రయోగము కొఱఁతపడదు. ఆతని భూమికను ధరింపఁదగువారు మఱికొందఱు గలరు. ఏమైనను అతని వంటివాఁడు సామాన్యముగా మనకు లభించుట దుర్లభము. ఔఁగాక, గతించినదాని కేమి సేయఁగలము? ఏకాలమున కేది యెట్లు జరుగునో యెవరికి దెలియును. సర్వమును కాలమే సంఘటించుచుండును.

మారి— చిత్రము! తాము వచించినట్లు కాలము ప్రతిక్షణమందునను నేదోమార్పు కల్గించుచునే యుండును; చూడుఁడు.

ఉ. భీమధనంజయ ప్రభ లభీనము లయ్యెను, బుష్పపల్లవ
క్షేమముఁ బాసి యుండె సహదేవకుజంబు వనంబులోన; వ్యా
యామభరంబునన్ ద్రుపదజాయత బాష్పపూరంబు నిండె; సం
గ్రామదినంబులుం దరిసె గాలజధర్మము దాఁటలేమిచేన్.

సూత్ర— అవును, నీవు చెప్పిన వన్నియు శరత్కాలజన్యంబు లగు మార్పులు. కాలము సర్వకారణ మని యార్యు లెల్లరును నేక వాక్యతగా నొప్పుకొనిన విషయము.

ఉ. కాలవశంబునం దిరుగుఁ గాదె! దివాకరుఁ డబ్జవైరియున్.
గాలవశంబుచేతనె జగంబు జనించు, రహించు, గ్రుంగు; నీ
కాలమె కల్మిలేములకుఁ గారణ. మెన్నిట నెన్ని చూచినన్
గాలము దాఁటువాఁ డిల నొకండును లేఁడు కుశీలవాగ్రణీ!.

కానిమ్ము; "గతం నశోచామి కృతం స్మరామి" కావునఁ బ్రకృత

మనుసరింపుదము. (యోజించి) నేఁడు నాముహూర్తంబు దుస్స్వప్నము ఏకుఁ బోయినను మనము ప్రయోగింపవలసిన నాటకము పాండవోద్యోగ మని తనవర్తనచే సూచించియున్నాఁడు. కాని యీ నాటకచక్రమును ద్రిప్పఁగలవాఁడు నా బావమఱఁది మురళీదాసు. అతనిని నీవు పోయి వెంటఁబెట్టుకొని రమ్ము. నే నింతలో నీనాటక కర్తలగు తిరుపతివెంకటేశ్వరుల గురువగు శ్రీ చర్ల బ్రహ్మపండితాఖండలుని సంస్మరించి తత్ప్రసాదంబు వడసి వచ్చెదను.

మారి— చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

సూత్ర— (అంజలి ఘటించి)

శా. శాలీపండితుఁడై కృపాళుఁడయి ప్రఖ్యాతిప్రభాపూర్ణుఁడై
యాశీర్వాదముమాత్ర శిష్యులను విద్యావంతులన్ జేయు వా
గ్వైశద్యమ్మునఁ బొల్చుచర్లకులజున్ బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిన్ గళా
రాశిన్ శ్రీకడిమెద్దవాసు మది నారాధింతు నశ్రాంతమున్.

(నిష్క్రమించును.)

[ఇది ప్రస్తావన.]

[అంత నర్జునుఁడు ప్రవేశించును.]

అర్జు— (తనలో)

చ. ద్రుపదునిపంపునన్ జనెఁ బురోహితుఁ; డాధృతరాష్ట్రిసూని బల్
కపటి వినండు సంధి చెడఁగా గమకించెడిఁగాని, తప్ప దా
లవుఁబని; సర్వమున్ గడపులావు గలండు యశోదపట్టి; యా
రిపుజనకాలుఁ దోడుగ వరించెద సర్వము నిర్వహించెదన్.

(పరిక్రమించి యెదుటఁ జూచి)

మ. అదిగో! ద్వారక; యాలమంద లవిగో! నందండుఁ గోరాడు; న
య్యది యేకోట, యదేయగస్త్ర; యవెరథ్యల్; వారలే యాదవుల్;

యనుసింహాసనము నసింహము మేటి యదిగో! నాలోనవంగకావ్యా
భ్యుదయంబై వరమంచు నంతరంగోచ్చండమై పర్వెడున్.
(ప్రవేశము నటించి యాశ్చర్యముతో) ఏమి! యీవిచిత్రము.

క. మనకన్న మున్ను దుర్యో
ధనుఁ డిట కరుదెంచెఁ గృష్ణుఁ దనవానిఁగఁ గ
న్ననఁ జేసికొని చనన్ దన
మనమందుఁ దలంపఁబోలు మంచుం దకటా!.

వాసుదేవుఁడు పాండవపక్షపాతి! కాదు కాదు. ధర్మపక్షపాతి యని
సుంతైన నిరఁ జెప్పఁగ దు కాలోలు. (నిరూపించి)

మ. అరవిందాక్షుఁడు శేషశాయి జగదీశారాధ్యుఁ డంభోధిజా
వరుఁ డాత్మావనుఁ డంగజాంగజుఁడు శ్రీవత్సాంకుఁడేమో! నిరం
తర నిర్నిద్రుఁడు నిద్రఁ జెందెడిఁ బవల్; తచ్ఛీర్ష పుంబక్కన
క్కురునాథుం డదె కూరుచుండెఁ దళుకుల్ గుల్కంగఁ బీఠమ్మునన్.

[యథోక్తముగా శ్రీకృష్ణ దుర్యోధనులు ప్రవేశింతురు.]

కృష్ణు—(కపటనిద్ర నటించుచుఁ దనలో)

క. రాఁ డాయె నర్జునుఁడు, కురు
రాడవతంసంబు వచ్చె రమ్మని యనికిన్
దోడుగ ననుఁ గోరఁగ మో
మోడంగా వలసివచ్చు నొక్కింత యిటన్.

అర్జు— (భక్తితోఁ దనలో)

మ. జలజాతాసన ముఖ్యదైవత శిరస్సంలగ్నకోటీరసం
స్థల రత్నాని పదాబ్జపీఠి కడు నిగ్గుల్ గూర్చుఁ దత్సన్నిధి
స్థలిఁ గూర్చుండి భవంబు పావనముగా సేవాఋఁ గావించి నా
తొలిజన్మమ్మునఁ గూడుపాపముల నాందోళింపఁగాఁ జేసెదన్.

(కృష్ణుని పాదముల పక్క నిల్చుండును)

దుర్యో— (అర్జునుఁ దేఱిపాఱఁ జూచి తనలో)

ఉ. ఏ నిట కేఁగుదెంచుపని యేర్పడ సర్వము గుర్తెఱింగి రాఁ
గా నితఁ డోపుఁ గృష్ణునకుఁ గవ్వడి కేకశరీర మందు రీ
దానవవైరి వీనియెడఁ దా నవమానము చూపు టెట్లు? నా
పై నెనరూను టెట్లు? కడు బంటుగుఁ డీతని కాతఁ డెమ్మెయిన్.

బంధుత్వమ్మున కేమి! కొంద్ర గొప్ప నాకును నది లేకపోలేదు! లేకపోవుఁగాక నేను ముందుగాఁ దన్ను దర్శింపవచ్చితిని. దానిం బట్టి యీతఁడు నన్నవమానించినచో లోకులు 'పక్షపాతి' యని తన్ను గర్హింతురని సందియ ముండకపోఁడు. కానిమ్ము సకలమ్మును నిప్పుడె తేలఁగలదు.

కృష్ణు— (తనలో)

క. నాయనుఁగుంజెలి నాదగు
కాయము నాజీవగఱ్ఱ కవ్వడి నన్నున్
సాయమ్ము గోర వచ్చెన్
నాయంతస్తాప ముడిగె నను ముద మొనసెన్.

నిదురమత్తు నటించుచు నర్జునాభిముఖముగా లేచి కౌఁగిలించుకొని (ప్రీతితో)

ఉ. ఎక్కడనుండి రాక యిట? కల్లరునున్ సుఖులే కదా! యశో
భాక్కులు నీదునన్నలును భవ్యమనస్కులు నీదుతమ్ములున్
జక్కఁగ నున్నవారె? భుజశాలి వృకోదరుఁ డగ్రజాజ్ఞకున్
దక్కక నిల్చి శాంతుగతిఁ దాను జరించునె తెల్పు మర్జునా?

(ప్రక్కకుఁ దిరిగి దుర్యోధనుం గాంచి గౌరవముతో)

శా. బావా! యెప్పుడు వచ్చితీవు? సుఖులే భ్రాతల్సుతు ల్భృత్యముల్?
నీవాల్లభ్యముపట్టు కర్ణుఁడును మన్నీలున్ సుఖోపేతులే?
మీవంశోన్నతిఁ గోరుభీష్ముఁడును మీ మేల్గోరు ద్రోణాదిభూ
దేవుల్ నేమముస్థా నెసంగుదురె? నీ తేజంబు హెచ్చించుచున్.

క. నీవచ్చినపని దెల్పుము
దావహుఁడవు గమ్ము నాకు; నఖిలావనిపా
లావనిమౌళిమణీసం
భావితచరణుఁడవు నీవు వచ్చుట యసదే.

దుర్యో— (తనలో) ఇతఁ డజ్ఞుని సంభావించురీతి యొకవిధముగను నన్ను గౌరవించు నైఖరి మఱియొకతెఱంగునను గన్పట్టుచున్నది. కానిమ్ము, లోకాచారము గాన నేను వచ్చినపనిం దెల్పెదను. (ప్రకాశముగ) నేను వచ్చి చాలసేపైనది.

ఉ. కౌరవపాండవుల్ పెనఁగుకాలము చేరువ యయ్యె; మాకు న
వ్వారికిఁ గూడ నెక్కుఁడగు బంధుసముద్రుఁడ వీవు గాన, నీ
చేరిక మాకు నిర్వురకు సేమము గూర్చెడిదౌట, సాయమున్
గోరఁగ నేగుదెంచితిమి గోపకులైకశిరోవిభూషణా!

క. ఇరువురకు సముఁడ వగుని
న్నరసితి నేఁ బ్రథమమునం దటుగానన్
సరసిజలోచన! నాకున్
గర మనుకూలుఁడవు గమ్ము కయ్యమ్మునెడన్.

కృష్ణు— కురుకంఠీరవా! నీవు చెప్పిన దిమిగుల యుక్తియుక్తముగా నున్నది. సర్వవిధముల మీకిరువురకు నేను సాయము చేయఁదగువాఁడనే. ఇఁక ముందు వెనుకలం గూర్చి విచారింపుదము.

ఉ. ముందుగ వచ్చితీవు మునుముందుగ నర్జును నేను జూచితిన్
బందుగు లన్నయంశ మది పాయక నిల్చె సహాయ మిర్వురున్
జెందుట పాడి; మీకు సయి చేసెద సైన్యవిభాగ; మందు మీ
కుం దగుదానిఁ గైకొనుఁడు; కోరుట బాలుని కొప్పు మున్నుగన్

దుర్యో— (తనలో) ఇతఁ డేదో కుయుక్తి పన్నినను గొంత సాయము చేయక తీరినది కాదు. కానిమ్ము, నా కంతే చాలును.

ఉ. నాకు గదా గురుండు భువనస్తవనీయ పరాక్రముండు సు
శ్లోకుఁ డమాయకుండు రిపులోకభయంకరుఁ డస్మదర్థసం
ధాకుశలుం డుదారగుణధాముఁడు శ్రీబలరామదేవుఁ డీ
పోకలవాఁడు గాఁడు వృథ పుచ్చఁడు మెచ్చ డతండు పాపులన్.
(ప్రకాశముగా) వాసుదేవా! నీయిచ్చవచ్చినట్లే కానిమ్ము.

కృష్ణు— ధనంజయా! నీయభిప్రాయ మేమి?

అర్జు— సకలధర్మస్వరూపుఁడ వగునీ కొరులు చెప్పవలసిన దేముండును?

దుర్యో— (నవ్వి) బావా! నీయావచ్చ క్రీని బాటువడి యర్జునున కిందు భాగము గల్పించుటయే కాక కోరుకొనుటలోఁ గూడ మొదల నతనికే యవకాశ మిచ్చియు "నీయభిప్రాయమే"మని యడుగు చున్నావు. ఇంతకంటె నెవరియభిప్రాయ మైన నెట్లుండెడిని?

కృష్ణు— సుయోధనా! అట్లు కాదు.

క. నీవు స్వతంత్రుఁడ వీతఁడు
సేవకుఁ డగ్రజుని చెప్పుచేతలకుఁ లో
నై వర్తించెడి; నందుల
కై వేఱుగ నడుగ వలసె నది యట్లుండెన్.

ఇప్పు డీతని నడుగకయే మనకు దోఁచినట్లు భాగము లేర్పఱచి కోరు కొమ్మన నేదోయొకవిధమునఁ దనకుం గోలుతెలుంగునఁ గైకొని చనినపిమ్మట నయ్యది ధర్మజునికి నచ్చనియెడల "వాసుదేవుండు బంధుగుఁ డయ్యును మమ్మును వంచించె"నని యనవచ్చును. అట్టి యెడ "మువ్వాంటికిని నీతమ్మునికిఁ జెప్పియే చేసితి"మని ప్రత్యు త్తర మిచ్చుట కవకాశ ముంచుకొనుటకై యిట్లు చేయవలసి వచ్చి నది. ఇది యిట్లుండుఁగాక, ప్రకృతము విచారించుకొందము.

తే. గీ. అన్నియెడలను నాకుఁ దీటైనవారు
గోపకులు పదివేవు రఖండబలులు

గలరు నారాయణాఖ్యఁ జెన్నలరువారు;
వారలొకవైపు నే నొక్కవైపు మఱియు.

క. యుద్ధ మొనరింత్రు వారల
బద్ధమ్మందులకు? నేను బరమాప్తుఁడనై
యుద్ధమ్ము త్రోవఁ బోవక
బుద్ధికిఁ దోఁచిన సహాయమును గావింతున్.

దుర్యో— (తనలో) ఔరా! కృష్ణుఁ డెంత మోసము చేయుచున్నాఁడు? సేననంతయు నర్జునున కీయదలఁచి యీ పన్నిక పన్నినాఁడు. ఎంత వెఱ్ఱివాఁడైనను నిప్పుడు దన్ను గోరుకొనునా?

క. ఆయుధము పట్టఁడఁట! యని
సేయఁడఁట! "కంచిగరుడసేవ" యితనిచే
నేయుపకృతి యుద్ధార్థికి
నేమొన నగు! నిట్టివాని నెవ్వండు గొనున్.

(యోజించి) అయినను బరమాప్తుఁడగు శ్రీకృష్ణుని విడిచి యర్జునుం డితరము నపేక్షించునా? (తలపంకించి) అపేక్షించనియెడలఁ గృష్ణుని కపటోపాయమ్ము నాకే యుపయోగించుఁగాక!

అర్జు— బావా! కోరుకొనవచ్చునుగాదు?

కృష్ణు— కోరికొనవచ్చును. నేను జెప్పినమాటలు తుట్టతుదవఱకు వింటివికావు! ఇదిగో మరలఁ జెప్పుచున్నాఁడను.

ఉ. ఆయుధముం ధరింప నని కగ్గముగా నొకపట్ల నూరకే
సాయము సేయువాఁడఁ, గెలుచ న్ననుఁ బిమ్మట నెగ్గు లాడినన్
దోయిలి యొగ్గుదున్; నిజము తోడ్తవచించితిఁ గోరికొమ్ము నీ
కేయది యిష్టమో; కడమ యీతనిపా లగుఁ బాండునందనా!

దుర్యో— (తనలో)

క. ఇట్టి దొకటి లేకుండిన
దట్టుఁ డితఁడు "నట్టిగొడ్డుతాక" ట్టిపుడీ

పట్టంగాఁ జేసి నాకిక
పెట్టుగ దప్పింపు మనుచు వేల్లను నన్నున్.

అర్జు—ఇదిగో కోరుకొనుచున్నాఁడను.

ఉ. నందకుమార! యుద్ధమున నారథమందు వసింపుమయ్య! మ
ధ్యందిన భానుమండలవిధంబున నీదగుకల్మిఁ జేసి నా
స్యందన మొప్పుఁగాక! రిపుసంతతి తేజము దప్పుఁగాక! నీ
వెందును నాయుధమ్ము ధరి కేగమి కొప్పుచుఁగాక కేశవా!.

దుర్యో— (సంతోషముతోఁ దనలో) సర్వవిధములఁ గృష్ణునికపటోపాయము మనకే యుపకరించినది.

తే. గీ. రథమునం దున్న చిత్రింపుఁ బ్రతిమ లుండు
వందు శివుఁడును విష్ణువు నజుఁడు నెల్ల
దేవతలు నుండవచ్చు; నాకీవిఁ గృష్ణుఁ
డున్న స్యందన విభూష యగునుగాక!.

(ప్రకాశము) బావా! పరిశేషన్యాయమునఁ దక్కినదానినే యేను గైకొంటిని. ఇఁక నే నరుగుదునా?

కృష్ణ— మంచిది పోయిరమ్ము.

దుర్యో— (నిష్క్రమించును.)

కృష్ణ— (అర్జునుని వీపుపైఁ జఱచి చిఱునవ్వుతో) బావా! ధనంజయ!

ఉ. "ఆలము సేయ నే" నని యథార్థము బల్కితిఁ జుమ్మి యిట్టి గో
పాలుని నన్నుఁ గోరితివి! భండనపండితు లగ్నితేజు లు
త్తాలధనుర్ధరుల్ బహుశతప్రమితుల్ యదుసింహు లందఱిన్
బాలుగఁ గైకొనెన్ గురున్నపాలుఁడు బాలుఁడనైతి వక్కటా!

అర్జు— (ఆనందముతో) బావా! నీయుద్ధ మేరికిఁ గావలయు? నీవు నాయండ నుండుటయే పదివేలు.

ఉ. "ఉన్నది పుష్టి మానవులకో యనుభూమిప! యోగజాతికిన్
దిన్నది పుష్టి" నీ వరుగుదెంచి రథంబున నున్నఁ జాలు నే
సున్నముఁ జేసెదన్ రిపులఁ జూపఱు లద్భుత మంద; సర్వలో
కోన్నత! నాకుఁ దోడసఁగు మూరక చూచుచునుండు మచ్యుతా!.

క. నీతూష్ణీంభావము ప్ర
ఖ్యాతిగ మా కొసఁగు. నీవ యని చేసినచో
శీతాంశునకుం దిక్కుల
భాతిన్ భాస్కరునకుఁ బేరు బయ లెక్కు నెటుల్?.

క. పదివేల లెక్కయే యొక
పదికోటులు వీరు లున్న భర మగా నీ కే
మెదు రైతి మేని జయమున
నిదియోగ్యమె కోరితిని జుమీ నిను దేవా!.

క. గోపాలుఁ డనిసఁ దక్కువె
గోపాలుఁడవే నిజంబు గోపాలక! నీ
గోపాలకత్వ మొసగున్
గోపాలకతాభరంబు గొబ్బున మాకున్.

కృష్ణు— (ప్రసన్నభావముతో) ధనంజయా! నీకు నాయందుఁ గల భక్తికిం గడు సంతసించితిని.

ఉ. ఊరక చూచుచుండు మను టొప్పితిఁ గాని భవద్రథస్థుఁ డ
బ్బాలుఁగఁ జూచి నీరిపులు పక్కున నవ్వ యనాదరింతు రా
శూరకులంబు మెచ్చ రిపుసూదనతాభర మూను నీకు నే
సారథినై యిఁకన్ విజయసారథినామము నర్థిఁ జరించెదన్.

అర్జు— (పట్టరానిసంతోషముతో) దేవా! లీలామానుషవిగ్రహా! నేను చిరకాలమునుండి యేది మనంబున నభిలషించితినో అయ్యదియే నీవు ప్రసాదించితివి.

క. బాగుగఁ నంక కీక నోయను
నందన! భక్తుండ నట్టి నన్నెటులైనన్
ముందఱికిఁ దెచ్చుభారమ
వం! దేవర దెవఁడు సుకృతి నాకన్న నికన్.

పూర్ణముగా ననుగ్రహింపఁబడితిని.

ఉ. సారథి యంట! వేదములసారము గాదె; తదంఘ్రిభక్తిచే
న్నారెదు క్రీడి తా రథికుఁ డౌనఁట! చిందము విల్లుఁ దేరునున్
వారువముల్ మొదల్ దివిజవర్గ మొసంగినవంట! యస్త్ర వి
స్తారగురుల్ శివాదులట, సంగరమం దెవఁ డాగఁజాలెడిన్.

బావా! అన్న నీ రాకకై వేచియుండును గావున నుపప్లావ్యంబున కరుగుదము రమ్ము.

కృష్ణ— మంచిది పోవుదము. అర్జునా! మీరాసుయోధను డిప్పు డెక్కడి కరిగెనో యెఱుఁగుదువా?

అర్జు— బలదేవుని సందర్శనమున కని తలఁచెదను.

కృష్ణ— నీవనినట్లు! నీవుమాత్రము మాయన్నను సందర్శించి సహాయమేల కోరవు?

అర్జు— నామనంబునఁ గలయథార్థము వచించెద నాలింపుము.

ఉ. ఈ నాకరుండవే జగములెల్ల జయించెద; వేనుఁగూడ న
ల్లే విలయుం బొనర్పఁగల; నెందును బేర్గలవాఁడ వౌట ని
క్కీ విజయుప్రశస్తి యగు నేమొ యటంచు మదిన్ దపింతు స
ద్భావముకల్మి నాయభిమతం బొడఁగూర్చితి, కొండ నెక్కితిన్.

మ. బలరాముండు బలాభిరాముఁ డతనిన్ ప్రార్థించినన్ వచ్చుఁబో
కలన న్నీవలె నుండు గొప్పఁ దనఁ దక్కుం గౌరవం బెల్లయో
ధులఁ జక్కాడు మృగావళిన్ బలె; యశోదుర్గాధి నింకొక్క ప్రో
ల్లేలయించున్ దనపేర; నాకు జగతిన్ జే రెట్లు పెంపారెడిన్!

కృష్ణు— (నవ్వి) నంగనాగా! అతఁడు మన కౌమారపుఁబ్రమున నిర్బంధించినచో నప్పుడు మాత్రము సంగరంబు న్యాయము కాదా?

అర్జు— అనుఁగారా! నీయనుగ్రహ మున్నచో నేలోపమును రాదు.

కృష్ణు— (నవ్వి) నీ ధైర్యమునకు సంతసించితిని. ఇఁక నిజము వచించెద వినుము.

ఉ. వచ్చెడివాఁడు గాఁ డతఁడు వానికి మీకును గూడఁ దోడు. వి
వ్వచ్చుఁడ! యుష్మహామహనీయ ప్రభావము మున్నె యోజించినాఁడ; నా
సచ్చరితుండు మీకుఁ దగ సంధి పొసంగిన సంతసించు, నా
యిచ్ఛయు నట్టిదే! మనకౌరవునిచ్ఛయుఁ గూడ నిట్టిదే.

కావున మన మిఁక సంధులకై యత్నింతము రమ్ము.

(నిష్క్రమింతురు.)

గద్య.

ఇది శ్రీ... తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచింపఁ
బడిన పాండవోద్యోగమునందుఁ
బ్రథమాంకము.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

పాండవోద్యోగము

నాటకము

ద్వితీయాంకము

[పిదపఁ బాండవు లైదుగురును ద్రౌపదియుఁ గృష్ణుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు.]

కృష్ణు— దేవా! అజాతశత్రూ! యుధిష్ఠిర!

క. నాతరము గాక యున్నను
చేతులు జోడించుకొనుచుఁ జేసెద దాసి
న్నీతలఁపుఁ దెలుపు మఖిల ధ
రాతలపతిమౌళిరత్నరంజితచరణా!.

ధర్మ— దేవా! వసుదేవనందన! నీ యొనర్చు సంబోధనము భావికార్యసూచకమేమో గాని వానప్రస్థుఁడ నగు నే నిప్పటి కందులకుఁ దగను.

ఉ. "తమ్ముని బిడ్డ లంచు మదిఁ దల్పఁడు పుత్రులలోనఁ గూడె రా
జ్యమ్మున మీకుఁ బాలొసఁగఁ డంధనృపాలుఁ" డటంచు మున్ను నీ
సమ్ముఖమందె తెల్పెఁగద! సంజయుఁ; డా కురురాజు లుబ్ధచి
త్తమ్మునఁ గన్నుఁగానఁ డికఁ దప్పదు యుద్ధము బంధునాశమున్.

జయపరాజయంబులు దైవాధీనంబు లనియు నా దైవంబ వగు నీవు నా మొదలఁ గలవనియు నెఱుఁగుదును అయినను,

ఉ. ఆలును బిడ్డ లేడ్వ స్వకు లాలములోఁ గడతేఱ గల్లచు
ట్టాలును రూపుమాయ నకటా! యిది దక్కెనె! దక్కనిత్తురే?
చాలును రాజ్యభాగము; ప్రజల్ సుఖయించిన నాకుఁ జాలుఁ; నే
జాలక కాదు చూవె! తినఁజాలను నెత్తురుకూడు మాధవా!.

కృష్ణు— బావా! యీయసమయనిర్వేద మేల? క్షత్రియకుమారులకు నెత్తురుకూడు గాక జోలికూడు తినుట ధర్మమా? అయినను నీయభిమతం బేదియో నిర్వర్తించుటయే మాకుఁ బరమధర్మము కావున స్పష్టముగఁ దెలుపుము.

ద్రౌప— తెలుప వలసిన దేమున్నది? మొన్న సంజయుఁడు "మీరు వారు యుద్ధము చేయనిచో రాజ్య మీయరనియు నీవు యుద్ధముచేసి రాజ్యము కోరుటకన్న నంధకరాజ్యమందో వృష్ణిరాజ్యమందో బిచ్చ మెత్తుకొని జీవించుట కొంత యుక్తమనియు బోధించెనుగదా! అట్లు బిచ్చమెత్తుకొనుచు మధ్య మధ్య వనంబులకరిగి వెనుకటివలెనే కందమూలంబులారగించుచు ఋషులతో ధర్మశాస్త్రంబులు ముచ్చటించుకొనుచు నుండవలసినదనియే మీ బావగారి యభిప్రాయము.

కృష్ణు— అమ్మా! ద్రుపదరాజపుత్రీ! చెప్పవలసినదంతయుఁ జెప్పనిమ్ము. (యుధిష్ఠిరునకు) దేవా! యుధిష్ఠిరమహారాజ!

ఉ. సంజయు రాయబారమున సార మెఱింగితి మాటఁ డెంకు మీ
కుంజను శాంతి, వారలకుఁ గోపము యొప్పెడి; మీకు బిచ్చపుఁ
గంజి రుచించు, వారలకుఁ గమ్మనిపాలు రుచించు; మీకు నై
వింజము పుట్టె, వారికయి పృథ్వి జనించె నటంచుఁ దెల్పెడిన్.

ఔరా! యేమి యీశుష్కప్రియములును శూన్యహస్తములును!

క. మా కాయుష్యము మఱియుఁ
మా కారోగ్యంబు మఱియు మాకు ధనంబుఁ
మీకు ఋణ మన్న తెఱఁగున
కీ కౌరవనాథుసంధి దృష్టాంత మగున్.

క. పాలీకున్నను దమకం
దాలోఁబడి తినుటకేని దయసేయుఁడ భూ
పాలుఁడు ధృతరాష్ట్రుఁడు స
చ్ఛీలుఁడు దాతనికి నెవరు చెప్పెడివారల్.

ఈసంధి సర్వవిధముల "నీనోట నేను వ్రేలిడెదను నానోట నీవు వ్రేలిడు" మన్నట్లున్నది. ఇది యెట్లున్నను నీమనంబు యుద్ధమునకు వెనుదీయుచున్నది. అగుంగాక! నీనిశ్చయము వ్యక్తీకరింపుము.

ధర్మ — నీ నుడివిన దంతయు నిక్కమే, అయినను పితామహ కుంభసంభవ కృపాచార్యప్రముఖులు పనుచుండఁ బేరోలగమునఁ బుత్రశతపరివృతుండగు మా పెదతండ్రితో నీవుఁగూడ నొక్కసారి సంధివచనంబులు విన్నవించిన వినునేమో యని తలచెదను. కావున నన్ను మన్నింపుము.

ఉ. ఇంతకు సంధిమాట విననీ పిసకంత గని మనంబు ని
శ్చింత మగున్, జనంబు మన సేనుమె కోరుదు రెల్లవారు, నిం
దింతురు వారి నిశ్చయము, నిన్ను నుతింతురు, మాకుఁ గీర్తి; సా
మంతనృపాలు రందఱకు మావ్యవసాయము తేటతెల్లమా,
కాన మదీయమాపన్నము నము నాఁటింప కర్ణధారుఁడవు కమ్ము.

ఉ. సంధి యొనర్చి మాభరతసంతతి నిల్పుము, లేద యేని గ
ర్వాంధుల ధార్తరాష్ట్రుల సహాయులతోఁ దునిపింపు మోజగ
ద్బాంధవ! రెండు కర్జములభారముఁ బెట్టితి మయ్య! నీభుజ
స్కంధమునందుఁ; దారసిలుఁగావుత నాకు యశంబొ రాజ్యమో.

సకలధర్మస్వరూపుండవును సమస్తశాస్త్రవిశారదుఁడవు నగునీకు మా యుపదేశం బనావశ్యకము. అయిన నొక్కవిశేషంబు వినుము.

గీ. సౌబలేయులు సంధి కిష్టపడరేని
అన్నదమ్ముల మేము నూటైదుగురము
పాడిమెయి నిష్టపడరేని వారు నూటు
గురె సహోదరు; లే మైదుగురమె కృష్ణ!.

కృష్ణ— అట్లుజరుగుటయే దుర్లభముగాని జరిగిన మంచిదియే కదా.

ఉ. మీరును మీరు! గీడ్వడుట మేలగు నే ప్రజకైనఁ గాని దు
ర్వారులు ధార్తరాష్ట్రులు భవాదృశు లౌదురె ధర్మరాజ? నీ
కోరికఁ జేయఁగూడ దనఁగూడదు గావునఁ బోవువాఁడ; నీ
కూరిమి నోరిమిన్ ప్రజలకున్ హితం బొనరింతు నచ్చటన్.

ధర్మ— (ఆలోచించి) పాపాత్ములగు సుయోధనాదులకడకు నిన్నువంటి వారిం బనుచుట యుపాయకరం బనియు దలంచెదను. త్రిలోకాధిపత్యంబైనను పాండవులకు నీకీసుమంటిది గాదు గదా!

కృష్ణ— (నవ్వుచు) బావా! అట్లెన్నఁడును సందేహింపకుము.

క. ఉక్కివు లగుకౌరవులుం
దక్కిన భూవరులు గలిగినను బార్థివ! నా
ప్రక్కకు రానేర్తురె! యొక
లెక్కయె నిక్కముగ నే నలిగినం జెపుమా?

గీ. న్యాయమార్గంబు వినని కర్ణత్రయుంబు
గలుగువాఁడు గదా! యట్టిఖలుని యెడల
సంధి కురురాజ యను నొక్కసందియంబె
కాని మనమున నా కొండు గలదె వెఱపు!

ధర్మ— నీ కొక్కరివలన వెఱపు లేదనుట సత్యమే. అయినను,

ఉ. దౌత్యముపట్ల నీవు దెసఁ దప్పుపనుల్ పచరించు కౌరవ
వ్రాత్యుల రూపుమాపుదని పట్టినఁ బట్టఁగవచ్చుఁ గాన మీ
సాత్యకి వెంటఁబెట్టుకొని చన్మ చటుల్ గృతవర్మ కౌరవా
మాత్యుఁడెయయ్యుయాదవుఁడు మాధవ! నీకనుకూలుఁడయ్యెడున్

భీమ— (కనుసైగఁజేయుచు) ఇంతకు సంధి యేమని?

ద్రౌ— (ఎకసక్కెముగా) ఐదూళ్ళిచ్చినఁ జాలు నని యుఁట!

భీమ— (తనలో) అహా! కాలవైపరీత్యము.

చ. అనుపమవిక్రమక్రమసహాయులు కౌరవులీ ప్రపంచరాజనం
దనులకు నొక్కకూళ భరణం బిడుచాడ్పున నోళ్లు లేదు సి
చ్చునటె! కటా! యిటు బ్రదుకం జూచుట రాచకొలంబువారికిం
ఘనతయె? మంత్రరుద్ధభుజగంబ నిసీ! యిపు డేమిచేయుదున్.

(దుర్యోధనాదుల నెదుట నున్నవారిఁగ భావించుకొనుచుఁ బ్రకాశము)
ఓరీ! దుర్యోధన దుశ్శాసనపాతకులార!

ఉ. అగ్రజుఁ డంపుఁగాక! నరకాసురమారకుఁ డేగుఁగాక! మీ
రుగ్రత మాని సంధి పడ నందురుగాక! యిదంభుజార్గళో
దగ్రగదాప్రహారములఁ దప్పదు మృత్యువు మీకు నమ్ముఁడీ
యగ్రజు సంధికి న్నృపతు లంగరిచానమిదో ఫలం బగుఁగా.

ద్రౌప— ఏమీ! దుర్మార్గులగు కౌరవు [illegible] తలపట్టి యీడ్చి
కట్టుపుట్టంబు లొలువఁ జూచుచుండియు నన్ను దిక్కుమాలినదానిఁ
గాఁ జేసిన పార్థమధ్యమున నీయసహాయకోపము! ఔను! అసమర్థుల
కెందును బరోక్షమునఁ గదా ప్రగల్భోక్తులు మెండు.

భీము— (ఎదుటఁ జూచి) ఏమీ యిచ్చట వారు లేరా? కోపాంధకారమునఁ
గానక యిట్లంటిని ద్రుపదరాజపుత్త్రీ! నిజము. అసమర్థులమే కాదేని,

మ. ఒకదుర్మార్గుఁడు కొప్పువట్టికొని సర్వోర్వీపతుల్ చూడఁ గొం
కక నీకట్టినపుట్ట మార్యసభ లాగం జూడమే! దాని కూ
రక యున్నట్టికతంబ యస్మదసమర్థత్వంబు వ్యక్తమ్మవ్వఁగా
సకి! యింకేటికి మమ్ము మాటాడవు వాచాశూరు లింపొందవుల్

ధర్మ— క్షత్రియదంపతులారా! శాంతింపుఁడు శాంతింపుఁడు! భవి
తవ్యమెన్నఁడును గాకపోదు.

భీము— శాంతించి చిరకాల మైనది. (గద నేలంబడవైచుచున్నాఁడు)

కృష్ణు— ఆర్య! ధర్మతనూజ! సంజయునిమాటలు వింటిని. నీనిశ్చయం
బును వ్యక్తపఱచితివి. ఇంకఁ బయనమై హాస్తినాపురంబునకుం
బోయి నీయభిమతం బీడేర్పఁ బ్రయత్నించెదను. కాని—

గీ. మోసకులు కౌరవులు నీతిమాలు లనుచుఁ
జెలిమి ఘటియిల్లుటయు ననిశ్చయ మనుచుఁ
దెలిసియుఁ గూడియు గాంచి కలత వడియె
బురదలోఁ బడ్డయేనుఁగుఁ బోలె నగిప !

ఉ. మాయదురోదరంబున నమాయికుని న్నిను గెల్చి కాంతకుం
జేయఁగరానియంతపనిఁ జేసి యరణ్యములోని కంపియున్
హాయిగ నుండనీక ఖలులై పలుకష్టము పన్నుచున్న యా
దాయలు చత్తు రంచు దయఁ దాల్చెద వెంతటి ధర్మరాజవో?

విక్రమరహితు లగురాజుల కాపదలు మెండనియు నిడుములుపడువాని కదృష్టము మారదనియు నదృష్టహీనునకు భాగ్యంబుచేకూరదనియు వచించుపెద్దల నీతివాక్యములు స్మృతికిం దెచ్చుకొనుము.

గీ. శత్రుపక్షంబు నిరసించి సంగరంబు
సేయ మదిఁ గొన్న మయ్య! నిశ్చింత మీఱ
నేనుఁ గూలఁ జంపి జీవింపఁబోనుఁ గాని
నీరసంపడ దెప్పుడు కౌరవంబు.

గీ. మానహానికి సమ్మతింపరు మహాత్ము
లసువు లైనను విడుమట యనుమతింత్రు
బూడె ముంగాలఁ దన్నుచుఁ బోవుఁగాని
మంటదరి కేగఁ జూచునే మనుజగణము?

ధర్మ— శాత్రవులు మిక్కిలి బలసంపన్నులు. మనమా! యంతటిబలసహాయము లేనివారము. జయం బెదిరికో మనకో తెలియుట దుర్లభము; దానంజేసి సుఖము సంశయకల్పితము. అని తలంచి నిశ్చితసుఖప బగు సంధి సేయుటయే మనకుఁ గర్గంబు.

కృష్ణ— యుధిష్ఠిరా! నీ బలపరాక్రమము లును నీతమ్ముల తేజంబును నీ వెఱుఁగక మాటలాడుచున్నావు.

ఉ. నాల్గుపయోధులో యనఁగ నాలుగుదిక్కరులో యనంగ నీ
నల్గురుతమ్ములుం బ్రమథనాథసమానులు; యుద్ధరంగమం
దల్గిన నెవ్వఁ డోపఁగల డయ్య! భవత్పరిభావవహ్నికిం
గల్గిన వృద్ధిఁ గాంక రిపుకాంతల బొప్పము లార్పఁ జూడుమా !!

ఇదియు భవితవ్యమునకుం దగిన యుపదేశము గాని నీతలంపున కన్యథాకరణంబు కాదు.

ఉ. ఐనను బోయి రావలయు హాస్తిన; కచ్చటి సంధిమాట యె
ట్లైనను శత్రురాజుల బలాబలసంపద చూడవచ్చు నీ
మానసమందుఁ గల్గు ననుమానముఁ దీర్పఁగవచ్చుఁ దత్సమా
ధానము మీవిధానమును తాతయు నొజ్జయు వింద రెల్లరున్.

భీము—(బిగ్గరగా) ఓయీ! కురుపాండవసంధివిధానధౌరేయ! పాండవ మూతా! జనార్దనా! మారాజుగారి తలఁపు వేఱు నీతలఁపు వేఱుగ నున్నది.

ఉ. యుద్ధము యుద్ధ మంచు మది యుబ్బఁగనీకుము మానివై యసం
బద్ధము లైనవాక్యములు పల్కకు మం దెవ రెట్లు లాడినన్
క్రుద్ధుఁడ నౌచు సంధిఁ జెడఁగొట్టక ధర్మతనూజు కార్యసం
సిద్ధి యొనర్చు మయ్యనఘ సేమమె మాకును సేమ మన్నిటన్.

ప్రకృతిసంగళితుండును నాజన్మపాండవద్వేషియు నైశ్వర్యమదమత్తుండును క్రూరసహాయుండును దురుద్యోగియు మానియు నగు సుయోధనుండు చచ్చుటకైనఁ దెగుఁ గాని తనమతంబు వదలఁడు. వాని నైజంబు నీ వెఱుఁగనిది కాదు.

సీ. ఒక్కొకకులంబు నశియింప నొక్కఁడొకఁడు
పుట్టు వొందిరి పూర్వ మపూర్వనృపులు
ఖలులు నేఁటికి గాంధారి కడుపునందు
జనన మందిరి భరతవంశంబుఁ గాల్ప.

కానఁ జరుగుపాయములు గొన్ని నశింప నదునోపాయంబులు వానిఁ
జక్కఁబఱుపుము.

కృష్ణు— (నవ్వి) ఇది భీమసేనుని మాటలేనా! (సమీపించి చేతితోఁ
జఱచుచు)

గీ. నిదుర వోవుచుంటివో! లేక బెదరి పల్కు-
చుంటివో? కాక, నీవు తొల్లింటి భీమ
సేనుఁడవె కావె! యెన్నఁడే చెవులు వినని
కనులు చూడని శాంతంబు గానవచ్చె.

చ. "కురుపతి పెందొడల్ విరుగఁ గొట్టెద రొమ్ము పగిల్చి వెచ్చని
త్తురు కడుపారఁ గ్రోలి యసిఁ దున్మెద దుష్టుని దుస్ససేను భీ
కరగదచేత" నంచును బ్రతిజ్ఞము లాడితి వల్లకొల్వులో
మరల నిదేల యీపిరికిమానిసిపల్కులు మృష్టభోజనా !.

ద్రౌప— భగినీవత్సలా! నూఱుమాటలాడవచ్చును గాని యొకమాట
నెఱవేర్చుట దుర్లభము కదా!

కృష్ణు— ఔను! మానవతీశిరోమణీ!

గీ. బరువు మోయఁగలేని దుర్బలుఁడు సమయ
మరసి యేకాంత మగుచోటి కరుగుపగిది
నేఁటిదాఁకఁ బ్రగల్భపుమాటలాడి
తెమరుచున్నాఁడు పోరికి భీముఁ డిపుడు.

ధర్మ— (తనలో) ఎట్టకేలకు చల్లాఱిన భీమకోపాగ్ని నీమహానుభావుండు
రగులుకొల్పుచున్నాఁడు కాన నిటు చేయఁ గూడదని యుండలించె
దను. (జనాంతికముగా) వాసుదేవా! మహానుభావా!

చ. పగ దిగనాడి నావలనిభక్తితంబునఁ గాళ్ళసంకెలల్
దగులుప లోపల న్వగచుచుఁ దంతివిధంబున నున్నవానితో
జగడము తెచ్చిపెట్టుకొని శౌర్యముఁ బోరికి నాయతంబు సే
యుఁగ నిఁక నున్నదే! మనప్రయత్నము లన్నియు సాగనేర్చునే?

కృష్ణు— ఈ భీమునకుఁ గోప మలంకారమగునట్లు శాంతము కానేరదు. కావునం గోపమునచ్చుటకయి యీ ప్రశంస తెచ్చితిని గాని యథార్థముగాదు.

ద్రౌప— (జనాంతికముగా) అన్నా! దీనశరణ్యా! పాంచాలీ పరిభవక్లేశ మనుభవించుటకుఁ జాలుపడుకొను సార్వభౌము వృకోదరుని కోపాగ్నియే చల్లార్చిన ద్రౌపది యొక దిక్కులేనిది సుమీ.

భీము— (ఏకపక్షముగ) [illegible] సంభూషితాంగ ధౌరేయా! పాండవదూతా! యదునందనా! ఏమంటివి! "బెదరుచున్నాఁడు పోరికై భీముఁడిపుడు" అనియా? అవును పుట్టువుచేతనే శూర కులభూషణంబవు నీవు నన్ననవలసినదే.

ఉ. పసితనమందఁ పాలొసఁగ వచ్చినదానిని జంపినాఁడనో!
పసరముతోడఁ బోరి బలవంతులలో పలఁ గీర్తిఁ గొంటినో!
ముసలిది మేని చీలికలు మూసిన మానిసి కోడిపోతినో!
మసలితినో! సదా పసులమాటున శౌర్యము నాకుఁ గల్గనే.

కృష్ణు— (తనలో) ఇదిగో! భీమమనశ్చతుష్పథంబునం గ్రోధసర్ప క్రోధంబు మోసులెత్తుచున్నది. సమయానుకూల వచన రచనా దోహదంబున నప్రతిహతమై దెస లాక్రమించునట్లు కావించెద. (ప్రకాశము) బావా! భీమసేన! ఉన్నమాటన్న నీకింత యలుకేల? బీరము లాడియాడి సమయమునకు సంధికిం బురికొల్పుచు గద దూరముగాఁ బాఱవైచి కూర్చుంటివి కాన నట్లంటి.

భీము— ఓయీ! పరాభిప్రాయానభిజ్ఞా! యుద్ధమునకే బెదరితినో! యన్నగారి యానతికే బెదరితినో తెలిసికొనలేకపోతివి.

ఉ. అంబుధు లింకుఁగాక ప్రళయాంతము వచ్చిన వచ్చుఁగాక లో
కంబులు సూర్యచంద్రు లడఁగం దల్క్రిందగుఁగాక గొప్పక

ష్టంబులు మూఁడుఁగాక పెనుసంపద పెంపఱుఁ గాక యెట్టి కృత్యంబుల నెందునే నడుగుదాఁటరు పాండవు లన్న మాటకున్.

కృష్ణు— బావా! సుయోధనుఁ తొడలు విఱుగఁ గొట్టి చంపెద ననియు దుస్ససేనుని ఱొమ్ముఁజీల్చి నెత్తురుఁ ద్రాగెద ననియు నీవన్నమాటలు గావా!

భీము— (బింకముతో) అవును నేనన్న మాటలే.

కృష్ణు— (చిఱునవ్వుతో) ఐనచో భీముఁడు దక్కఁదక్కిన పాండవులే యన్నమాట కడుగు దాఁటనివారు

భీము— (ఎక్కసక్కెముగ) ఓయీ! అన్నమాట కనఁగా నీకర్థమే తెలియకపోయె.

గీ. గొల్లపల్లెలఁ జెడ వంచించి కొంపకొంప
కరిగి పాల్వెన్న పెరుఁగు దొంగతికమునన
బొట్టనిండించి జీవించినట్టి వెట్టి
గొల్లనికి నీకు విద్యలగోల యేల

గీ. ధర్మతనయుఁడు నడచిన దారిఁగాక
మాఱుత్రోవను జనుట మా మతవ
లేకయుండిన ద్రౌపది శోక మార్ప
నీవుది కైకొతి వన్న గోడేల మాకు.

అర్జు— (తనలో) హాస్యవ్యాపారము మర్యాదలను గూడ నతిక్రమించుచున్నదే. (ప్రకాశముగా) ఆర్యా! భీమసేన! నేనును సుయోధనుండును రణసాహాయ్యంబుగోరి యేకకాలంబున ప్రార్థించినను గొండొక నెపంబుఁ గల్పించి మనయందలి పక్షపాతము చేత మనకు బాసటగా వచ్చిన యీ మహానుభావున్ దురుక్తులాడి విరక్తునిం జేయుచున్నావు. అతనిగోడే మనకు సర్వదా కావలసినది.

మ. చెలి చుట్టంబు మహానుభావుఁడు కృపాసింధుండు మాన్యుండు గా
క, లఘుత్వంపుఁ బ్రశంసకుం దగునె? నీకార్యంబు సాధించుకోఁ
గల నైపుణ్యము ని వెఱుంగ వనునే కాకట్లు మేనత్తపు
త్రుల మంచించుక మేల మాడఁదగదే? రోసంబు రాఁబాడియే?

భీము— అర్జునా! నీకు దెలియదు. మేఁ మాటలకు దేశకాలపాత్రం
బులు లేవా?

మ. బకునిం జంపితి రూపు మాపితి హిడింబాసోదరున్; దుష్టకీ
చకులం దున్మితి మొన్న నాగ్గురిఁ; జరాసంధున్ దురాసంధు నే
నొకడం జంపితి నాకు మునకు వేఱొక్కండు తోడేల! యె
న్నక న న్నిగతిఁ బోరికిం బెదరు చున్నాఁడం చనం బాడియే?

ఉ. పుట్టినదాది పేరయిన పోటుతనం బొకయింత లేక రా
పట్టితనంబుజాడఁ గనుపట్టగ నీయక వ్రే వెలందులం
జెట్టకుఁ జేరఁ దీసి పలుచెట్టలు చేసిన యొక్కగొల్లరా
చుట్ట మెఱుంగునే? భువనశూరు సమీర కుమారు బీరమున్.

నకు— (తనలో) అన్నగా రేలొకో మన్ననకుందగిన వెన్నునిపై నెన్నఁ
డును లేని చిన్నతనంబుఁ జూపించుచున్నారు. (ప్రకాశముగా) ఆర్యా!
జరుగఁ బోవునది యొకటియు జరుగుచున్నది మఱొకటియు నగుచున్నది.

క. జనకుఁ డగు పాండుభూపతి
చనినప్పటినుండి యే దోసంగులు రాకుం
డ నిరత మీయన గాదే
మనలను గాపాడుచున్న మానిసి తలఁపన్.

అట్టివాఁ డొక్కమాట యొకసక్కెమునకై యాడిన సహింపరాదా?
కాక,

ఉ. గొల్లఁడు గొల్లఁ డంచు వినఁగూడనిపల్కుల నిట్లు దూఱగాఁ
జెల్లునె యాపరాత్పరుని దెయ్యో లెఱింగియ కాదె యన్నయుం

దల్లియు నెప్పుడుఁ గురుపదంబుగ నెంతురు దానికైన నీ
యుల్లములోపలం దలఁప వృత్తయుమాయెకకోపి వక్కటా!.

భీము— తమ్ముడా! మద్రభూపాలప్రథమదౌహిత్ర! యేల యీ నిరర్థక వాక్యములు. మీరందఱు అతని యడుగులకు మడుఁగు లొత్తిన నొత్తుదురు గాక.

గీ. చావకుండ నితఁడె సంరక్షణముఁ జేసె
నొక్కొ? యక్కతోడ లక్కయింట
గూడఁ దోడువేదమై డాసె నీతఁడే
యిడుము లడవులందుఁ గుడుచునపుడు.

సహ— ఆర్యా! కనిష్ఠసోదరా! ఏల యీ యప్రస్తుతప్రశంస! మున్నెన్నఁడును మన కుపకారము చేయకయే పోవచ్చును. ప్రస్తుతమున,

ఉ. సాయము చేయ వచ్చెఁ గద! శౌరి, యతం డొకమేల మాడ న
న్యాయముగా గుటుంబకలహంబునకుం దగితీవు చాలు! నీ
కోయనసంబు బైటఁబడ గోడలకుం జెవు లుండు నయ్యయో!
దాయలు విన్న లోకువగదా! యనియైనను మిన్నకుండరే.

అదియునుగాక యథార్థ మాలోచించినను—

ఉ. తాతయు నగ్రజయున్ గురులుఁ దక్షిణజోదులుఁ జూచుచుండఁగాఁ
బాలకు లీడఁబోక మనభార్యను బట్టి పరాభవింప నా
నాతికి మానరక్షణ మొనర్చినయట్టి మహోపకారి ని
న్నితఁడు శౌర్యహీనుఁ డని యారసమాడిన లోప మున్నదే.

భీము— ఛీ! ఛీ! కుజ్జవానిచేతఁ గూడ నింతలేసి మాట లనిపించుకొనుచున్న యీదురభిమానపు బ్రతుకేల? ఇదిగో! ఈగదాదండమున నం దల వ్రయ్యలు చేసికొనియెద. (గద పుచ్చుకొని) ఓ గదాదండమా!

చ. వెలఁదిని గొల్వులోఁ బరిభవింపఁగఁ జూచుచు నున్నకౌరవ చే
తుల నిముఁ దాల్చి నిక్కముగ నుర్వ్యశముం గొని తెచ్చి నీకుఁ ద
త్ఫలముగ నేఁడు వానితల వ్రయ్యలుచేసి యశమ్ముఁ గొమ్ము నీ
తలఁపగు వీరపుంగవుని తావునకుం జని నీకు మ్రొక్కెదన్.

ద్రౌప— (భీముని చేయిపట్టుకొని) ఆర్యపుత్రా! శాంతింపుము శాంతింపుము. పగఱ గెల్చుటయు లేక చచ్చుటయు నాఁడు చేయందగినవి కాని నేఁ డీవృథాప్రాణత్యాగ మేల? "హాస్యంబునకు దేశకాల పాత్రంబులు లేవా!" యని మీ రుగ్గడించిన పలుకు మిగుల లెస్స పలుకు; పాత్ర మెఱుంగక మేలమాడిన యీ తప్పు ద్రౌపదిది కాని మీయది కాదు. నాథా! యీ దీనురాలి నేమిచేసెదరు? నాపరాభవానలం బార్పువారెవరు? నే నిఁక ముందనాథ నగుదునా! ముత్తైదువ నగుదునా? చాలితిరేని మీ యైదుగు రేకవాక్యంబున నక్కురుకులపాంసనుల జంపి యంగుటంబు మొదలొదలవఱకు బగ్గుబగ్గున మండు మదీయపరాభవానలంబుఁ జల్లార్పుఁడు. లేదేని రణరంగంబు నందైన వీరస్వర్గ మనుభవింపుఁడు; ఈ యొక్కటి దుర్మరణంబు వలని ప్రయోజనం బేమి? ఓ దేవా! అజాతశత్రూ! మున్నరణ్యంబునఁ జెలియలి వావియైనం దలంపక నన్నుం జెఱఁగొన్న సైంధవునిం గట్టి తెప్పించినగతి నీ సుయోధనాదులం గట్టి తెప్పించుటకునైన నీతమ్మునకు సెలవిమ్ము.

భీము— పాంచాలీ! నన్ను వారింపకుము.

ఉ. ఎమ్మెయినైన యుద్ధమున కియ్యకొనండు యుధిష్ఠిరుండు, మ
ర్మమ్ములు దూఱనాడుచుఁ "బరాభవమా" యనియెత్తు వీవు; లో
కమ్మున నీగతిం బ్రతుకుకంటె సుఖం బగుఁ గాక మీఁద దుః
ఖమ్మగుఁగాక చచ్చుటయె కర్జము మానికి మానినీమణీ!

ధర్మ— (భీముని సమీపించి) నాయనా! భీమసేనకుమార! నీవేల యీ యాత్మహత్య కొడంబడెదవు! ఓ వాసుదేవా! గోరులతోఁ దును

మఁదగినది గొడ్డలితోఁ దునుమునట్లు చేసితివి గదా! ఓ పాంచాల రాజపుత్రీ! భీమకోపానలంబుఁ బ్రజ్వలింపఁజేయఁ గట్టెలు వీఁకివి పెట్టినట్లు మాట్లాడుచుంటివి గదా! ఓ సహదేవకుమార! ఒడలు నొచ్చిన నెన్నఁడును నోరులఁ జిన్న మెత్తుమాట యననివాఁడవు గురువులదెసనా యుపచారము ?

ఉ. జూదరివై కళత్రమును శోకముపా లొనరించి తల్లి దా
యాదులయింట నుండఁగ మహాటవిపాలయి తమ్ముగుఱ్ఱలం
గాదిలిపెండ్లముక్ వెతలఁ గ్రాఁచిన జూదరి యుండ మాని యిం
దేదియు లేని భిముపయి కేగెద వేల గదాప్రహారమా!

కృష్ణ— (తనలో) వ్యవహారము ముదురుచున్నది కావున మరల భీమసేను నెప్పటియట్లు కావింపవలయు. (జనాంతికముగా) ధర్మతనూభవా! ఏమిది నీకుఁగూడ నీవెఱ్ఱి! ఊరక చూచుచుందుము. ఇంతలో వాయునందనుని ప్రసన్నునిం జేసెద. (ప్రకాశముగా) బావా! భీమసేన! ఖేద మెఱుంగని మీపెద్దన్నగారి మదికిఁగూడ ఖేదము గల్పించితివి. నీవే యిట్లు సాహసించితివేని—

ఉ. భీకరమై యగాధమయి భీష్మగురుప్రముఖోపలాకులం
బౌ కురురాట్చమూజలధి కడ్డముగాఁ జనఁగా భవచ్చమూ
నౌకను ద్రిప్పఁగాఁదగిన నావికుఁ డెవ్వఁడు! నీవు లేక యీ
శోకము తీఱునే ద్రుపదసూతికి నిక్కము వాయునందనా!

గీ. అన్నమాట లాలించి నీ వన్నమాట
లబ్బురము దోపఁజేయ నే నట్టు లంటిఁ
గాని యెవ్వరు నీ పరాక్రమ మెఱుఁగరు
సమయ మిదె వచ్చుచున్నది శౌర్యమునకు.

అదియునుంగాక చిన్నతనంబునుండి దురాత్ములగు సుయోధనాదుల చెడుతలంపులకు నీవ తగియుంటివి.

శా. క్రాటం గట్టిరి నీఁట ద్రోచిరి విషద్రావంబుఁ ద్రాగించి రా
రాజాంగణంబు నడి "నీవు నీద్యపతిసం బోరాంబు బకింపిత్కారిం
బాటింకం బసదా" నటంచుఁగద; యాహా! యట్టిశత్రుత్వ మె
వ్వాటం దోఁగితో! యెట్లు సంధియొనరింప న్నన్ను ప్రేరేచితో?

భీము— (కోపము చాలించి) కృష్ణా' మాటిమాటికి నాచేత నేల ప్రేలిం
చెదవు.

ఉ. ఇంతిని గొప్పుఁబట్టికొని యీడ్వఁగఁ జూచితి నెందుచేతనో
వంత దురంతమైన వనవాసముఁ జేసితి నెందుచేతనో
శ్రాంతి వహించి యొక్కనిదెసం గొలువుండితి నెందుచేతనో
శాంతి వహించి యీపగిది సంధి కొడంబడు టందుచేతనే.

ఐనను సంధివచనప్రస్తావంబున నాంబికేయునితో నిట్లనుము.

ఉ. పాండునృపాలకుండు జనవంద్యుఁడు నీయనుజుండు రాజ్య మా
తండె భరించె మొన్న చనుదాఁ కిపు డింటికిఁ బెద్ద వయ్యు నం
ధుండవు గాన నీసుతులతో సరిగా ధరఁ బంచిపెట్టి పై
నుండుము నీకుమారుల మహోదయముల్ వినుచుం సుఖంబుగన్.

అట్లు పంచిపెట్టుట కంగీకరింపవేని.

ఉ. ఆలములోన నీసుతుల నందఱి నొక్క గదాభుజంగికిం
బాలొనరించి వచ్చిన నృపాలురు చూడఁగ నిచ్చువాఁడ నే
నూళులు తిండికిం బ్రతికియుండిన మీకును, 'దాసి'వంచుఁ బాం
చాలిని నవ్వినట్టి దొరసానికి భానుమతీవధూనికిన్.

ద్రౌప— నాథా! కార్తిక రాకాసుధాకర తరుణ కిరణ సమశీలంబులగు
నీ చల్లని మాటలచే నామనోవ్యథ తీఱినట్లే యున్నది.

భీము— ఓ పాండవగేహిని! పాంచాల రాజపుత్రి!

క. కొలఁదిదినంబులలోఁ గురు
కులకాంతలకుతిక్రొతటి కొలుకులతోడన్

గులికను సికనుఁ గొలఁకులఁ
గలికి! యానంద బాష్పకణములు జాఱున్.

కృష్ణు— (తనలో) ఇప్పటికి మదించి యాలానం బూడఁ బెఱికి చెలరేఁగిన మత్తగజము మరలఁ గట్టుకొయ్యకుం జేరినది. (ప్రకాశము) ఓ అర్జున నకుల సహదేవులారా! మీరు చెప్పవలసిన మాట లేమైన నున్నవా?

అర్జు— గీ. నుడువవలసిన దంతయు నుడివె ధర్మ
తనయుఁ, డీ వేగుచుంటివి దైవమూర్తి
వింకఁ గొదవేమి సంధిఁ గావింప నొండె
పోరుఁ బొసగింప నొండె నీభార మయ్యా!.

ఐనను మనుజసహజం బగు నహంకర్తృత్వంబున నానుడువు పలుకు లుపదేశం బని తలంపక యాకర్ణింపుము.

క. చిరభుక్తమైన నేల న
చిరానుభూత యగు ప్రేయసింబలె బలవ
త్తర మగు విధిచేఁ గాకె
వ్వరు విడువం జూతు రయ్య వసుదేవసుతా!.

అందును భీష్మ ద్రోణ కృ పాశ్వత్థామ ప్రముఖ నిఖిల మహారథిక సమవష్టంభన ద్విగుణీకృ తావక్రవిక్రమగర్వుండును నయవినయ వశీకృత సకలరాజచక్రతోష్టూయమాన సంపత్పర్వుండును దుశ్శాసనాది సహోదర శతకభుజావరణ సంభావిత సహజధైర్య ప్రాసాదాసాదిత రాధేయాభిధేయు సింహాసనాసీనుండును సహజ దుశ్శీల కపట సముపాయానుశ్రవీకృత తాతుండును నగు సుయోధనుం డేల విడుచును?

గీ. వాఁడిములు మోపినంతైన వసుధ యొసఁగ
ననుచు సూచించెఁ గద! సంజయుని మొగమునఁ

బాలనక నిక్కమైదూళ్లె చాలు నసిన
లబ్ధి లేదు గదా! యేల లాఘవంబు?.

అది నాతోఁదిన తెలిఁగది యిట్లుండ సభాముఖంబునఁ గులవృద్ధగు గాంగేయునితోడను గులాచార్యుం డగు కుంభసంభవునితోడను నా మాటలుగా నిట్లనుము.

ఉ. సూతుని మైత్రిచేఁ బగకుఁ జొచ్చినగొంటు సుయోధనుండు; మీ
రాతనిపట్లవా రగుట న్యాయము! గాంఢివధారి నయ్యు నే
భీతిలుచుంటి నే మనుచుఁ బెద్దలతో నని సేయువాఁడ నో
తాత! గురుండ! మీరయిన ధర్మము గాదని మందలింపరే!.

అట్లు మందలింపఁ జాలరేని—

గీ. పౌత్రులే యొనరించి రపాయ మనుచు
ఛాత్రులే చేసినా రపచార మనుచు
నెడఁదలోఁ దలపోయక యుం డభయము
సదమదించును వాని మా సాయకములె.

కృష్ణు— కమద శాత్రవకుల ఫణాధర నకులా! నకుల! నీ యభిప్రాయ మేమి?

నకు— జనార్దనా!

గీ. అడవిలో నున్నవేళ రాజ్యాశ మనకు
లేదు, వారికి దుర్బుద్ధి లేదు నిజము;
కష్టముల కోర్చి తుదకు భాగంబుఁ గోరు
నప్పటికి వారికిట్టి దురాశ పుట్టె.

చ. అహమిక చేత నట్లు కబురంపిన నంపిరిగాక మొన్న గో
గ్రహణమునాఁటఁ గోలె మది గర్వము దోఁగక పోరు పాండవ
ప్రహరణముల్ కరం బొడలిపట్లకు నాఁటిన ద్రోణుఁడుం బితా
మహుఁడును గర్ణువారలును మాన్పుదు రేగతి సంధిసేఁతకున్,

పోరికిం గాలు ద్రవ్వకుండుటకు మనబలంబుమాత్రము సామాన్యమే! ధర్మతనయుండు విల్లుపూని నిలిచిన నెదురువాఁ డెవ్వఁడు? తక్కిన పాండవులయు విరాట్ద్రుపద దృష్టద్యుమ్న కాశీపతి చేదిపతిప్రముఖు లగు మహాయోధులయుఁ జక్రరక్షకుఁడ వగు నీయొక్కయు బలపరాక్రమంబు లెఱుంగనివారే! ధర్మతనయుండు సంధికిం జొర నీఁడను గట్టితలంపు గలిగి యున్నంత వట్టును వారిట్టి ప్రగల్భంబులే పల్కుచుందు రయినను సంధి నడపుచు యుద్ధమునకుఁగూడ రంధి నడపుచుందుము.

ఉ. పోరికి సిద్ధమై యడుగఁ బోయినవారము గాన వారు మా
దారికి రాకపోవుట విదారిత కౌరవకంఠర క్త ధా
రా రమణీయ ర క్తిమ మరాళకరాళపృథాకుమార నే
వారతి వీఁగియున్న శరజాలములం బడుయోగ ముండెనన్.

[తెరలోఁ బెద్దకలకలము తరువాత]

క. ఆసన్నం బయ్యెను ముర
శాసన! దేవా! ప్రయాణసమయం బిదె శ్రే
ణీ సముదిత మఁగురవము ది
శా సముదాయంబు వగుల జయముగ ప్రమోగన్.

కృష్ణు— ఇదిగో! వచ్చుచున్నాను. చిన్నబావా! సహదేవా! నీతలంపు వ్యక్తీకరింపుము.

సహ— క. అడిగితిరిగానఁ జెప్పెద
విడుచుట ధర్మంబుగాని విషయముగానన్
నుడివెదఁ దప్పన్నను లో
నిడుకొని నాపల్కులు క్షమియింతు రటంచున్.

ఉ. బీదతనంబు వచ్చెనని పెద్దలు నల్గురు కూడి చేసినం
గాదనరాదుగా కపటు కౌరవనాథునితోడ వేడుకన్
జూదములాడి ధర్మతనుజుండు సమస్తముఁ గోలుపోవ భా
గ్యోదయ మేగతిం గలుగునో మన కచ్యుత! నిర్ణయింపుమా.

పాంచాలీ వరరూపముగా నాంబికేయుండె పునరాజ్యంబు మన కిచ్చెనంటి రేని.

మ. విదితంబే పృథివిం గలట్టి సకలోర్వీనాథులుం జూడ ద్రౌ
పది కయ్యంధనృపాలకుండు పరిభావంబైన పైనిచ్చుటల్;
గదయుం గాండీవముం ధరించువారలే కంజాక్షి యార్జించిన
ట్టిది సీ! సీ! యని రోయ కక్కటిక కూటిం బేర్చి నాసింతునే?

పోనీ! మాయమరోదరంబునఁ గెలిచిన గెలుపు గెలుపు గాదంటి రేని

మ. అభిమానంబు గలట్టి రాజుల కసత్యాలాపముల్ కూడునే?
ప్రభువుల్ గారె నలాదు! లీకరణిఁ బాటించిరే? గల్తురే
యుభయుల్ జూదములం? బరాభవము రా నోడొందువాఁడేల ధ
ర్మభయంబుం గొని గెల్చువారలది ధర్మంబంచు వర్గించెదున్!

కావునఁ బోలుమాట తలపెట్టక బలపరాక్రమంబునకు ఫలంబుగా రణభేరి ప్రయోగింపుఁడు.

మ. దొర యొక్కండన నేటిమాట? బలవంతుం డెవ్వఁడో వాని దీ
ధర; పోరన్ జయమో పరాజయమొ రాదా! గెల్చి రాజన్యులం
దఱు మెచ్చన్ ధరన్నేలుకొంద మటు కాదా? చచ్చి స్వర్గంబునం
దిరుగన్ వచ్చును మంచిక్షత్రియుల కింతే యొండు లే దెచ్చటన్.

కృష్ణు— (చేతితోఁ జఱచుచు) బావా! చిన్నవాఁడనైనను నా మనసు నచ్చినమాటంటివి.

సహ— వాసుదేవా! యీసంధికి సుయోధనుం డొడఁబడఁడేమోయని మాయన్నలును నీవును గడుఁజింతిల్లుచుంటిరి గాని యతఁ డంగీక

రించుట కేవిధమైన సందేహమును లేదు. ధర్మవిదులైన మా యన్నలు యశంబు సంపాదింతురు గాక !

ఉ. అన్నలు ధర్మవర్తను లటన్నయశం బొకఁడున్నఁజాలు వా
రన్నరనాథుసంధికయి యాస వహింతురుగాక వారితో
నెన్నటికేని యాలమది యే నొనరింపకతీర దట్లు కా
కున్నఁ బరాభవమ్ముడుగునో? తల ద్రౌపది యెత్తనేర్చునో ?

ద్రౌప— అన్నా! దీనశరణ్య! యీ యాఁడుకుయ్యి గూడఁ గొంచె మాలింపుము. వేదీమధ్యంబునంబుట్టి ద్రుపదరాజునకుం బట్టినై దృష్టద్యుమ్నునకు సోదరినై స్వయంవరంబున సకలరాజన్యచక్రంబులం జించి చెండాడిన మేటిదొర లైదుగురకుం గులసతినై విశేషంబుగా నీకుం జెలియలినై యొక్క కులపాంసనుం డంటరాని సమయంబునం గొప్పుపట్టికొని యీడ్చి కొల్వులోపలఁ గట్టు పుట్టంబు లూడ్చి పరిభవించిన నోర్చితి! పండ్రెండు వత్సరంబులు వనవాసంబును నొక యేఁ డజ్ఞాతవాసంబును సలిపితి; ఇన్ని యిడుములకోర్చి బ్రతికియున్నందుకు ఫలముగా నా కౌరవచండాలుర చావు వినుట తప్పఁ దక్కిన కల్మిలేముల కాసించుదానఁ గాను; వేయేల ? యిమ్మోటిమగలకుఁ బౌరుషంబు వచ్చునని కదా! నేఁటికిని దుశ్శాసనాకృష్టచ్ఛిన్నంబులగు తలవెంద్రుకలు ముడువక కట్టుపుట్టంబు విడువక జీవించుచుంటి; ఇప్పటికిని నాప్రతికూలదైవంబు వదలి నానోములు ఫలింపకున్నవి.

కృష్ణు— అమ్మాయి! యిఁకఁ జాలింపుము. నీమనోగతం బెఱుంగుదు.

గీ. మున్ను నీవు సహించినయన్నినాళ్ళు
సైఁప నక్కఱలేదు సంతాపభరము;
వచ్చుచున్నది నిజము నీవలెనె కురుక
ళత్రములుగూడ నేడ్చుకాలము పురంధ్రి!.

[తెరలో—"ఆసన్నం బయ్యెను, మురశాసన" అను పద్యము మరలఁ జదువుదురు.]

కృష్ణు— బావలారా! నా కందలు సెలవిండు. ముహూర్తము దాయ వచ్చినది.

(అందఱును గొంతదూరము సాగనంపుదురు.)

ధర్మ— (తనలో) కురుకుల దేవతలారా! ఓ పంచభూతములారా ! నా యెడల దయయుంచి మావంశము నాశీర్వదింతురుగాక.

చ. పరమకృపాళు మాయుభయపక్షమువారికిఁ జుట్టముం జరా
చర మయి నైనయీజగము సర్వముఁ బ్రోవఁగ జాలువాని ధీ
వరు వసుదేవనందనుని వారలయొద్దకు సంధి సేయఁ బ్రా
మ్మఱ నిదె పంపుచుంటి బతిమాలుచు యుద్ధభరంబు మాన్పఁగన్.

(ప్రకాశము)

గీ. తిమ్మి యనఁ దిమ్మి యగు నిది బ్రమ్మి యనఁగ
బ్రమ్మియే యగుః నీవు, వేపలుకు లేల
యిచ్చవచ్చినయట్లు చేయింపు మయ్య,
యిరు తెగలలోనఁ గానివా రెవరు నీకు ?

(అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

గద్య

ఇది శ్రీ... తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచింపఁ
బడిన పాండవోద్యోగమునందు
ద్వి తీ యాం క ము .

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

పాండవోద్యోగము

నాటకము

తృతీయాంకము

[పిదప వృద్ధపురోహితుఁడు ప్రవేశించును.]

వృద్ధు— గాంధారీసహితుం డగు నాంబికేయునిచే సపరివారంబుగా మురారిం దమయింటికి యథావిధిగాఁ దోడుకొని రమ్మని నేనే నియోగింపఁబడియు మధ్యమపుత్రుండగు త్రివేదిం బంపించితి. పెద్దవాఁడగు ద్వివేదిని రాజాగారంబుననే యుండ నియమించితిని గదా! ఇఁకఁ జంటివాఁడు చతుర్వేదియు నేనును మాయింటి కతిథులై చనుదెంచిన మునీంద్రగారలకుం దగిన యాతిథ్యముఁ గావించుచుంటిమి.

ఉ. ఎన్నఁడు రాని పెద్ద లిపు డింటికి వచ్చిరి వారడించి నేఁ
జన్న కపింతు రానృపతి సద్మములోనికిఁ; బెద్దవాఁడ నౌ
ట న్ననుఁ బిల్వనంపి రకటా! యిపు డేమియొనర్చువాఁడఁ గా
నున్నది కాగమానదు సుయోధనుఁ డేమియొనర్చునో తుదిన్.

గీ. సత్యవతి పెంచెనఁట మున్ను జనని లేని
పిల్లవానిని మాతండ్రి నెల్లయాజి,
నంబికాదేవి పెంచె నన్నట్లు; నొకట
యీడువారము ధృతరాష్ట్ర నృపతి నేను.

కావునఁ జిన్ననాఁటినుండియు నతనికి ముఖ్యమిత్రుండనై పౌరోహిత్యంబుపేరి సామ్రాజ్యమే యనుభవించితి. శ్రీకృష్ణునిరాక సంధి కొఱకని యెఱింగి నాతో నేమేమో యాలోచించుటకే కాఁబోలు వైయాసకి నాకుం గబురంపె; ఇంతకుఁ గొఱుకరాని కొయ్యలు సుయోధనాదులు తండ్రిమాట వినరు భరతకులంబున కేదియో చేటు మూఁడినది. ఛీ! ఇంతదిక్కుమాలినయాశ కూడదు. పాప మాపాండవులు బిచ్చగాండ్రవలె నైదూళ్ళిచ్చినఁ జాలు ననఁగా నేల యీరాదు? సాక్షాత్పరాత్పరుఁడు కృష్ణుఁడు సంధి చేయవచ్చునని యంగీకరించునేమో! (పెదవి విఱిచి) అబ్బే! వీనికి గురువు లేఁడు దైవము లేఁడు. వీని నింతనాఁటనుండి యెఱుఁగుదును.

గీ. కర్ణుఁ డనుకర్ణధారుఁ డేకడకుఁ ద్రిప్పు
నాకడకుఁ బోవుఁ గురునాథుఁ డనుకలంబు;
పలుఁగు లాతనితమ్ము లాపడవపలుపు
లాదరికె లాగఁ జూచెద రనుకలంబు.

ఓరీ! శకునిగా! నీవే యీభరతకులనాశంబుఁ దెలుపు తిత్తిరిశకునివి. ఓ రాధాకుమారా! ఒడలికవచకుండలములు గూడఁ దెగఁగోసి యిచ్చిన మేటిదాతవు శరీరముతో వేఱుగాని నీవే సుయోధనుండవు సుయోధనుఁడే నీవు కావున,

ఉ. ఈగికి వెన్కఁదీయకు మహీంద్రశయానుఁడు పాండుపుత్ర భూ
భాగము సంధిపేరిట నెపంబున నిమ్మడుగంగ వచ్చెఁ జూ

(ఆలోచించి) అయ్యో! ఎంతవెఱ్ఱినైతిని; నిన్నదియొక్కటియే గోరఁ దగనిది,

భాగముమాటటుంచుము సెబా! సవమానము సేయకుండఁగా
నేగతి వచ్చునో యటులనే చననిచ్చినఁ జాలుఁ గృష్ణునిన్,

(ఆకాశమువంకకుఁ జెవియొగ్గి తనలో) ఎవరో తలుపుదగ్గఱ బిగ్గరగా నఱచుచున్నట్లున్నారు. (ప్రకాశముగా) ఎవరయ్యా! అఱవఁబోకుఁడు; మార్గాయాసంబునం బడలి జడదారులు కునుకుచున్నారు. (మరల నాకసమువంకఁ జెవియొగ్గి తనలో) ద్వివేదిమాటవలె నున్నదే! (ప్రకాశముగా) నాయనా! ద్వివేది! పెరటితలుపుదారిని రమ్ము. ఈగుమ్మము తెఱచుటకు వీలులేదు.

ద్వివేది— (పెరటితలుపుదారిని ప్రవేశించి) తండ్రీ! నమస్కారము.

వృద్ధు— సుఖీభవ! (ఆశీర్వదించి) నాయనా! మురారిని యథావిధి పురస్సరంబుగా మన త్రివేది ముసలిరాచనగరికిం దోడికొనివచ్చెనా! అచటి విశేషము లేమి?

ద్వివేది— ఇప్పటి కేవియును లేవు.

చ. విదురునితో నెదుర్కొని త్రివేది యొనర్చిన యర్ఘ్యపాద్యముం
పదఁ గొని వారితోఁ గలిసి పట్టణకాంతలు చల్లుసేసలె
ల్లఁ దనశిరంబునం బడ విలాసముగాఁ జనుదెంచెఁ గామినీ
మదనుఁడు శౌరి మత్తగజమందగతిన్ ధృతరాష్ట్రునింటికిన్.

వృద్ధు— తరువాతఁ దరువాత.

ద్వివేది—మత్సమర్పిత చందన తాంబూలాదులు కరంబునం దాఁకి సర్వశృంగారితం బగు బంగారుగద్దెమీఁదఁ గూర్చుండి చుట్టుం బరివేష్టించి యున్నతాసనంబుల నున్న మనదొరలతో నుచితప్రసంగంబు గావించుచుఁ గొంతతడ వుండి—

క. విదురాదులయింటికిఁ జని
యెదఁ గా కని లేచి యంధనృపదంపతులం
జదురున వీడ్కొని కుంతీ
సదనమునకుఁ జనియె విగురసహితుఁ డగుచున్.

వృద్ధు—తన్న కొడుకులు కానలపాలై కుందుచు ండదాయాదుల యింటం గుడుచుచు నడలుచున్న కుంతికన్ను కిదియే మొదటిపండువు తరువాతఁ దరువాత.

ద్వివేది—తరువాత దుర్యోధనమందిరంబునకు బోయి యచట "విందార గించు" మని యెంత వేఁడినను బగఱయింటఁ గుడుచుట తగదని తగినసమాధానంబు చెప్పి విదురునియింట భుజించుటకుం జనియె. నేనును మఱలి వచ్చితిని.

వృద్ధు—శ్రీకృష్ణుఁ డేగునప్పటికి రారా జేమి చేయుచున్నాఁడు ?

ద్వివేది—కర్ణ శకుని సైంధవప్రముఖులతోఁ గొల్వు దీర్చియున్నాఁడు.

వృద్ధు—(పెదవివిఱిచి) కావుననే శ్రీకృష్ణుఁడు కౌరవరాజు ననాదరించి నాఁడు. అదిగాక మొదటినుండియు బలరాముని సుయోధనుని యందును శ్రీకృష్ణునకుఁ బాండవులయందును నభిమాన మెక్కుడు. ఈ యభిమానములకతముననే కదా ! ఆపెండ్లి కన్నిచిక్కులు ఘటించినవి ?

చ. "పరమపవిత్రుఁడే నొసఁగఁ బట్టిని ఫల్గుననూతి" కంచు సం
బరపడి సీరి లక్ష్మణకుమారకు నేరి యొసంగెఁ బెండ్లికిం
దరలితి మావివాహపువిధానము లేమనఁ! జావు తప్పి వ
చ్చిరి దొర, లాఘటోత్కచుఁడు చేసె వివాహము పార్థనూతికిన్.

ద్వివేది—వెనుక సుభద్రమ్మగారిని గూడ బలరాముఁడు దుర్యోధను నకే యీఁదలంపఁగా కృష్ణుఁడు పార్థునకుఁ బెండ్లి చేసెనని విందుము.

వృద్ధు—అవును. మొదలనుండియుఁ గృష్ణునకుఁ బాండవులయందే పక్ష పాతము.

ద్వివేది—నాకు సెలవిండు. త్వరగ భుజించి మరల సభాముఖంబున కీ ఋషుల నందఱిని వెంటనిడుకొని పోవలయు.

వృద్ధు—రాయబారపుసభయేనా! భీష్మాదికులవృద్ధులును ద్రోణకృపాశ్వత్థామాది గురుపరంపరయు శకుని మొదలగు బంధువులును కర్ణవికర్ణాది సామంతరాజులును దుర్యోధనాది కుమారులును గొలువఁ బుట్టినది మొదలు లాంబికేయుఁడు చేయు నోలగంబులలో నిదియే నిండోలగంబు [తెరలో] నేనుగూడ మెల్లమెల్లన నేగుదునా?

(ఆలోచించి) కసనా! వినసా!

గీ. ముదుకుమారుపల్కు లాలించెద నటన్న
నతనిరూపు చూతునా! యటన్న
కనులు కానరావు; వినరావు కర్ణంబు
లేమిచేయువాఁడ నేగి నేను.

ద్వివేది—అయ్యా! నాకు సెలవిండు; నేను మరల వచ్చి సర్వము వినిపించెద.

వృద్ధు—మంచిది. నేనును రవంతసేపు విశ్రమించెద

(నిష్క్రమింతురు.)

ఇది విష్కంభము.

[పిదప భీష్మద్రోణులతో గాంధారీసహితుఁడైన ధృతరాష్ట్రుఁడు ప్రవేశించును.]

ధృత—(తనలో)

క. దుర్యోధను నంపితి శుభ
చర్యకై శ్రీవాసుదేవు సభకుఁ బిలువఁగన్
మర్యాదగఁ బిలుచునో యీ
యార్యేతరుఁ డతనిఁ జెనకి యవమతి గనునో!

[అంత విదురసాత్యకుల చేయూఁతఁ గొని శ్రీకృష్ణుఁడును వెనువెంట దుర్యోధనాది దుష్టచతుష్టయమును గృపాశ్వత్థామవికర్ణులును ప్రవేశింతురు. భీష్మాదులందఱును లేచి నిలుచుందురు.]

భీష్మ— వాసుదేవా! నీ వాయాసనము నధిష్ఠింపుము. (చేతఁజూపును.)

కృష్ణు— (చేతఁజూపి) ఈ సభావిశేషంబులఁ దిలకింపఁగోరి నానాదిక్కుల నుండి మహామును లనేకులు వచ్చియున్నారు ముందు వారి కాసనము లేర్పఱచి పిదప మనము కూర్చుండుట యుక్తము.(ఆకాశము వంకఁ జూచి) మఱియు

క. నాకముననుండి వచ్చిరి
లోకైకనుతుల్ మునీంద్ర లోకము వారిన్
దేఁకువమై నర్చించి క
దా! కూర్చుండుటకు మనకు నవకాశ మగున్.

[నారదాదులు ప్రవేశింతురు. అందఱును గూర్చుందురు. కర్ణదుర్యోధను లొకకేయాసనము నధిష్ఠింతురు.]

కృష్ణు— (చిఱునవ్వునవ్వుచు) మామా! సత్యవతిపౌత్ర! ధార్తరాష్ట్రులకును బాండవులకును సంధి గావించి యీ రాజలోకము నెల్లఁ గాపాడుమని నిన్ను యాచించుటకై పాండవదూతనై నీయొద్దకు వచ్చితిని.

క. తమ్మునికొడుకులు సగపా
లిమ్మని రటు లిష్టపడవయేనియు నైదూ
ళ్ళిమ్మని రైదుగురకు ధ
ర్మమ్ముగ నీతోఁచినట్లు మనుపుము వారిన్.

తనయుల వినిచెదవో యీ
తనయులతో నేమి యని స్వతంత్రించెదవో

(ఉం) చను మొకదానిని లేదే
నని యగు వంశక్షయంబు నగుఁ గురునాథా!

మ. చదువుల్ నీతియు శాంతి దాంతియు విశేషఖ్యాతియుం జాతురీ
కదనాటోపములుం గలట్టి నృపలోకంబెల్ల నగ్గించు సం
పద సాంపారుకులంబు మీకులము, మీవా రందఱున్ నిత్యస
త్యదయాశాలులు కీర్తి నిల్పుకొనవయ్యా! పాండురాజాగ్రజా!.

చ. పతితులు గారు నీయెడల భక్తులు, శుంఠలు గారు విద్యలం
జతురులు, మంచివారు, నృపసంతతికిన్ దలలోనినాల్కలు, ల
చ్యుతునకుఁ గూర్చువారు రణశూరులు, పాండవు లట్టివార లీ
గతి నతిదీనులై యడుగఁగా నిఁక నేఁటికి సంశయింపగన్.

ఫలితార్థంబుఁ జెప్పితి నట్లు చేయఁదలంపనిచో వారేగురును ద్రౌపది
యు వేర్వేఱ నిశ్శోకఁ జెప్పుమనిన మాటలు ప్రకృతానుపయోగంబు
లగుటం జేసి విరమించితి.

ధృత— అల్లుఁడా! వాసుదేవ! సర్వమెఱింగియు నన్ను నెపపెట్టు
చున్నావు.

గీ. గ్రుడ్డి నగుటచేతఁ గొంతకాలం బేలెఁ
బుడమిఁ బాండురాజు; కొడుకు లిప్పు
డేలుకొఁ దొడంగి రీకారణంబున
గ్రుడ్డి దయ్యె మాటకూడ నాకు.

క. కొడుకులు తండ్రుల మాటల
కడుగైనను దాఁట రనెడియశమున కీ భీ
ష్ముఁడె చిట్టచివర మావం
గడము జనించినది మొదలు కంసధ్వంసీ!.

విదు— (జనాంతికము) అన్నా! నిన్న శ్రీకృష్ణుని రాక విని పరమానం
దంబు నంది యయ్యనఘున "కది యిచ్చెద నిది యిచ్చెద"నని

యుపాంగితివి కదా! యీయైదుమాళ్ళను నతనికే యిచ్చితి ననుకొని యీకయ్య మాఁపరాదా! మన కీటిపరయము మరలఁ దలస్థింపదు సుమా! యోజించుకొనుము.

ధృత— (వినీవిననియట్లూరకుండును.)

కృష్ణు— (తనలో) ఈముదుసలి యప్పుడే తనవాచాకౌటిల్యమును జూపించుచున్నాఁడు. (ప్రకాశముగా) ఎఱుఁగుదు నైనను బెద్దవాఁడవని విన్నవించితి.

ఉ. అట్టికులంబునం బొడమి యట్టిమహాత్ముఁడు పాండురాజుతోఁ
బుట్టినవాఁడుగాఁ బుడమిఁ బొంపిరి వోవఁగ నేలినట్టి నీ
కట్టిన పాపమెట్టిదియొ కష్టము రానయియుండెఁ బుత్రులం
బట్టి, యిదెట్టులీఁగెదవొ పార్థివసత్తమ! నీతివిత్తమా!.

నీయోపినకొలఁది చెప్పిచూడుము, కార్యము దుర్భరంబు కావున నింతగా నీతోఁగూడఁ జెప్పవలసివచ్చినది వారిచే శుశ్రూషనే చేయించుకొనెదవో సంగరమునే చేయించుకొనెదవో యది నీయందున్నయది. ఇందులకును నందులకు వారు సంసిద్ధులై యున్నారు.

ధృత— వాసుదేవా! నాయోపినంత నీయెదుటనే యుపదేశించెద.

కర్ణు— నందనందనా! అతఁడు పాపమే గట్టెనో పుణ్యమే గట్టెనో ప్రకృతము మనకది విచార్యము కాదు. అధికప్రసంగము గావించుటకుఁ బ్రాజ్ఞులొప్పరు. దూతవై వచ్చినవాఁడవు నీకర్తవ్యాంశ మేదో చెప్పుకొనుము.

భీష్మ— (కోపముతో) ఓయీ! సూతపుత్రా! నందనందనుని [illegible]టటుంచుము. నీకీయధికప్రసంగమునకు [illegible] యెవ్వ రధికారమొసఁగిరి?

క. చెప్పం దొడంగొన్న విషయము [illegible]
బాపో! తప్పో! ముగింపకుండంగ నడుమన్ [illegible]

దప్పునట తగునె సభలో
నెప్పుడు గురువంతవాని కేనియుఁ గుమతీ!

ద్రోణు— రాధేయా! శ్రీకృష్ణుఁడు ధృతరాష్ట్రుని పాపమునకుఁ గారణము చెప్పనేచెప్పినాఁడు. మఱియుఁ జెప్పవలసినఁ జెప్పఁగలఁడు. నడుమ నీకీ దుందుడుకెందులకు?

చ. సరసముదారి బో కెదిరిశక్తి యెఱుంగక పాడిమాలి భూ
వరునకుఁ గూర్చువాఁడ నని వా మెటువచ్చిన నట్లు ప్రేలఁగా
నురు వరుదెంచునో! యొరు లహో! యసి మెత్తురో! సూతపుత్ర! న
ల్వురు చనుత్రోవఁగా నడువఁబో విది యెచ్చటి పాపకర్మమో!

దుర్యో— (ఊరకుండు మని కనుసన్న చేయును)

కర్ణు— (ఏకపక్షముగా) ఓకుంభసంభవా! ముదిమిచే మది తప్పిన గాంగేయునితోపాటు నీకును మతి పోయెనాయేమి?

శా. కూడుం గుడ్డ యొసంగి ప్రోచువిభు నొక్కం డెవ్వఁడో వచ్చి దూ
ఱాడం జూచుచు నూరకుండుటకు ద్రోణాచార్యుఁడో భీష్ముఁడో
కాఁ డీకర్ణుఁడు; లోన నొండుఁ బయి నొక్కండుగా లేకుండ నీ
మోడం బ్రాణములైన వీడుటకు వీఁ డున్నాఁడు సిద్ధంబుగన్.

ద్రోణు— క. అతని వృద్ధత్వమ్మును
నీ తారుణ్యంబు మాకు నీకును ధనువున్
జేతఁ గొనువారి కెల్లఁ బు
రాతనగురుఁ డైన పరశురాముఁడె యెఱుఁగున్.

అశ్వ— ఓయీ రాధేయా! సుయోధనదయాసంపాదితాంగదేశసామ్రాజ్యధారేయ! సేవకుఁడ వగు నీ కుచితంబు లగుధర్మంబులు భీష్మాదులకుఁగూడ నుపదేశించుచున్నావు. న్యాయపక్షపాతులకుం బ్రభుచిత్తానుసరణం బనావశ్యకము.

ఉ. గొంటుతనంబుచేఁ దలఁపఁగూడని చెయ్వులు చేసె రాజు నీ
యంటున నిక్క మంచు సభ వందఱకున్ విశదంబు చేసె నీ
కంటస మార, పల్కఁబడి కందువచందము లేకయున్న నీ
వింటరపాటుఁ జెందుటకు హేతువు చెప్పుము సూతనందనా!

వికర్ణ— ద్రోణాత్మజా! న్యాయపక్షపాతులకుం బ్రభుచిత్తానుసరణం బనావశ్యకం బని కదా! యిపు డుగ్గడించితివి. కాని యిది యాగాంగేయాదులయెడలం బ్రయోగింపఁ దగనిది ఏమంటివేని ?

మ. అభిజాతత్వము గల్గు చాన సతి యంట్లై యుండఁగా దుర్మదా
రభటిం గొల్వ్యాన కీడ్చి తెచ్చి కటివస్త్రం బొల్వఁగా "దాసి వీ
సభలో నిందు వసింపు" మంచుఁ దొడ యాస్ఫాలింపఁగాజూచి రా
జభయంబుం దిగఁద్రావి తేని కిది దుష్కార్యం బనంజాలిరే !.

అశ్వ— ఓయీ! వికర్ణ! అది యొకగొప్పకార్య మని సుయోధనాదులం బ్రశంసించిరా ? నీవు నాలుగు ధర్మవాక్యములు నాఁడు నుడివినంతనే వారికన్నఁ బెద్దవైతివా ! దాని కంతకుం బ్రథమకారణంబు నీతండ్రియే కదా !

క. మోహితులు కన్నుఁగానక
సాహసకృత్యములు చేయుసమయంబున ని
ర్వ్యాహకము లగునె వల దని
బాహిరముగఁ జేయు ధర్మవచనము లెందున్.

కావునఁ దులువ లొనరించుదుష్టచేష్టలు నివారింపఁ బూనుకొంటె పెద్దల కూరకుండుటయే పరమధర్మము. "అత్యుత్కటైః పుణ్యపాపై రిహైవ ఫలముచ్యతే" యని శాస్త్రంబులు వాకొనుచున్నవి.

చ. చెనఁటులు చేరఁగానిపని చేసి కొలంబున కెల్లఁ గీడు మూఁ
డునటులు నించినందుల కిటు ల్చనుదెంచె ఫలంబు తోడుతో

డన కనుఁగొమ్ము వచ్చిరి హుటాహుటి నేటికిఁ బాండురాజనం
దనులు చలంబు మీఱఁ గదనంబునకుం గురురాజుమీఁదికిన్.

దుర్యోధనుండు సకుటుంబముగా నశించునుపాయంబు లంగరాజునకుం దప్పఁ దక్కినవారికిం దెలియవు. లేదేని,

ఉ. కచ్చియ మాని కౌరవులఁ గాచుతలంపున సంధి సేయఁగా
మచ్చిక నేగుదెంచి హరి మంచియొ చెట్టయొ చెప్పుచుండఁగా
నచ్చపురాజభక్తి గల దంతయు వెల్లడి చేయుభంగి నీ
మచ్చరి సూతపుత్రుఁ డభిమానముచేఁ గలహింప నేటికిన్?.

కర్ణ— (ఎకసక్కెముగా) నిరభిమాన బ్రాహ్మణకులసార్వభౌమ! లక్షణమాత్రపరిజ్ఞాతధనుర్వేదసార! ఆచార్యపుత్ర!

చ. కదనము సేయ వచ్చి రని కంది ముకుందునిమాటచొప్పునం
బెదరి సుయోధనుండు తనబీరము నీరముపాలు చేసినం
బెదరఁగ తసూనందనుఁడు వేఁదుఱు గాఁడు చతుస్సముద్రముల్
చదరముగల్గు నీపుడమి శాత్రవశూన్యముఁ జేయకుండఁగన్.

అశ్వ— (పట్టరానికోపముతో) ఒరీ అలీకవాచాల! రాధానందనా! ౧౦
కెన్నినాళ్ళు బీరములు పల్కెదవురా?

మహాస్రగ్ధర.

విలయాంభోదాంబుధారావిసరమువలె నుర్వీవియన్మధ్యభాగం
బులు నిండన్ వేలుబాణంబులను వదలు విల్కాని గాండీవి "కర్ణా!
లునిమోరీ! పాఱుఁబోతా! నిలునిలు" మనుచు న్నిన్ను వెన్నాడఁజూడ
న్గలకాలం బేగుదెంచెం గరువము వల దుగ్రంపుయుద్ధంబునందున్.

ధృత— తండ్రీ! గురునందన! మనమందఱముం గార్యార్థిమై వచ్చిన వాసుదేవు నావలకుఁ బంపు యోజ యోజింపవలయును గదా! మీ కీయకారణ పరస్పరకలహము లేల? రాధేయా! నీ వీక సమాధేయవాక్యంబులకై ప్రయత్నింపకుము. పెద్దవాఁడ వని

యయిన మీరెల్లరు నాపిన్నపము చెల్లింపుఁడు. (చేతులుసాచి వెదకుచు) మాసుయోధనుఁ డెక్కడ? నాయనా! దగ్గఱకు రమ్ము.

దుర్యో— (తనలో) ఇతఁ డేమేమో కొఱగానిపల్కు లుపదేశించును. కానీ! విందము. (తండ్రియొద్దఁ గూర్చుండును)

ధృత— కుమారా! (చేతులతో దగ్గఱకుఁ దీసికొని)

ఉ. ఇంద్రియ దుర్మదంబు మొదలే దఁగఁ ద్రుంచి మనంబు వంచి ని
ష్ఠం ద్రిగుణంబు వాపెను విచారము సేయు మునీంద్రు లేదయా
సాంద్రునిరూపుఁ జూచుటకుఁ జాలక కుందుదు రట్టివాఁడు వ
చ్చెం ద్రుహిణేంద్రవందితుఁడు చేరువకుం బని గల్గి దూత యై.

కావున నయ్యనఘువమాటలు నిరాకరింపక ప్రత్యుత్తరము చెప్పుము.

దుర్యో— నేఁడు క్రొత్త లేమున్నవి? వెనుక సంజయుఁడు చెప్పిన మాటలే యీతఁడును జెప్పెను. అందులకు నే నంగీకరింప నని యెఱుఁగనివా రెవ్వరు?

ధృత— తండ్రీ! అట్లుకాదు. భీష్మద్రోణ కృపాశ్వత్థామప్రభృతులగు మనమహారథికు లందఱును సంధి కోడంబడుటయందు కృతనిశ్చయులయి యున్నారు. వారైనను—

శా. "ఐదూ ళ్ళిచ్చినఁ జాలు మా" కనిరఁ టన్యాయంబుగా నేల దా
యాదద్వేషము? మేటిసంగరము సేయంజాలు దే? నీకుఁ "గ
ర్ణాదుల్ గల్గ భయం బిఁకేల" యనుధైర్యం బుండెఁగాఁబోలు నేఁ
డేదీ! తెల్పుము కవ్వడిం దొడరువా రెవ్వారొ? నాముందఱన్.

గాంధా— కుమారా! మీతండ్రిగారిమాటలు వినుము. పెక్కుదేశంబు లుండఁగా నైదూళ్ళు వారి కిచ్చినంతనే నీకుఁ గొదవ యగునా! పెద్దలమాట లేల నిరాకరించెదవు? చిరకాలమునుండి తఱచుగా నీ కురువంశమున రాజ్యము కనిష్ఠకుటుంబమందే నిల్చుచున్నది. యయాతి సుతులలో జ్యేష్ఠుం డగు యదునృపాలుఁడు మదోన్మత్తుఁ

డగుటంజేసి యతనికి రాజ్యంబు రాక పితృభక్తిరతుఁ డగు పూరు నరపతి కయ్యది సంఘటించె. పదపడి మీముత్తాతలు దేవాపి బాహ్లిక శంతనులు మువ్వురలో రోగగ్రస్తుండగు కతన జ్యేష్ఠుఁడు ప్రజాసమ్మతుఁడు గామింజేసి కనిష్ఠుం డయ్యును శంతనుండె పట్టాభిషిక్తుం డయ్యె. పిమ్మట దేవవ్రతుఁడు జ్యేష్ఠుం డయ్యు మీతాత యగు విచిత్రవీర్యునకు రాజ్యంబు సంక్రమించుటయు మీతండ్రిసమ తమ్ముఁ డగు పాండునరపతి రాజ్యం బొనర్చుటయు నీ వెఱుఁగనివి కావు. కావున లోభం బుడిగి మీరును మీరును బంచి కుడుచుట శ్రేయస్కరంబు. మమ్ముఁ దుష్టతుదకు దిక్కుమాలినవారిఁగా నొనర్పకుము. పెద్దలమాట విని బ్రతుకుము.

ధృత— పుత్రకా. ఇంకొక విశేషముఁ జెప్పెద నాలకింపుము.

గీ. లోకములు భస్మ మగు సర్వలోకనుతుఁడు
ధర్మరా జల్గెనేని; యతండు కుదురు
ధర్మమున; కాడి బొంకఁ డుదారచరితుఁ
డగడువడకుము యుద్ధంబు తగదు కొడుక!.

(జనాంతికము) తండ్రీ! మీయమ్మమాట నిజము.

చ. వెనుకటినుండి రాజ్య మది పెద్దకుటుంబములోన నుంట యీ
మనకులమందు లేదు కనుమా! మును శంతనుఁ డెట్టివాఁడొ! మ
జ్జనకునిచంద మెట్టిదియొ! సజ్జనమాన్యుఁడు పాండురాజె కా
జనపతి యాట యెట్టిదొ! విశాంపతి ధర్మజుఁ డాట యట్టిదే.

కావున నీవృద్ధాచారం బతనినే రాజుగా నాకుఁ దోఁచుచున్నది. నీవు మాఱుమాటాడక సంధి కొప్పుకొనుము. లేనిచో సర్వమును గోలు పోవుటయు లోనగు ననేక కష్టములకు లోనగుదువు.

గాంధా—అయ్యా! వారు తమభాగంబునకై పెనఁగువారు గాని యధర్మవర్తనులు గారు. ధర్మమే జయించు నందురు. అదియునుం

గాక పితామహ గురుకృపాచార్య ప్రభృతులందఱు న్యాయపక్షపాతులు న్యాయంబున కొడంబడి పండ్రెండువత్సరంబులు వనవాసంబును నొకయేఁ డజ్ఞాతవాసంబును సలిపి తమతండ్రిపాలికై పోరాడఁ జాలియు బంధునాశనంబునకుఁ జంకి కదా? "యైదూళ్లిచ్చినఁ జాలు" నని మురారి నంపించిరి. అట్టి ధార్మికులయెదుటఁ ద్రిశూలధారి యగుశంకరుండును నిలువనోపఁడు. పద్మాక్షుండు గూడ వారిపట్టైయున్న వాఁడు. కావున నీవూర్గురుతమ్ములం గాచికొని పాండవసహితుండవై జగంబు నిష్కంటకముగ నేలికొనుము.

దుర్యో— తల్లిదండ్రులారా! మీరు చెప్పవలసినవారు కావునఁ జెప్పిరి. కాని,

క. ఏదూళ్లిచ్చినఁ జాలును
లేదే నని నేఁత నిజము లెం డనుచుఁ దా
యాదులు కబురంపిన నే
నీఁదలచుట వారి కోడుటే! యగుఁ గాదే?

ఐనను బెద్దలమాటలు నిరాకరింపక యిచ్చితినే యనుకొనుఁడు.

గీ. మొదటినుండియు మేము మేమును బరస్ప
రాపకార మొనర్చుకొన్నట్టివార
మైతి మేగతి గలియు నవ్యోన్యమైత్రి
లోని పగలును బయలిచెల్మలును గాక!.

వారు బలవంతులై మమ్ముం జెనకుదు రని కలలోనైనఁ దలంపకుఁడు.

చ. సమరము చేయరే బలము చాలిన! నల్వురుఁ జూచుచుండఁ బెండ్లము పెఱవారిచేఁ గటకటం బడఁ జూచుచు నూరకుందురే?
మమతయుఁ గొంకు మాన మవమానము సిగ్గును లేనివారి నెయ్యము తగునయ్య! భూమిపతు లందఱు నవ్వరఁటయ్య! చేసినన్.

శా. రాధేయుండును నేను దమ్ములును సంగ్రామంబులో నిల్వ నా
కాధీశుం డరుదెంచుగా కెదుర శక్యంబె! వృథాభ్రాంతి గా
నీ! ధర్మం బని కాన కేగుదురె పండ్రెండేండ్లు తేజోబల
ప్రాధాన్యంబు గలట్టి రాచకొడుకుల్ పౌరవ్యవంశాగ్రణీ?

అదియును గాక,

క. తమ్మునితనయులకుం బా
లిమ్మనెద వయో! యమాసితేంద్రాస్యనులో
తమ్ములు! పాండునృపాలుఁడో
తమ్ముఁడు! వివరింపు మయ్య తండ్రీ. నీకున్.

గాంధా— నాయనా! నీ కాయప్రస్తుతప్రశంస యేల? తీఁగ కదిపిన డొంకయంతయుఁ గదలును. ధర్మశాస్త్రప్రకారముగ వారలకుం బాలు లేదంటివేని యావచనములు చెప్పి యీ సభాసదుల నొప్పింపుము.

జమదగ్ని— (జాబాలితో జనాంతికము) చూచితివా యీ గాంధారి చాతుర్యము! పాండవులం గుండులని యాక్షేపించినఁ దనకుమారుల నెవ్వరేని గోళకులని నిందింతు రేమో యని యాప్రస్తావన ముగింపు మనుచున్నది. కానిమ్ము, సభాముఖంబునఁ బతివ్రతల నవమానపఱచుట మన కేల?

జాబాలి— అగును. తొల్లి యీగాంధారిం బరిగ్రహించినవాఁడు మృతుం డగునని కార్తాంతికులు నిర్ణయింప గాంధారధరణీపతి ముందుగాఁ దనకూఁతు నొక యజపోతమునకుం బెండ్లి చేసెనఁట! పిదప నాంబికేయునకుం బరిణయము చేసెను. ఎందుఁ జూచినను మహాత్ముల చరిత్రములు విచిత్రములు. అందుఁ గౌరవుల చరిత్రము మిగుల విచిత్రము.

దుర్యో— తల్లీ! నీవు ధర్మశాస్త్ర మని యెత్తుచున్నావు. అట్లేని

రాజ్యము జ్యేష్ఠకుటుంబములోనిదే గాని కనిష్ఠకుటుంబములోనిది కాదు. తండ్రిగారి యవివేకమువలన మొట్టమొదట వారి కెట్లో యర్ధరాజ్యము వచ్చినది. కావున వా రిప్పుడు నాపైకి దాడి వెడలుచున్నారు. ఇది కేవల మధర్మము. నీవు చెప్పినచొప్పున ధర్మమే జయించునేని నాకే జయ మబ్బుఁగాక (యోజించి) నా కాధర్మ శాస్త్రప్రశంస యేల? రణంబున జయంబు బొందెదఁ బరాజయంబు బొందెదఁ గానీ నా నిశ్చయంబు వినుము.

గీ. పగఱ గెలిచితినేని యీజగతి నేలు
కొనెద ననుజన్ములను గొడుకులను గొలువ
శత్రువులు గెల్చి రేనియు సపరివార
మనుభవించెద నాకలోకానుభవము.

ఉ. "శౌరి వచించుమాటలకు జంకిన మీయుపదేశ మేము వి
న్నారము కా" మటంచు మది నాన వహింపకుఁ డమ్మరో! నమ
స్కారము 'రాజరా' జనుచు సార్థకభావము దాల్చినట్టి నా
పేరు జగంబున న్నిలుప వేఁడెద నట్టు లనుగ్రహింపుఁడీ.

ధృత—కుమారా! నీవు యుద్ధమందుఁ గృతనిశ్చయుఁడవై యుంటివి తోఁకద్రొక్కిన మహానాగంబులకరణి నీపయి కుఱుక జనించుచున్న పాండవుల బలపరాక్రమంబులు నాకడుపులోఁ జేయి వెట్టి కలఁచుచున్నవి.

చ. "భరతకులంబు పేరు నిలుపం దగురా!" యని తల్లి వేఁడ వ్యా
సముని మహామనీషి మనసంతతి నిల్పెఁ గదయ్య! తాత సం
సరణము రోసియుం బరవసంబునఁ బెంచెఁ గదయ్య! దాని నే
లరమరసైు కుటుంబకలహంబునఁ ద్రుంచెదవయ్య పుత్రకా?

గాంధా— తండ్రీ! వాయునందనుఁడు జరాసంధ హిడింబ కీచకులఁజంపె నని విన్ననాఁటనుండియు నాకడుపు బగ్గుబగ్గున మండుచునే

యున్నది. మీసహోధ్యాయు లైదుగురలో నొక్కనిచేతం దక్కిన నల్వురుం జావంగల రని మీగురుండు శపించె నని కూడ వినియుం టివి. అందు భీమసేనునిచేతం బడుటకు నీ వొక్కండవ మిగిలియుం టివి; కావున సంధి గావించుకొని నీప్రాణంబులు నిలుపుకొని మమ్మీమ్మదుఃఖపారావారముం దాంటింపుము.

దుర్యో—తల్లీ! కుడిచికూర్చుండక యేల యిట్లమంగళవాక్యము లాడెదరు?

గీ. భరతకులమునఁ గేల లోపంబు రెండు
దెగలవా రనిఁ జచ్చు టెందేనిఁ గలదె?
సంధి చేసినఁ దప్పునే చావు? గురుని
శాపవచనంబు నిజముగా జరుగునేని.

మ. చన దే నిట్టిఁడ నంచుఁ జెప్పికొన; మీసందేహమున్ దీర్పఁ జె
ప్పనుడు లున్న యివి; ద్రోణుని గృపుని భీష్ము ద్రౌణి నెట్టటు లీ
వనిలో నెంచెదొ నన్ను నంత కధికుం డం చెంచుమీ! యస్త్రశ
స్త్రనికాయంబులపట్ల బాహుబలధైర్యస్థైర్యశౌర్యంబులన్.

మీ రెంతసేపుచెప్పినను పిచ్చిసంజయునిమాటలు విన్నది మొదలు వారికి దేవతలుగూడ సహాయు లగుదురని చెప్పుచున్నారు. అది కేవలము పొరపాటు. కామక్రోధాదులకు వశులై గీర్వాణు లెప్పుడును వర్తింపరు అట్లు వర్తించిరేని వారికి దేవత్వమే నిలువదు. కావున వారును మనుజులు, మేమును మనుజులము. సర్వవిధముల మా బలపరాక్రమంబు లెక్కుడు. భవితవ్యము నేను మున్నే నిర్ణయించి యుంటి. దాని నాలించి స్వస్థతఁ గైకొనుఁడు.

చ. అనిఁ దెగటార్తుఁ బాండవుల నందఱినిన్ ద్రుపదాత్మజాతుతో
వనరుహనేత్రుతో నృపతివర్గముతో నచిరంబ, స్వాస్థ్యమున్

గని పోషరింతు యజ్ఞములు, కాంచనముల్ మణు లగ్రహారముల్
ఘనులకు నిత్తు విప్రుల కఖండవదాన్యులు నన్ను మెచ్చఁగన్.

ధృత— (తనలో) అమంగళము శాంతించుఁ గాక! వాగ్దేవత భావికా లానుసారిణియై ప్రసరించును గాఁబోలు!

కర్ణు— తల్లీ! గాంధారరాజనందని!

ఉ. తాపసికిం జనించినకతంబునఁ బోరికి వెన్కఁదీయునా
లాపము లాడుఁగాక వికలంబుగఁ బుత్రులతోడ జేఁదు; నీ
వే పెడలం గుమారకుల కిట్టిదురుక్తులు చెప్పఁబూని తె
ట్లో పరువైన క్షత్రియ కుటుంబములోపలిదాన వక్కటా!.

ధృత— (తనలో) ఈసూతనందనుని మైత్రియే నాకులంబున కింత చే డ్పాటు తెచ్చినది. (కోపముతోఁ బ్రకాశము) ఓరీ! కురుకులకాం తారదవానలాభిధేయా! రాధేయ! ఇం కేమి చేయించెదవురా!

సీ. కలసి నీరక్షీరములభాతిఁ దనరారఁ
దగు బిడ్డలకుఁ బగ ల్గాపి తీవు
ధర్మరాజును మాయదారి నై దావించి
వంచించి జూద మాడించి తీవు
ద్రుపదమహారాజు దుహితను రచ్చ కీ
డ్పించి పుట్టంబు లొల్పించి తీవు
కూడఁగుడ్డకు దూరగులఁజేసి పాండవ
వీరుల నడవి కన్పించి తీవు

గీ. సంధి ఘోషంగింప వచ్చిన శౌరితోడ
నడ్డదిడ్డంబు లాడించి యంపుచుంటి
విచ్చవచ్చినరీతిఁ జేయింపు మార!
భరతవంశంబు బ్రతుకు నీపాలఁ బడియె.

గాంధా— మహారాజా! మనసంతానమును మందలింపఁజాలక యొరుల

దూషించినం బ్రయోజనం బేమి? మీ రన్నమాటమాత్ర మసత్యము కాదు. పాండవమధ్యమునిం గెలువఁ జాలుదు నను కర్ణప్రగల్భములే సుయోధనుఁ డిట్లు తెగుటకుం గారణములు.

వికర్ణు— కురుకులేశ్వర! నీకుమారునితో మైత్రి గావించిన రాధేయునకుం దగిన బిరుద మిప్పించితివి.

గీ. దొరవు నీకన్నకొడుకులతో సమముగఁ
బెంచితివి మాకుటుంబముఁ బేర్మి మీఱ
నీదుమాటల కెదురాడరాదు గాని
యీ వెఱుంగనిపని చేసి రెవరు చెపుమ!.

పాండవులయం దంతగా నీకు నిక్కమగు వాత్సల్య మున్నయెడల—

మ. పరులం జూడఁగ నేల! వారి నిటు పిల్వం బంచి యావేళ యు
ర్వర సర్వంబును ధారవోయఁగ స్వతంత్రత్వమ్ము లేకుంటివో!
ధరణీనాయక! యేల యిట్లతిధిచేతం బాముఁ బంపించు నే
ర్పరిచందంబున మెచ్చులాడెదవు? మీవారంద ఱాలింపగన్.

అదియునుం గాక—

చ. ఇలఁగల సర్వరాజుల జయించిన వీరులు పాండురాజపు
త్రుల సిరి చూచి యోర్వమి విరోధము పూని సుయోధనుండు వా
రలయెడఁ జేసినట్టి యపరాధము లన్నియు నూతపుత్రు నా
దలఁ బడ వేయు టేనృపతిధర్మము? కౌరవవంశభూషణా!.

దుర్యో— కుమార! వికర్ణ! ముదిమిచే మదితప్పిన యీ మహారాజు మాటల కభిమాన మేల? (తండ్రితో) అయ్యా.!. నాబహిఃప్రాణం బగు కర్ణుననుట యొకటియు నన్ననుట యొకటియునా? ఇంకొకసారి యిట్టి కర్ణశూలాయమానంబు లగు దుర్భాష లాడితి వేని,

గీ. అంబికావంశశాఖకీ వగు దొకండు
కట్టకడదాఁక గాంధారి కడుపు మండు

నవని యంతయుఁ గైవసం బగును బొందు
రాజసుతులకు, నీ మనోరథము నిండు.

కర్ణు— (చెవులుమూసుకొని) పాపము శాంతించునుగాక! మిత్రమా! ఈమహారాజు వాక్యములు విని నామనసు విఱుగు ననియా! యిట్టి యశ్లీలవాక్యంబు లాడుకొనుచున్నావు?. చాలుఁ జాలు; ఇన్నాళ్ళు మైత్రి గావించితివి గాని కర్ణుని మనోనిశ్చయంబు గుర్తింపలేక పోయితివి,

ఉ. అర్ణవసప్తకం బొకటియై ధర క్రుంగిన మిన్ను వంగినన్
స్వర్ణగిరీంద్రముం బగులువాఱిన లోకము తెల్లవాఱినం
బూర్ణదయాసహాయుఁ డయి పోరికి వచ్చి పురారి యల్గినం
గర్ణునిమేనఁ ద్రాణములు గల్గినఁ బార్థుల చావు తప్పునే.

ధృత— (నిట్టూర్పువుచ్చి జనాంతికముగా) దేవీ! గాంధారరాజపుత్రీ!

గీ. కుంతికొడుకులు తుద కింత కూడొసంగ
బ్రతుకు మని వ్రాసెఁ గాఁబోలు బ్రహ్మ నొసట
బ్రతుకనీయఁడు వీఁ డొక్కసుతుని నేని
ముసలివాండ్రకుఁ గేలూఁత యొసఁగుకొఱకు.

(గాంధారితోడపై మూర్ఛిల్లును.)

గాంధా— (పైఁటకొంగుతో విసరుచు) తండ్రీ! దుర్యోధన! కుమార! దుశ్శాసన! కుడువనా! ముడువనా! కాలము తీఱినముదుసలులకు మా కేమి కావలయునురా? ఏమిచెప్పినను మీబాగుకొఱకే గదా! మీశుభోచ్చయముఁ జూచుచు నిఁకఁ గొన్నిదినంబులు బ్రతుకఁ దలఁచిన తల్లిదండ్రుల నేఁడే గతాసులం జేయుచున్నారా!

(ఏడ్చుచు మూర్ఛిల్లును.)

విదు— సుయోధనా! నీవు విన వని యెఱిఁగియు నుపదేశపూర్వకంబు గాఁగ నామనస్తాపంబుఁగూడఁ గొంత యుపశమింపఁజేసికొనియెదను

ఉ. తల్లికిఁ దండ్రికిం బ్రజకుఁ దప్పని తోఁచినచేత సేయ నీ
యుల్లము తల్లడిల్లదు వయోధవమైన దురాగ్రహంబునం
గల్లరిమూఁకమాట చెవిఁ గట్టుకొనం దగునయ్య? తమ్ములుం
బిల్లలుఁ జల్లగా దగువివేకము జెప్పిన నేర వక్కటా!.

పెద్దలమాట వినుట యట్లుంచి సభాముఖంబునం గార్యాకార్యవిచారంబు సేయునపుడు పెక్కుర కనుమతంబగు కార్యంబు చేయందగునని తొల్లి శుక్రాచార్యుఁడు చెప్పిన తెఱంగైనఁ బాటింపుము.

చ. భవ దనువర్గమే కద! సభాసదు లందఱు శౌరి దక్కఁ, బాం
డవుల తెఱంగు నీ తెఱఁగు నల్వురకు న్విశదంబ కాన నిం
దెవరి తెఱంగు మంచి దని యెక్కువమంది వచింతు రట్ల కా
దవు నని యొప్పి యిచ్చటి సదస్యులు చెప్పినరీతిఁ జేయుమా.

దానికి నంగీకరింతువేని సంఘమరణంబు తప్పుటయు. నీమనోరథంబు సఫలంబగుటయుఁ గూడఁ దటస్థించు; నింకొక విధానంబు చెప్పెద, తొల్లింటివారు పరస్పరకలహంబులు సంప్రాప్తించునెడ నిరుతెగల నుండి యిరువురుబలిష్ఠులకుఁ దులారణంబు సమకూర్చి వారిజయాపజయంబులచే రెండువీళ్ళవారును జయాపజయంబులు నిర్ణయించుకొనుటయుఁ గలదు. కావున——

ఉ. వాసవితోడఁ బోరఁగలవాఁ డని కర్ణునియందు నీవు పే
రాస గలట్టివాఁడవు కదా! యిపు డిర్వురఁ బోరఁ జేసి యం
దోసరినట్టివానిఁ దెగ మోడినటు ల్మన మెంచుకొంటిమే
నీ సమరంబు మాను, జగమెల్లరకుం గడుసంతసం బగున్.

భీష్మ— దుర్యోధనా! వినవేర్చితివేని యీవిదురునిపలుకులు లెస్సపలుకులు; అందుం దులారణంబుమాట మిగులం గొనియాడఁ దగినది. ఏమంటివేని——

ఉ. కవ్వడితోడిపోరితము కగ్గన క్లిష్టము, వారిచేత నా
కవ్వడి నొవ్వఁజేసి రణకార్యము దీర్చుట నీమనోరథం,
బివ్వరుసన్ ఫలింపఁ గద! యిర్వురకోరుకు; లెల్లరాజులుం
జివ్వకుఁ బాసి సంతసముచే మని చూచెద రాలుబిడ్డలన్.

అది యట్లుండఁ నింకొక్కటి వినుము.

క. ఎన్నఁడు జన్మించితిమో
యెన్నఁడు పెరిఁగితిమొ యుద్ధ మేటికి? నూ కో
యన్నా! మునసళ్ళము భగ
వన్నామముఁ దలఁచుకొనుచు బ్రదికెద ముర్విన్.

దుర్యో— శాంతనవా! ముసలివికాకపోయినను నీవు మాకు సహాయుఁడ వగుదు వనుకొంటిమా యేమి? తులారణంబునం బార్థ మధ్యము సుక్కడఁగించిన మాకుం బ్రయోజనం బేమి? నేఁడు రాజ్యమంతయుఁ గైవసంబు గా కుంటిమా?

ఉ. చచ్చినక్రీడి చచ్చినను జాపనివల్లురు "మాకు నాలుగూ
ళ్ళిచ్చిన! జాలు" నం చనుగ రే? యుపు డందఱు మీరు చెప్పరే?
యిచ్చక మేల యాడెద నపు డెల్లరుఁ జూడఁగ జూదమందుఁ గో
ల్పొచ్చిన భాగము న్మకల లోఁగొనఁ జూడరె నేఁడు వీరలై?.

అదియుం గాక—

గీ. అయిదురుగురు మాకు శత్రువు లంతె కాక
క్రీడి యొక్కఁ డొనర్చిన కీడు గలదె?
బ్రదికియుండిన నేగురు బ్రదుకవలయుఁ
జచ్చెరేనియు నేవురుఁ జావవలయు.

ద్రోణా— (చిఱునవ్వునవ్వి) వెఱ్ఱివాడా! సుయోధనా! తులారణంబున నంగరా జప్పుడే విద్యచ్చు నోడించె ననియే యనుకొనుచున్నావా! ఆతని బలపరాక్రమములు నీ వే మెఱుంగుదువు?

ఉ. పాశుపతంబుఁ జేకొనిమె భర్గుని యుద్ధములో నెదిర్చి, నా
కేశసిలోక మేగి యతఁ డెక్కినగద్దియ యెక్కి, సర్వభూ
మీశుల గెల్చి చేసెఁ బృథివీశ్వరు నగ్రజు నశ్వమేధి; నీ
కాశయ కాని యాలమున నర్జును దాఁకున కర్ణుఁ డద్దిరా!

క. విరటునిపశువ్రులఁ బట్టిన
తరుణమ్మున నాతఁ డొకఁడు తాఁకిన మన యె
ల్లరగతి యే మయ్యెనొ! యే
తెరువున నడచితిమొ మఱచితే కురునాథా!

దుర్యో— ఆచార్యవర్య! సర్వజ్ఞులు మీరుసయితము మట్లే సెలవిచ్చిన నే నేమని విన్నవింతు.

ఉ. పాండవపక్షపాతము భవన్మతము న్మఱలించెఁ గాక యా
ఖండలనందనుండు తమకంటెఁ బరాక్రమశాలియే! యు ద
ట్లుండఁగ నెన్నఁడో యయిన యుద్ధమువూట దలంతురయ్య? కా
నిందు మహాత్మ! మీకుఁ గృప యాగతివచ్చిన నేమి చేయుదున్?

భవాదృశులు పాండవులతో సంధి చేయు మనుటకంటె సర్వంబు వారి కొసంగి మమ్మ యరణ్యంబునకు లేచి పొండనుట ధర్మము. అనుల్లంఘనీయం బగు మీయానతిచొప్పన సంధియే కావించితి నేని—

క. ఇరుగురు స్వతంత్రు లొకదేశ మేలఁ గలరె?
యతులకు నే రెండు ముదిరిన యువనిజమ్ము?
లిముదునే రెండుకత్తు లెందేని నొక్క
యొఱను? నిమిడింపఁ జూచిన గురువరేణ్యా!

ద్రోణా— గాంధారేయప్రథమ! మేము పాండవులయెడ గాని, మీ యెడలఁ గాని భిన్నాభిప్రాయులము కాము. భీమార్జునుల బలంబు లెఱింగియున్నవార మగుటచే నిట్లు చెప్పుచుంటిమి.

క. ముదిసితిమి భోగముల, సం
పదలం గుడిచితిమి మేము బ్రదుకఁదలఁచి యీ
కదనము వల దంచుం జె
ప్పెదమే? పిఱికిడివి గాక పీరమ్మన్యా!.

దుర్యో— (సానునయముగా నంజలి బంధించి) ధనుర్నిగమపారావార పారీణ! కుంభసంభవ!

శా. తల్లిం దండ్రియుఁ దాత మీరు మొద లాప్తశ్రేణియుం జెప్ప ట
స్సల్లాభంబున కే, యెటుల్ రిపులతో సంధింతు సిగ్గేది; చా
వెల్లం బ్రాణుల కున్న దే యెటులనో యేవేళనో యెందొ! భీ
తిల్లం బాడియె! మానవాళియును గాదే? చావు విప్రోత్తమా!.

క. చచ్చెదమో! రిపువీరుల
వ్రచ్చెదమో! యెవ్వఁ డెఱుఁగు? తాఁదలఁచినచో
వచ్చి యని సేసి ధైర్యం
బెచ్చించుచుఁ బగఱ నొంచు మిదె ప్రార్థింతున్.

(నమస్కరింపఁబోవును.)

కర్ణు— (దుర్యోధనునిలాగుచు) మిత్రమా! మిత్రుండ నగు నాకుఁగూడ లజ్జాకరం బగుపని చేయుచున్నావు. బ్రాహ్మణుఁ డని కాని గురు వని కాని నమస్కరింతువు గాక!

మ. "అనికిం దోడ్పడు" మంచుఁ బాఱునొకనిం బ్రార్థింపఁగావచ్చునే?
కనకక్ష్మాధరధీర! రానిమ్ము సంగ్రామాంగణంబందు; నీ
యనుఁగుంగర్ణుఁడు చచ్చునే! యిటుల దైన్యం బంద నీ కేల? యీ
పెనుకన్ దైన్యము చెందెదో! రిపులతోఁ బొందేది సంధింతువో?.

అశ్వ— (అహంకారముతో) ఓరీ! సూతఛండాల! అట్లయిన నిదిగో నేఁడే చచ్చితివిరా! (మీఁది కుఱుకఁబోవును.)

కృష్ణు— (అడ్డుపడి) ద్రోణాచార్యపుత్ర! త్రిదివసేనానీసమధామ! అశ్వ

త్థామ! కోపింపకుము. రణచక్ర మంతయుఁ దనచేతిమీఁదనే త్రిప్ప వలయు ననుకర్ణుని మనోరథమే చెల్లింపుము.

శా. సేవాధర్మము సూతధర్మమును రాశీభూతమై యొప్పవా
చావాత్సల్యముఁ జూపెఁ గర్ణుఁ డిటు మాత్సర్యంబు మీ కేల? రా
జేవేళ న్నిమ్ముఁ గోరునో! యనికి నాఁడే పాండు పోరాడ, శే
దా! వర్జింపుఁడు కర్ణు చావునటకో యత్యంతమో యుద్ధమున్.

కర్ణు— కృష్ణా! నివారింపకుము. రాని మ్మేమిచేయఁగలఁడో చూతము.

అశ్వ— (కోపముతో) ఏమిచేయుగానా! యీపిడికిలితో నీతల వేయి వ్రక్కలు గావించెదను. (కృష్ణుం దప్పించుకొనుచుఁ బై కురుకఁ బోవును.)

దుర్యో— (వచ్చి పట్టుకొని) తమ్ముఁడా! యేల యింత తొందర?

శా. కోపజ్వాల రగుల్పఁబోకుము దయాకూపార! మాకెల్ల వీ
తాపాయం బగుత్రోవఁ బోవుము రణవ్యాసంగి వై, కార్ముక
వ్యాపారంబు విరోధివర్గముల పైపైఁ జూపి చెండాడు మ
య్యా! పోరాటము పాడియే మనకు నన్యాయం బి టన్యోన్యమున్.

అశ్వ— (కన్ను లింతలుచేసికొని) ఓయీ మూఢదుర్యోధన! ఇంకను సిగ్గులేక యనునయింప వచ్చితివా? చాలుఁ జాలు.

మ. అనికిం దో డగునంచుఁ గోరఁ దగఁడే యాచార్యుఁ; డీసూతనం
దనుఁడా నీకు నియామకుండు? ధరణీనాథుండ వాచార్యపా
దనమస్కారముగూడఁ గూడ దనుచుం దా నీకు బోధించి మా
న్పిన మానం దగువాఁడవే ఖలమతీ! విశ్వాసశూన్యాకృతీ!.

ద్రోణా— కుమారా! ఏల రాజదూషణము? ఖలుఁడై నను రాజుం బరిత్యజించుట తగవు గాని దూషించుట తగవుకాదు.

కృష్ణు— మహాత్మ! అట్లు పరిత్యజించుటమాత్రము ధర్మమా?

కర్ణు— ఇట్టివారు పరిత్యజించిన నేమి పరిగ్రహించిన నేమి?

(దుర్యోధనునితో) హాస్తిపుర సార్వభౌమ!

శా. చాలుం జాలును బేరు చూడ ధనురాచార్యాంక, మూలంబులో
నేలోపంబు ఘటించినం జెడుఁ గదా! యీ పెద్దపే రంచు ని
ట్లాలోచించె నెపంబు సంగరపరిత్యాగంబు గావింప; జం
కేలా! పోకిరి వీరు తోడుపడువారే యంచు నాశించితే?.

అశ్వ—దురహంకార పరిభవిష్యమాణకురుకుల రూపధేయ! రాధేయ!

శా. మీరంబోకుము పొల్లుమాట; లనికి న్మీరాజు రండంచు మ
మ్మారాధించిననాఁడె వచ్చెదము లేరా!
(ద్రోణాచార్య కృపాచార్యులం జూచి) తండ్రి! రావయ్య, మా
మా! రా పోదము, పోరికై యెవరి నీతుమ్మపాలుఁ దాసించెనో
వారే గెల్తురు వారి వారల బలావష్టంభము ల్చూచెదన్.

(దిగ్గన లేచి పోఁబోవును.)

కృష్ణు—కుంభపౌత్ర! కృపాచార్యభాగినేయ! కించిత్కాల మోపికఁ
చేయుము. అందఱము పోవచ్చును. (దుర్యోధనునితో) బావా!
నీ కొల్వుకూటము క్రమముగా రణకూట మగుచున్నది. పదుగు
రుండఁగ నేనా చెప్పఁబోవు పల్కులుగూడ నాలింపుము.

ఉ. తల్లియు చెల్లెలో తమకుఁ జేసిన యెగ్గులు సైచి రందఱుం
దొల్లి గతించె, నేడు నను దూతగఁ బంపిరి సంధిసేయ నీ
పిల్లలు పాపలుం బ్రజలు పెంపు వహింపఁగఁ బొందు సేసెదో!
యెల్లి రణంబు గూర్చెదవొ? యేర్పడఁ జెప్పుము కౌరవేశ్వరా!

చ. అలుగుటయే యెఱుంగని మహామహితాత్ముఁడు జాతశత్రుఁడే
యలిగిననాఁడు సాగరము లన్నియు నేకము గాకపోవు, క
ర్ణులు పదివేవురైన నని నొత్తురు చత్తురు రాజ రాజ! నా
పలుకులు విశ్వసింపుము విపన్నుల లోకులఁగావు మెల్లరన్.

శా. జండాపై కపిరాజు ముందు సితవాజి శ్రేణియుం గూర్చి నే
దండంబుంగొని తోలుస్యందనము మీఁద న్నారి సారించుచుం
గాండీవమ్ము ధరించి ఫల్గునుఁడు మూఁకం జెండుచున్నప్పు డొ
క్కండు నీన్న మొఱ నాలకింపఁడు కురుక్ష్మానాథ సంధింపగన్.

శా. సంతోషంబున సంధిచేయుదురె? వస్త్రుం బూడ్చుచో ద్రౌపదీ
కాంతం జూచిననాఁడు చేసిన ప్రతిజ్ఞల్ దీర్ప భీముండు నీ
పొంత న్నీసహజన్ము ఱొమ్ము రుధిరమ్ము న్ద్రావునాడైన, ని
శ్చింతం దద్గదయుం ద్వదూరుయుగమున్ ఛేదించునాఁడేనియున్.

దుర్యో—(వినినియట్లు నటించుచు, దనలో) నోటికివచ్చినట్లెల్లఁ ద్రేలు చున్నాఁడు. ముందు వీనిమదమడఁచినం గాని యీ పాండవులమద మడఁగఁదు. ఇప్పుడే వీనికిం దగిన ప్రాయశ్చిత్త మొనర్చెదఁగాక

భీష్మ—కుమారా! జగంబు లన్నింటికిని విశేషంబుగ మనకును జుట్టం బగు నీయాదవపట్టభద్రుని మాటలయిన మన్నింపుము.

క. విని చెడితివి మున్నీక
ర్ణుని పలుకులు బంధుజనులు నూఱుగు రున్నన్
వినక చెడుచుంటి పిదప
న్నుని పలుకులు నేఁడు నీవు నూర్గురు తమ్ముల్.

దుర్యో—(సాభ్యసూయముగా) తాతా! మీ కందఱకుఁ గర్ణునిపై నింత చూపేల?

ఉ. బంధువులైనవారుఁ దినవచ్చినవారును "బొందుసేయుఁడీ!
సంధి యొనర్పుఁడీ" యనుచు జంకి వచించుచునుండఁగా దయా
బంధురుఁడై మదీయమగు పద్ధతికిం దలచూపెఁగాన నా
బంధువు కర్ణుఁడే యతనిపాటియె తక్కిన వేవురేనియున్.

క. నాతండ్రి పేరుగా దా
సీతనయుం డింతదనుకఁ జేసెఁ బ్రభుత్వం

బీతతి నాపేరుగ నీ
సూతతనూజాతుఁ డేలుఁ జూఁడి రాజ్యంబున్.

కృపా— కురునాథా! నీరాజ్యమ్మును నీవు సూతతనూజాతునిచే నేలించుకొన్నను మఱియొకనిచే నేలించుకొన్నను సమ్మతమే కాని; నీవెంత రాజవైనను దినవచ్చినవా రని యింత యెల్లిదముగా మాటలాడకుము. నీసొమ్ము తినియుండుటచేతఁగదా మావంటివారి కిట్టి పోటుమాటలు తటస్థించినవి. కానీ యింకెన్ని నాళ్ళుతే!

చ. కదనమువచ్చె దాఁపునకుఁ గాలము తీఱినవారికెల్ల; నీ
మదిగలకోర్కె తీర్చుటకు మార్తుర దార్కొన కూర కీగతిం
బ్రదుకుచు నిష్ఠురోక్తులకు బాలగువారమె? రాజపు[illegible]
చదివిన విద్యకుం దగినచందము గంటిమి వేయునేటికిన్.

యుద్ధసన్నద్ధుండవై పదుగురు బలవంతుల సహాయము కోరవలసిన దానికి బదులుగా నీవనవలసిన మాటలేనా యివి! బుద్ధి కర్మానుసారిణి యగుచున్న దన్నననేల?

ఉ. చక్కని రాజవంశమున జన్మము నొందినవాఁడ వయ్యయో!
యెక్కడనుంచి వచ్చె జగదీశ్వర! సూతునికొల్వు నీకు? నీ
యక్కఱ యేమి యంచుఁ జెడనాడుదువే? కులవృద్ధు భీష్ము; మా
దిక్కని వేఁడ కిట్లు చెడఁ దీసెదె? ద్రోణుని ద్రోణపుత్రకున్.

నార— కురుకుమారా! యీ కృపాచార్యుల మాటలు నిరాకరింపవలసినవి కావు. నీతండ్రి యంధుఁ డగుటచే దాసీతనయుఁ డైనను సర్వవిధముల లోకోత్తరుం డైన విదురుఁడు రాజ్యమ్ము శాసించె; నిఁక నన్యుఁ డిప్పు డేల యేలవలసివచ్చును? వచ్చెఁబో!

క. ఉన్నారు తమ్ము లాపై
నున్నారు మహానుభావు లుజ్జ్వలతేజుల్

మిన్నంటువారు పాండవు
లెన్నటికిని గర్జఁ జేలఁ డిభపుర మధిపా !

బహు శాపదగ్ధుండగు నీ కర్ణుని చెలిమికిం బ్రయోజనంబు భీష్మాదుల తోడి విరోధంబ కాని యొండు గాదు. వీనికిం గలిగిన శాపములు వినుము.

గీ. మాఱువేసంబుతోడ బ్రాహ్మణుఁడ ననుచుఁ
జేరి యాజమదగ్ని కుమారునొద్దఁ
జదివినట్టి దివ్యాస్త్రము ల్సమరమున స్ఫు
రింపఁ బో వని తుదను శపింపఁబడియె.

అదియునుంగాక —

ఉ. చిన్నతనంబునం బ్రథమశిక్షగఁ దూపులవేఁత నేర్చుచుం
జన్నపుటావుపై విడచి చంపిన దానిమహీసురుండు ని
ర్భిన్నమనస్కుఁడై యిటు శపించె "రణం బొనరించువేళ నీ
యున్నరథంబు గ్రుంగఁబడు నోరి దురాత్మ ! ధరిత్రిలోపలన్."

సహజంబులగు కవచకుండలంబులున్నఁ దనకుమారున కజేయుఁ డని కదా ! త్రిలోకపతి యగు మాదేవేంద్రుఁడు కూడఁ బరప్రార్థనాదైన్యాంబంగీకరించి వీనిం గోరలూడ్చిన పన్నగంబుఁ జేసినను వీని బలంబెఱుంగకున్నావు. ఇది యిట్లుండ నింకొకటి వినుము.

ఉ. అందఱు నాకుఁ బేరు కలహప్రియుఁడందురు నిశ్చయంబుగా
సందడి యున్న నాకుఁ గడుసంబర మెవ్వరికేని మీఁదికిం
గ్రిందికిఁ బెట్టి పోరు పొసఁగింపగ చూచెద నట్టివాఁడ నీ
కుం దగదంటి నా పలుకుఁ గొంచెము నీమది విశ్వసింపుమా.

భీష్మ—(తనలో) అతఁ డంధుఁడు గాని యితఁడు దుర్మదాంధుఁడు ఇరువురలో నతఁడే మెఱుఁగు. (ప్రకాశము)

మ. అరయ న్నేరవు సుంత; నాయదియ రాజ్యంబెల్ల; నే నొల్లమిన్
ధరఁ బాండుఁడు నీదుతండ్రియును భర్తల్ సుమ్ము, నే నుండను
ర్వరకున్ మీరెవ? రేరు పాండవులు? పోరం గారణం బేమి? యి
ద్వారు నాసమ్మతికల్మి నేలుకొను టొప్పున్ మెప్పువాటిల్లఁగన్.

విదు— పితామహా! నీవేల యుపేక్షించెదవు?

తే. గీ. చిత్రకారుని పగిది విచిత్రవీర్య
నందనుని నన్ను రాజ్యమ్మునందు నిల్పి
తీవు మును; ఇప్డు పొమ్మన నేగువార
మంతియే కాని నిన్నెవ డడ్డఁగలఁడు.

క. ఈవు పితామహుఁడవు తా
నేవిధిని బితామహుండు సృష్టించి తగన్
దైవృద్ధి చేసి లయమున్
గావించునో యట్లు మమ్ముఁ గడ కనుపఁదగున్.

ద్రోణా— సుయోధనా! యిది వినుము.

శా. గాంగేయుం డెది చెప్పె నయ్యది తగన్ గైకోలు నేమంబు గూ
ర్చుం, గార్పణ్యము గాని వేఱొకట నీసుం గాని నా కుండి యీ
సంగాతమ్మున కియ్యకొమ్మనఁ జుమీ! సర్వమ్ము భీష్ముండె నా
కుం గూర్చెన్ మఱి జీవనమ్మునకు నేఁ గోర న్నినున్ బార్థులన్.

క. ఇరుతెగయు నాకు శిష్యులె
యిరుతెగకున్ గురుఁడ నేన యిం దెందును నా
కొరు సింత లేని దైనను
నరుఁ డశ్వత్థామవలెఁ గనం బడుఁ జుమ్మీ.

క. ఏ పనియు భీష్ముఁ డని వే
తే నీ వనుకొను మాతఁ డెం దే నందే

భూనాథ ధర్మ మెందే
దా నిలుచునో జయము నందె తప్పక నిలుచున్.

జమ— సుయోధనా! వృథా దురహంకారంబున జెడకుము. యయాతియు గరుత్మంతుడును మున్నగు తొల్లింటి పెద్దలు చెడుట కిదియే ప్రథమకారణము.

క. కులవృద్ధగు గాంగేయుని
గులగురు వగు ద్రోణు నతని కొడుకుం గృపునిం
దలిదండ్రులఁ బరికింపక
బెళుచు లనగ నీకు నీవు పెద్దవె చెపుమా!.

ఉ. మక్కువతోడ నిన్ను జతిమాలుచు నున్నకొలంది కర్ణుడే
డెక్కుని పిరిపల్కులు మరింత గొనీవు దురాత్మతంత్రతన్.
వెక్కలి వింత యేమిటికి! భీష్ముఁడు పెట్టినభిక్ష గాదె నీ
కెక్కడిరాజ్య? మయ్యనఘుఁడే ధర యేలఁగ సమ్మతించినన్.

(భీష్మునిదిక్కు మొగంబై) భాగీరథీనందనా! ఈ భూమియంతయు నీది గాని యీ చెనుగుంది కాదు.

ఉ. రోసితి వెల్లనీ వని యెఱుంగుదు నైనను సుంత యేని వి
శ్వాసము లేని మోఱకులపైఁ గరుణారస మేల? యేల వి
శ్వాసము నీకు? నీమనసు వచ్చినవారి కొసంగు మయ్య! నీ
శాసన మాను గా దనఁగఁ జాలినవాఁడెవఁ డుర్విలోపలన్

కర్ణ—(నవ్వుచు) జమదగ్నివంశచంద్రమా! తపోనిష్ఠాగరిష్ఠులగు శుద్ధశ్రోత్రియుల కీరాజకార్యప్రసంగ మేల? అంబాంబికాంబాలికలను మువ్వురు రాజకన్యలం దెచ్చి యం దిరువుర విచిత్రవీర్యునకుం బెండ్లిచేసి యంబ నుభయభ్రష్టురాలిం జేసిన నపుంసకునకు రాజ్యమెక్కడిది? ఏదీ! మనసువచ్చినవారి కిప్పింపుము.

ఉ. వచ్చినవాఁడు వచ్చె బలవంతముగా ననిఁ బంచపాండవుల్
చచ్చినదాఁక గర్ణుని ప్రచారము పో, దిపు డెవ్వ రేమి వా
క్రుచ్చిన రాజరాజు గయికోఁడు నిజం బిది రెంతమాట రా
నిచ్చినఁ గొంగు వట్టితి మునీశ్వరులార! బహూక్తు లేటికిన్.

జమ— ఓరీ బాలిశా! శుద్ధశ్రోత్రియులమా? ఇపుడు మా పరశురాముఁ డిక్కడనున్న మా శుద్ధశ్రోత్రియత్వము కనఁబడునురా!

భీష్మ— స్వామీ! సైరింపుఁడు. మీరాతనిమాటలఁ బట్టుకొన నేల? యీశిష్యపరమాణు వెవఁడు? అట్టివానితోఁ బ్రసంగించుట తగదనియే కదా యేను ఊరకుంటిని.

జాబా— రథకారకులేశ! ఎవ రెంతమాట రానిచ్చినఁ గొంగు వట్టితి విగా! ఇదిగో రానిచ్చుచున్నాను.

ఉ. ఒక్కనిఁ జంపు నంచుఁ బురుహూతుఁడు దోసఁగిన శక్తి ఫల్గునుం
డొక్కఁడుఁ దక్కఁ దక్కఁగల యోధుల నొక్కనిఁ జంపుఁగా కతం
డెక్కటి ఖాండవంబు దహియించుచు నున్నపు డొక్కనాగు నీ
దిక్కున డాఁగనే! యది యదృష్టముచే గురితప్పు గావుతన్!

కర్ణ— (తనలో) అకటా! ఈముసలిజడదారి శాపవచనములచే విజయ విజయసాధకంబు లైన నాసాధనంబులు రెండును వ్యర్థము లగుం గాఁబోలును! (ఆలోచించి) ఒరులపైఁ బక్షపాతమునఁ గినిసి పలికినవి ఋషివాక్యము లైనను బాటి తప్పకమానవు. (ప్రకాశముగా నిర్లక్ష్యముగా దుర్యోధనునితో) మిత్రమా! ఈఋషి యిట్లుపలికె నని బెదరుచుంటివా యేమి! పిన్ననాఁటనుండియు నిట్టిట్లనేకములు వడితిని. అవియన్నియు నిజములైనచో నే నిదివఱకే లేకుందును.

దుర్యో— (వినయముతో) మునీంద్రులారా! మీకు మే మేమియపకార మొనరించితిమి?

ఉ. బాలిశవృత్తి మీ జపతపంబులు పాడొనరింపలేదు; మీ
జోలియుఁ గాని మీఋషుల జోలియుఁ గాని తలంపలేదు, మీ

కేల దురాగ్రహంబు? నృపులెల్లరకుఁ భువిధర్మ మైనమా
యాలములోన మిమ్ముఁ దగ వాడఁగ రండని పిల్చినారమే!.

దుశ్శా— (జనాంతికము) సహోదరా ! యీబుధు లందఱు నూరక దురాగ్రహంబున శపింప మొదలిడినారు. భీష్మాదు లందఱుఁ బాండవపక్షపాతమున ధర్మాధర్మములు తలంపక మాటలాడుచున్నారు. వీరందఱును దనుమాట విననిచో నిన్నుం గృష్ణున కొప్పగించవలెనని తలఁచుచున్నట్లు నాకు నూహింపనయ్యెడి.

ఉ. ఒప్పరికింప కిప్పగిది నొప్పులొ తప్పులొ వల్కి వీరు నీ
యొప్పమిఁ జేయఁగాఁ దలఁచి యుండిరి; కావున నీవు కొల్వులోఁ
దప్పినఁ దప్పు కీడ్వడుట తప్పదు నాపలు కాలకింపుమా !
యిప్పుడ లేచిపోదము మహీపతి మూర్ఛ తొలంగకుండఁగన్.

దుర్యో— (తనలో) బళిరా! తమ్ముఁడ! సమయానుకూలమగు నుపదేశము నొనర్చితివి.

(కర్ణ దుశ్శాసనాదులతో నిష్క్రమించును.)

ధృత— (మూర్ఛదేఱి యాత్రముతో) ఓరీ దురాత్మ ! నే నేమనుకొంటినో యంతపనియుఁ జేసితివిరా! (గజగజ వడంకుచున్నాఁడు.)

విదు— మహారాజ! ఏల భయపడుచున్నావు? మఱేమియు నత్యాహితము రాలేదు. మన దుర్యోధనుఁడు సభాసదులు వచించుమాటలు వినఁజాలక కొలువులోనుండి లేచిపోయెను.

ధృత— అంతియకద ! నిజముగాఁ జెప్పుము. దుర్యోధన దుశ్శాసన కర్ణ శకునులు నల్వురుం గలసి పరాత్పరుం డగు శ్రీకృష్ణుని మహాత్మ్యమెఱుంగక యతని బంధింపఁ దలచినట్లును నతండు తన విశ్వరూపము జూపించినట్లు నొక స్వప్నముం గంటిని.

విదు— అది యింతవఱకు జరగలేదు. ముందేమగునో?ఒక్కొక్కప్పుడు స్వప్నములు భావికార్యమును సూచించుచుండును.

కృష్ణు— మామా! విచారింపకుము. అట్టిపని యేలజరుగును? జరుగఁ గాక! నా కేమిభయము?

సీ. వినిన వినవచ్చు వినకున్న వినకపోవ
వచ్చుఁ గా కిస్సిరో! మనవాఁడు కొల్ల
వెడలిపోవునె యీరీతి వెఱ్ఱి యగుచు
నసుచు వగచుచు నుంటి ధరాధినాథ!.

గాంధా— (మూర్ఛ దేఱి) నాథా! యేమి యీ కోలాహలము!

ధృత— దేవీ! నీకొడుకు చేసిన వేఁడుకుపని.

భీష్మ— అంబికేయ! గడచినదానికి వగచినఁ బని లేదు. కలియుగము ప్రవేశించినది. యుద్ధంబు కాక మానదు.

ధృత—దేవీ! నీవొకసారి మరల సుయోధనుని రప్పించిచెప్పిన వినునేమో?

గాంధా— మహారాజ! మొదటినుండియు దురాత్ముండగు వానికి రాజ్య మిచ్చినదానికిఁ దగినఫల మనుభవింపఁ బోవుచున్నారము. వాని దుష్టచేష్టలకు మనమే కారణము. రాజ్యప్రదానము సులభముగాని దుష్టకార్యనివర్తనము కష్టము గదా! పలువుర పరిహాసమునకుఁ బాత్రులమైతిమి! అయినను నాయోపినకొలఁదిఁ జెప్పెద.

ధృత— (విదురునితో) నీ వేగి మీయమ్మ పిలుచుచున్నదని సుయోధ నునిం దోడ్కొని రమ్ము.

విదు— చిత్తము. (పోయి దుర్యోధనునితోఁ బ్రవేశించుచున్నాడు.)

దుర్యో— (వచ్చి) తల్లీ! నమస్కారము. నన్నుఁ బిలిపించిన పనియేమి?

గాంధా— తండ్రీ దుర్యోధన! సహానుజుఁడ వగునీకు శ్రేయస్కరం బగు నీతండ్రిమాటలు వినుము. గాంగేయ కుంభసంభవ కృపా చార్య విదురాదులు నీక్షేమము కోరనివారు కారు. ఐశ్వర్య మ దృష్టమూలము గాని బుద్ధిసాధ్యంబు గాదు. జితేంద్రియుండును మే ధావియుఁ గానివానికిఁ బ్రజాపరిపాలనము సుకరంబు గాదు. నికుం

గామక్రోధములు శత్రువులు గాని పాండవు లని తలంపకుము. మొదట నీవారికే యిష్టుండవు గానిచో రిపుల కెట్లసాధ్యుండ వగుదువు? కన్నులం తెగినవలలోఁ జేపలు చిక్కనిపగిదిఁ గామక్రోధములచేఁ దూంట్లు వడిన మహీపతివలలో శత్రువులం చిక్కరు. కావున రిపుషట్కంబు జయించి రిపుపంచకం బనితలంచుచున్న పాండవులతోఁ గలిసి నీరాజ్యము సుఖముగాఁ బాలించుకొనుము. కుటుంబకలహామునకు జంకి కదా మీతాతయుఁ దండ్రియు వారిభాగము వారికీయఁ దలంచిరి? నిష్కంటకముగఁ బృథివియంతయు నేలఁ దలఁచితివేని వారడిగిన ట్లయిదూండ్లయిన వారికిమ్ము. నాయుపదేశము పిష్టపేషణ ప్రాయ మని యెఱింగియుఁ గన్నకడుపు గావున మరలఁ జెప్పుచుంటిని. మీయందును బాండవులయందును సమప్రీతిగల శాంతనవాదులు తమ యావచ్ఛక్తితో సమర మొనర్పకుండుటయే నిక్కము కాన బంధుమరణంబున కొడిగట్టకుము.

దుర్యో— తల్లీ! ఐశ్వర్యం బదృష్టసాధ్యంబయి మరణము మాత్రము బుద్ధిసాధ్య మగునా!

ఉ. పాండవులైన నుండవలె భారతవంశము నిల్వ, లేక మే
ముండవలెం; ద్వదీయసహితోక్తికి నిక్కము మాఱు పల్కక లు
బ్ధుండఁ గుటుంబనాశకుఁడ ఘోర్దుడఁ బుట్టితి నైఁపు మమ్మరో!
భండన మాచరింతు బలవంతపుదీవన యిచ్చి పంపుమా.

విదు— మహారాజ! విచిత్రవీర్యనందన!

గీ. సభ్యులకు నెల్ల సెల విచ్చి సరసిజాక్షు
నంపకము చేసి నిజగృహాభ్యంతరంబు
నకుఁ జనుఁడు భావికార్యంబునకు వగచుచుఁ
దొలఁగి చనె రాజు క్రమ్మఱఁ గొలువునుండి,

ధృత— నాయనా! జనార్దనా! దగ్గఱకు రమ్ము. (కౌఁగిలించుకొని)

క. సుతుల నొకనూఱుగురఁ గాం
చితి జగముల్ సీడు లేని సిరి పెంచితి యే

గతి కానున్నదో! మాకుం
జతివిధి పాండవులచేతఁ జేయించెదవే!.

చ. కడుపేఁడుబిడ్డలం గనియుఁ గాలము తీఱిన వార్ధకంబునం
గొడుకుల నెల్లఁ బాసి తమకొంపకుఁ గూటికిఁ జేరు బన్న మే
ర్పడినను బ్రాణగొడ్డములు పల్కక మాదెసఁ గీడు గొంతితోఁ
గొడుకులతో సహింపు మని కోరితి నంచు వచింపుమా హరీ!.

కృష్ణు—మామా! అట్లనఁబోకుము. నీకొడుకులుమాత్రము బలహీనులా? కుంతికే నీ యింటికిఁ బొట్టకూటికయి వచ్చునవస్థ తటస్థించునేమో?

మ. గెలువ న్శక్యమె? కర్ణుఁ డేమి భుజశక్తిం జూడ సామాన్యుఁడే?
బలవంతు ల్గురుఁ డాపగాతనయుఁ డశ్వత్థామ మున్నైన యో
ధులు నీపుత్రున కాజిఁ దోడ్పడక యెందుం బోదురే! యాఁగినం
గల నాపింపఁగ జూచి రిందనుక పక్షంబున్న చందంబునన్.

ధృత— వాసుదేవా! చక్రధారి వగు నీవు చక్రరక్షకుండవై యుండఁ బాండవుల కేమి కొదవ?

చ. సవసవగా శరంబులను జార్చెద రంతియ కాని వీరిలో
నెవరికిఁ జేతు లాడు వధియింపఁగ బార్థుల? వారిలోనఁ గౌ
రవశతకంబు ఘోరసమరంబునఁ జిక్కినఁ జంపకుండఁగా
నెవరు పరిత్యజించి దయయెంతురు? చెప్పుము నాకుఁ గేశవా!.

కృష్ణు—

శా. లేదా! యింత వివాదమేల? యిచటన్ లేరా? మహాప్రాజ్ఞు; ల
య్యో! దుర్యోధనుఁ డింత దుష్టుఁడగునే? యోగ్యేతరుల్గూలె మీ
రీదుశ్శాసను శాసనంబు గొనఁగా నేమంత వచ్చెన్? విడన్
రాదో! చంపఁగ రాదో! దుర్మదుని నిర్మర్యాదు లోకార్థమై.

భీష్ము— (జనాంతికము) వాసుదేవా!

ఉ. చెప్పితి వీవు మే మురక చెప్పితి మేమి యొనర్తు మింక? వా
తప్పులకుప్ప యేఁడు మన దారికి రాక తొలంగె, వానికే

త్రిప్పులు లేవు, సంధి యొనరింపమిచే మనబోటి వారికి
న్ముప్పు ఘటించె నీచెడుగు మూలముగా యదువీర! నేఁటికిన్.

అయినను గాలగతికిఁ దప్పనేరము! కుప్పకూరలుగ రణశకునంబు లుప్పతిల్లుచున్నవి. మాకు సెలవిమ్ము. ధర్మము దప్పకుండఁ గర్ణధారుఁడవై యీయోధ నడపింపుము.

సాత్య—(తత్తఱపాటుతో నిష్క్రమించి ప్రవేశించి కృష్ణునితోఁ జనాంతికము) అన్నా! ఇంతకు మున్ను దుర్యోధనాదులు చేసిన దురాలోచనమును నేను గనిపెట్టితిని. నీవు కడు జాగరూకుండవై యుండవలయు. ని న్నీసభ నురుఁగకుండఁ బట్టుకొని బంధింపవలయునని యోజించుచున్నారు. (చేతఁజూపి) అందులకు సూచకముగా నదిగో! సుయోధనుసియొద్ద నొకరజ్జు వున్నది. కనుఁగొనుము.

కృష్ణు—(అలక్ష్యభావముతో) తమ్ముఁడా! అవుఁగాక, నన్ను వీ రేమియుం జేయఁజాలరు. సంశయింపకుము.

సాత్య—అన్నా! అట్లని యుపేక్షింపం జనదు.

ఉ. ఏ నొకరుండఁ జాలఁ గల నిచ్చటిదుష్టుల కెల్ల; నింకఁ బై
పైనరుదెంచుసేనఁ గృతవర్మ వధింపఁగలాఁడు ద్వారమం;
దానరసింహుఁ డొడ ని ఁియుంతియుఁ జెప్పితి నందునిల్పితిన్
వీని వధించి నేఁడె పృథివిన్ మనపార్థుల కిత్తు మగ్రజా!.

దీనికి భీష్మ ద్రోణ కృప పాశ్వత్థామలును సమ్మతించువారే. ఇందుల కేమందువు?

[అంతఁ గర్ణ శకుని దుశ్శాసనులు పగ్గములు చేతఁబట్టుకొని వేఱువేఱు దిక్కులనుండి ప్రవేశింతురు.]

కృష్ణు—మన మిప్పుడు వీరిని వధింప రాదు. దానికిం గతము సావకాశంబుగా వచించెద. నీ వూరక చూచుచుండుము. వీరలెల్లరు పటాపంచలై పోవున ట్లొనరించెద.

సాత్య— (సన్నద్ధుఁడై యుండును.)

భీష్మ— (కేలివాఱఁజూచి తనలో) ఔరా! చేటుకాలము! ఈధార్త రాష్ట్రాగ్రజుండు మున్న తా నన్న దుస్తంత్రమెల్ల నడిపించుచున్నాఁడు. కానిమ్ము. ఎవఁడు త్రవ్వుకొన్నగోతిలో వాఁడే పడుఁగాక!

క. పదిలక్షలు కర్ణులు తోం
బదిలక్షలు శకునులును నృపాలకు లొక య
ర్బుదముం గదిసినఁ గృష్ణుని
పదరేణువ చాలు లీలఁ బరిమార్పంగన్.

సాత్య— (సంరంభముతో) ఓ విదుర గాంగేయాది నీతిధురంధరులారా! ఇది వినుఁడు.

చ. అదె కనుఁగొండు దుర్మతు లహంకృతిశాలులు కౌరవుల్ సుదు
ర్మదు లయి దుగ్గపై నుఱికి ముగ్గపి కీటము లట్టు లన్నఁ "బ
ట్టుఁడ"మటంచు నెంచి పొంచుచుఁ గడుంగడు నక్కుచు నున్నవారు చ
చ్చెద రిదె మీర లెల్లరు "ససీ"యని కోయుచుఁ జూచుచుండఁగన్.

(దుర్యోధనాదులు వేఱువేఱుగా నిష్క్రమింతురు.)

విదు— (అదరిపడిచూచి) అన్నా! వైచిత్రవీర్య!

మ. శిశుపాలాంతకుఁ గంసమర్దను న్వృషభసింహాళిన్ మహోరంహు దు
ర్దశపాళాంగఁ దలంచి నీసుతులు గాంధారేంద్రుతోఁ గూడి స
ద్యశునిన్ గట్టఁ గడంగినారు, విలయంబై పోవు నీనాఁడె, యీ
పశువుల్ హేతువు గాఁగ నీకులము విధ్వస్తంబు నీనాఁడె యా.

ధృత— (నిశ్చేష్టుఁడై యుండును.)

కృష్ణు— (భీష్మునిదిక్కై) తాతా! మరున్నదీనందన!

శా. నాపైఁ గోపముఁ బూని నీమనుమ లున్మాదంబుమై వచ్చినా
టోపం బెంతయు నొప్పఁగాక ననుఁ గట్టుంగాక రారాజు; మే
లే! పోని మ్ముక్కిసుంయాజ్ఞ యిటు మీ, వీగోపబాలుండు దా
నాపన్నుం డగునో! మహేముగునో! యాద్యంతంబు వీక్షింపుమా!

ధృత— (తత్తఱపాటుతో) తమ్ముఁడా! తత్క్షణము నీ వరిగి యయ్యావినీతులనెల్ల నిక్కడికిఁ దీసికొనిరమ్ము.

విదు— (నిష్క్రమించి దుర్యోధనాదిసహితుఁడై ప్రవేశించును.)

ధృత— కుమారా! యేమి యీదుర్నయము.

మ. అనుజుల్ నీవునుఁ గూడి చావఁగ దలం పావిర్భవం బందెనే?
దనుజారాతి నెఱుంగవే? యతనిపై దర్పంబు వాటించెదే?
చెనఁటీ! యెక్కడిమందగం బిది! యశశ్శ్రీప్రాణమానాపహం
బనఘాత్ముం డతఁ డల్గెనేని భువనం బల్లాడి చల్లాఱదే?.

విదు— గాంధారేయప్రథమ! నామాట కొంత యోజింపుము.

క. ఎంద ఱెదుర్కొని యేగతి
నందిరి? శ్రీకృష్ణుఁ డనఁగ నందఱితో న
న్నం దగుమనుజుఁడె? చెడిపో
వం దలఁ పూనకుము గోడువడకుము వృథగా.

కృష్ణు— (దరహాసముతో) బావా! ధార్తరాష్ట్రాగ్రజ! యిటు చూడుము,

ఉ. ఒక్కనిఁ జేసి న న్నిచట నుక్కడఁగింపఁ దలంచినావె? నే
నెక్కడఁ బోఁ గలాఁడ? నిఁక నిక్కడఁ జిక్కితిఁ బక్కి వడిన్.
దక్కితి నీకుఁ, బట్టు మొగిఁ దక్కకు, మిట్టిటు చేరరమ్ము, బల్
చక్కనియూహ పుట్టె, ననుజన్ములతో నరుదెమ్ము పార్థివా!.

(అట్టహాస మొనర్చును.)

[దుర్యోధనాదులు కృష్ణునివంకఁ జూడలేక కనులు మూసికొని యతిభయముతో గడగడ వణఁకుదురు.]

కృష్ణు— ఆ. వె. దివ్యదృష్టి యొసంగితిఁ దేటపాటఁ
జూడుఁ డనఘాత్ము లైనసంశుద్ధు లెల్ల
నిది నిజమ్ము విజాకృతి యిదియ ముక్తి
దము తపశ్శాలులకును వదాన్యులకును.

[మునులును భీష్మవిదుర ద్రోణులును నానందపారవశ్యము నటింతురు]

ధృత— (గనలో) శ్రీహరి తననిజరూపంబు ప్రదర్శింపంబోలు! అక్కటా! ఈపాపాత్మున కిది దర్శింపరాదు గదా! అయినను నడిగి చూచెదం గాక! (ప్రకాశము)

క. దేవా! దేవరయడుగులు
భావించి కనుంగొనంగ వాంఛించెద నీ
సేవకుఁడ నాకు దర్శన
మీవే! యీవేడ్క దొరకు టీవేళఁ గదే!.

కృష్ణ— నీకును దివ్యదృష్టి యొసంగితిని కనుఁగొనుము.

ధృత— (తేఱిపాఱఁ జూచి)

చ. ఒకట నజుండు నొక్కయెడ నుగ్రుఁడొకంటను విష్ణుఁడొక్కెడన్
సకలసురుల్ మఱొక్కయెడఁ జంద్రదినేంద్రులు వేఱొకంట భూ
పకుల మొకంట యాదవులుఁ బాండవులున్ గనుపట్టుచున్నవా
రకట! యిదేమిచోద్యమొకొ! యద్భుత మీతనిరూప మియ్యెడన్.

(అంజలి ఘటించి) దేవా! విశ్వరూప!

మ. విలయాగ్నిప్రభ లెల్లెడన్ వెలిఁగెడిన్ విశ్వేశ! విశ్వాత్మ! యే
వెలుఁగుల్ దీనికి దీటుగాఁదగ వహో! వీక్షింపఁగా నేర రీ
వెలుఁగున్ సర్వసుపర్వఘూర్వహులు, పృథ్వీభారనిర్వాహ! మ
మ్ముల సైరింపఁగదయ్యా! దుష్టమతులన్ మూఢాత్ములన్ గేశవా!

(ఆశ్చర్యముతోఁ దనలో) ఏమీ! వాసుదేవుండు నాప్రార్థనము మన్నించి సర్వలోకభీషణం బగు తన విశ్వరూపము నుపసంహరించి నాఁడే. (నలుదెసలు పరికించి) ఈమహామహు నీక్షించిన యీ దృష్టితోఁ బాపపుఁబ్రపంచ మేల చూడవలెను. (ప్రకాశము) వాసుదేవా! మహానుభావ!

మ. ద్రుహిణాదుల్ గనలేని నీదయినదివ్యాకారంబు గన్గొంటి నే
బహుపాపాత్ముకుఁడైన ధృతుకతనన్; భావత్కృపారూపమున్
రహిఁ వీక్షించిన కన్నులన్ బరుల నర్థిం గాన వీక్షింప? నీ
వ హరింపన్ గదవయ్య! నీ విడిన దివ్యజ్ఞానముల్ గోరవా!.

కృష్ణు— మామా! నీ వెట్లభిలషింతివో యట్లే యయ్యెడుఁగాక!
(భీష్మాదులదిక్కై)

శా. మేలున్ గీడును జెప్పి చూచితిరి మీర్మీమీయథాశక్తి, జేఁ
డాలంబందె కుతూహాలంబు గలవాఁడై యుండె, ముమ్మాటికిన్
గాలుం డాఁకొనియుండెఁబోలు! నవ రాఁగన్ జాలువా రింక? నా
కేలా యిచ్చట జాల? మాజ్ఞ యిడుఁడా! యింకన్నవారెల్లరున్.

(లేచును.)

(భీష్మాదులు వెంబడిని లేచి నిల్తురు.

కృష్ణు— (ప్రయాణోన్ముఖుఁడై కొంతవఱకు నడుచును.)

దుర్యోధనాదులు— (సాగనంపుచు నిర్గమింతురు,)

కృష్ణు— (భీష్మద్రోణులదిక్కై) నాకు ననుజ్ఞ యిండు.

భీష్ము— మంచిది నా కీవిచారముమాత్రము బాధించుచున్నది.

క, గురులకు భక్తుఁడు శాంతుఁడు
వరుఁడు నిరతసత్యవాది నానాసుగుణ
స్ఫురణుండు వానితోడన్
దురమొనరుచుకన్న నొంచు దుఃఖము కలదే?.

ద్రోణు— వాసుదేవా!

ఉ. నాకరుణావిశేషము ధనంజయునిన్ బొనరించె సర్వలో
కైకధనుర్మదగ్రణిగ, నర్జునుతోఁ నెవఁ డేసి జాలఁ, డ
ప్రాకృతమూర్తి శాంతమతి వానియెడన్ బ్రియ మగ్గలంబు నా!
నాకొమరుండు గాఁడటులు నాకుఁ బ్రియుం డెటు సేతు నాలమున్?.

కృష్ణు—ఏమిచేయుదుము. అగనికిని నిజయె సంశయము. కాలమని వార్యము.

భీష్మద్రోణులు— (నిష్క్రమింతురు)

కృష్ణు—(పరిక్రమించి నలుదెసలు పరికించి) జేవిని నగరివలె కంపి కర్ణుడు తన యవనధమునకు సేగుచున్నాడు కావున నితనితో మాటలాడుట కిదియే తగినసమయము.

కర్ణు— (ప్రవేశించును.)

కృష్ణు— కర్ణునిజేసన్నచేఁ బిలిచి) రాధేయ! ఏకతంబుగ ముహూర్త మాత్రంబు నీతో మాటలాడి నా కవకాశ మొసంగుదువే!

గీ. ఎల్లి సూర్యోదయంబున నేగువాఁడ
నిట వసించెద విదురునియింట మాపు
ఈవటకు వత్తువో? చేక యింటి కేను
వత్తునో? యాన తీఁగదవయ్య కర్ణ!.

కర్ణు— (తనలో) ఇతఁడు నా జననరహస్యముంగూర్చి మాటలాఁడ గలఁడు. (ప్రకాశము) తప్పక నీ వనుగుసమయమునకు వచ్చి కలసి కొనియెదను.

కృష్ణు— మంచిది. (ఉభయులును నిష్క్రమింతురు.)

గద్య

ఇది శ్రీ... తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచింపఁబడిన పాండవోద్యోగమునందు
తృతీయాంకము.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

పాండవోద్యోగము

నాటకము

చతుర్థాంకము

[కుంతియుఁ గృష్ణుఁడును బ్రవేశింతురు.]

కృష్ణు— అత్తా! ఇక నాకు సెలవిమ్ము. కౌరవసభావిశేషము లన్నియు వినిచితిని గదా!

చ. బవరము దాయవచ్చెఁ గురువంశ మడంగుట నిశ్చయంబు, పాం
డవబలమే జయించు నన నావశమా! గురుఁ డాది యైనయో
ధవరులతో నెదుర్కొన సుధాకరశేఖరుఁడైనఁ జాలఁ డా
హవ మొనరింపఁగా వలయునా? వలదా? వివరించి తెల్పుమా!.

గీ. కొడుకు కొడుకులఁ గోడండ్రఁ గొడుకు లీవుఁ
గూడికొని పోయి పెనుగొండగుహలలోన
దాఁగి యుండుఁడు బ్రదుకఁగా దలఁతురేని
బ్రతికియుండినఁ దినవచ్చు బలుసుఁగూర.

కుంతి— దేవకీనందన! నీతల్లిచతురిమయంతయుఁ జూపించుచుంటివి. నా మనోగతం బెఱుఁగ దలచికాని; నీవెరుగవే కొండగుహలలోనే యుందురో ప్రాసాదమందిరంబులలోనే యుందురో! సుక్షత్రియులనిపించుకొనుటయే నా తలంపు. కుంతిభోజునకు దత్తపుత్రి

నై చతురుదధివేలావలయితం బగు ధరామండలం బేలిన పాండు భూపాలునకుం బత్నినై బలవంతు లని పేరుగాంచిన యేఁగురుకొడు కులకుఁ దల్లినై దాయాదులయింటఁ బదుమూఁడేడులు కుడుచుచు బ్రతికియుండుటకంటె వనంబులలో నుండుట తక్కువగాదు, అయి నను నిర్భాగ్యురాండకుం దార్కాణగాఁ గుంతి నొనర్పవల దని యుఁ గార్యాలోచనంబుపట్లఁ బాంచాలిని గారవింప వలసినదనియు ధర్మరాజుతో నొక్కవక్కాణించి నే నింతకుమున్ను వచించిన విదులాసంవాదం బెల్ల బోధించి యెవనిజన్మము శాత్రవగర్వ నిర్వాపణాసమర్థమో అట్టి పుత్రునిగన్నతల్లి యొకతల్లిగా దని నే నన్నట్లుపదేశింపుము.

కృష్ణు— మంచిది నీవు నిలువుము.

కుంతి— (నిష్క్రమించును.)

కృష్ణు— (పరిక్రమించి) ఏమీ' కర్ణుఁడు రాఁడయ్యెనే ?

తే. గీ. అన్నమాటకుఁ దప్పఁ డెట్లయిన వచ్చి
తీరవలెఁ గాని వేఱొండుతీరు గాదు

(ఎదుటఁజూచి)

సూర్యుఁ డుదయించె నదిగో! తత్పుత్రుఁడు కర్ణుఁ
డరుగుదెంచెడిఁ దాను మున్నన్నపగిది.

కర్ణు— (ప్రవేశించును.)

కృష్ణు— (కర్ణునిం దనచేతులతో దగ్గఱకుఁ దీసికొని) బావా! నీ కొక పరమరహస్యంబు వినిచెద సావధానముగ వినియెదవా?

కర్ణు— (చిరునవ్వుతో) నీసంబోధనమువల్లనే తెలియుచున్నది. అయి నను దెల్పుము.

కృష్ణు— తే. గీ కన్నప్రాయంబునందుః భాస్కరునికరుణఁ
బదినెలలు మోసి నినుఁ గన్నపడఁతి కుంతి

చేరఁగాఁ దీసి నిన్నుఁ బెంచినది రాధ
నీవు రాధేయుఁడవు గావు నిశ్చయముగ.

నీ వెఱుంగని ధర్మశాస్త్రంబులు లేవు. కానీనునకును సహోఢునకును దల్లిని బెండ్లియాడినవాఁడె తండ్రి యని చెప్పుదురు. కావున ధర్మరాజాదులవలె నీవును బాండవుఁడవే. దుర్యోధనుఁడు సంధి కొడంబడఁ డని యెఱింగియు నీయుదంతంబుఁ దెల్పి నిన్నుం దోడ్కొని పోఁదలంచుటయే నారాకకుం బ్రథమకారణము.

ఉ. అంచితులైనబంధుగుల యందఱిముందఱఁ జెప్పి నిన్ను మె
చ్చించెదఁ, గుంతిచేత రవిచేత నిజం బని నీకు సాక్ష్య మి
ప్పించెద, ఫల్గునప్రముఖవీరులు గొల్వఁగ నెల్లభూమి యే
లించెద నచ్ఛకీర్తివిమలీకృతసర్వదిగంతరంబుగన్.

గీ. మాతృపక్షము మేమెల్ల మమ్ముఁ జూడు
మనఘ! పితృపక్షమ యుధిష్ఠిరాదులెల్ల
వారిఁ జూడుము నావెంట వారికడకు
రమ్ము మీయమ్మ యలర రాజ్యమ్ము గొమ్ము.

మఱియు నీకు ధౌమ్యులు వేదోక్తంబుగఁ బట్టాభిషేకంబు నెఱపు నట్లొనరించెద.

మ. వ్యజనంబుల్ ధరియించు ధర్మజుఁడు, దివ్యచ్ఛత్రముం బట్టు వా
యుజుఁ,డశ్వంబులఁ దోలుఁ బార్థుఁ,డభిమన్యుం డంకమందుండు, భూ
ప్రజలెల్లన్ జయవెట్ట నీకు జరుగుల్ బట్టాభిషేకంబు, భా
నుజ! మాద్రేయులు ద్రౌపదేయులును నేనున్ యాదవుల్ వెంటరాన్.

ఇదియును గాక యొక్కవిశేషంబు చెప్పెద నాలకింపుము.

ఉ. ఏసతి వహ్నిలోన జనియించెను జన్నమొనర్చువేళ, ము
న్నేసతిపెండ్లినాఁడు నృపులెల్లఁ బరాజితులైరి క్రీడిచే,

నేనతిమీఁది మోహమున నింతలు చేసిరి రాజు నీవు; ని
న్నానతి పెండ్లియాడఁ గల దాఱవభర్తగ సూర్యనందనా!.
కర్ణు—వసుదేవకుమారా! నాయందలి సౌహార్దంబున శ్రేయస్కామివై తెలిపిన యీ రహస్యము నాసహజకవచకుండలంబు లింద్రున కిచ్చునాఁడు సూర్యునివలననే కొంచె మెఱింగితిని. నీవలన సమూలంబుగాఁ దెలిసెఁ గాని—

ఉ. సూతునిచేతికిం దొరకి, సూతకళత్రముపాలు ద్రావి, యా
సూతునియన్నముం గుడిచి, సూతకులాంగనయందు నందన
వ్రాతము గాంచి నేఁటి కొకరాజకుమారుఁడ నంచుఁ దెల్ప నా
చేతము సమ్మతించునె? యిసీ! యెవ రేగతి సిగ్గుమాలినన్.

క. లాలాస్వేదాదులఁ దా
నోలిన్ భరియించి నన్ను నోమినతల్లిన్
శీలవతి నంత్యకృతికిన్
బా లొనరింపకయ మున్నఁ బాడియె విడువన్?.

ఉ. కామముచేతఁ గాని, భయకంపిత చిత్తముచేతఁ గాని, యీ
భూమి సమస్త మేఁ గొనుపూనికచేత నఁ గాని నేను నా
సేమము గోరి చుట్టముల స్నేహితుల న్విడనాడి నేఁడు మ
త్స్వామి సుయోధను న్విడిచ వత్తునె? వచ్చిన మెత్తురే జనుల్?.
చతురుదధివేలావలయితం బగు నీధరామండలంబున కంతకుఁ బట్టము కట్టుకొంద మనువేడుకయును నాకు లేదు.

శా. నానేస్తంబును నా బలంబు మఱియు న్నా పెంపు లోనమ్మి యే
భూనాథుండు దిటంబుగా రిపులతోఁ బోరాట మాసించె, నా
భూనాథు న్విడనాఁడగాఁ దగునె? రేపో మాపొ చా నుంటి మే
నానం జెప్పెద నింతమాత్రమున కేలా యిట్టివా దచ్యుతా?.

గీ. "అర్జునుం డోడుఁ గర్ణున కనుచు జంకి
పన్నె నీ పన్నుగడ" యంచుఁ బ్రజలు నిన్ను

నన్ను "సూతసుతుండు పాండవుఁడ నంచు
రోయ కేగ" నటంచు దూఱుదురు కృష్ణ!.

పదుమూఁడు సంవత్సరములనుండి సుయోధనుండు పేరుగా నేకచ్ఛత్రం
బుగ నీభూమండలం బంతయు నేనే యేలితిని కావున విషయసుఖం
బులమీఁది యాసయుఁ దీఱిపోయె. కాకున్నను ఇంకొక విశేషంబు
గల దాలకింపుము.

ఉ. నాదుహితంబు గోరియె జనార్దన తెల్పితి వింతవట్టు, వా
రాదృతిమై నను గనుట యబ్బుర మే భవదాజ్ఞ? రాజ్యసం
పాదన మే నొసర్చినను బాన్ధవుఁ డాధృతరాష్ట్రసూతియే
కాఁ దగుఁ గాని యే నగుట కల్ల; ధటుం డెటు లేలి కయ్యెడిన్?

నా కెట్లును రాజ్యార్హత లేదు. నేను దన కగ్రజుఁడ నని తెలిసినచో
ధర్మమూర్తి యగు యుధిష్ఠిరుండు రాజ్యం బొల్లక పరిత్యజించుట
నిక్కువము. అట్లు జరుగుట లోకులకే కాదు నాకుఁగూడ నసమ్మ
తమే. ఏ మంటివా?

గీ. నిత్యసత్యవ్రతుం డన నెగడు ధర్మ
తనయుఁడే నేల నేలఁగఁ దగినవాఁడు
కురుపతిని గెల్చి రే నెఱుంగుదును నిక్కు
వముగ నీదయచేతనే పాండుసుతులు.

మ. అరయన్ నేరనివాఁడఁ గాను విను కృష్ణా! యుద్ధయజ్ఞం బొగిన్
జరుగున్, దానికి హోత యర్జునుఁడు; వృకస్సంపత్తి గాండీవ; మ
క్కురురాట్సైన్యమదంబ యాజ్య మగుఁ దక్కంగల్గు సర్వంబు నే
ర్పరి వీవే ఘటియింతు వేత్తవును నధ్వర్యుండవున్ గావునన్.

తే. గీ. అఖిల మెఱిఁగియు బార్థుల ననఘమతుల
నట్లు సభ నాఁడు నే దూఱి నాడు టెల్ల
నల సుయోధనుప్రియమున, కది తలంపు
వచ్చి నామన మప్పుడు విచ్చి పొగులు.

ఇఁక నాకు సెల విమ్ము. ధర్మతనయున కీయుదంతము తెలుపకుండ నాకు వర మిమ్ము.

కృష్ణు— (తనలో) ఔరా! యీతని మనోనిశ్చయము! (ప్రకాశము) వికర్ణనకుమార! సర్వజ్ఞుండ వయ్యును దొల్లి రావణునిగతి ననుకరించుచున్నాఁడవు. నాకేవో కొన్ని ముఖప్రీతికరము లగుమాటలు చెప్పి నురిఁగి పోఁదలంచుచుంటివి కాని నీకుఁ బూర్తిగా జయాభిలాష కల్గియున్న దనుట నేఁ గనిపెట్టితిని. ఈమాటఁగూడ విని యరుగుదువుగాక.

శా. సేవాధర్మము గాన రాజ్యమును శాసింపంగ నేఁ జాల నం
చీ వాదంబ జనునయ్య? జేనికయి యెందే నేగి యార్జించునా
శ్రీ వాలింపఁగ రామి కొప్పఁ జను, నీశ్రీ యేను నీ కిచ్చెద
న్దేవాఁ డా ధృతరాష్ట్రసూతి గొనఁగా? నేమందు నీమాటకున్.

ఉ. పట్టి భిభీషికల్ సలుపు నైఖరి గా దిది; భీష్ముఁ దొట్టి మి
మ్మెట్టులనేని బట్టి వధియించుట సిద్ధవ; మట్టిసూచనల్
పట్టుఁగఁ బార్థులందుఁ గనుపట్టుచునున్నవి వేనవేలు, నీ
చెట్టతలంపు మాని దయసేయుము ధర్మజునొద్ద కొప్పుగన్.

తే. గీ. అరిగెఁ గృతయును త్రేత ద్వాపరము జరిగె
నిట్టి కదనంబుఁ బార్థునియట్టిజోదు
నెందు నేరును జూచి మున్నె ఱుఁగ రన్న
పగిదిఁ దెలియంగఁబడుఁ జుమ్మి మగుడు మిటకు.

క. ఈవే కారణ మింతకుఁ
జావవు. నీవొకఁడవే విశాంపతు లెల్లన్
నీవలన బ్రమయుదురు నీ
సేవాధర్మమున కేమి? చెడు జగ మెల్లన్.

కావునఁ బిదప విచారించిన లాభ ముండదు. మున్నే మేల్కొనుము. మాటాడకుము.

కర్ణు— నందనందనా! నీవాక్యంబులం దొక్కటియుఁ బ్రత్యాఖ్యానం బొనర్పఁ దగినది లేదు. సర్వమును నీ వనినట్లే జరుగును. ఇంత గుట్టుఁ దెలిసిన నీకుఁ గర్ణునిమనోనిశ్చయముమాత్ర మగోచర మగునా? అట్లెఱిఁగియు నన్నేల నిర్బంధించెదవు?

చ. ఇపుడు తటస్థమైన పృథివీంద్రమహాప్రళయంబుపట్ల భూ
మిపతియుఁ దమ్ముఁడు న్శకుని మిత్రుఁడు నల్వురు వీరు కారకుల్
కపటము లే దొకింత యిటుఁ; గౌరవనాశనసూచనల్ నిజం
బపరిమితంబుగాఁ గనఁగ నయ్యెడు నాకును నేమి సేయుదున్.

మ. మన మప్పార్థులవంకకున్ జనదు కర్మం బెట్టిదో! సారె చె
ప్పిన లాభం బిఁక లేదు, కీర్తి కయి పృథ్వీనాయకుల్ పోరి చ
చ్చినఁ జాని, మ్మది భారతావనికి సుశ్రీ దెచ్చి దృష్టాంత మై
చనుఁగా కెల్లెడ మేటిసత్కృతుల వాచాశుద్ధికిన్ మూలమై.

కృష్ణు— (నైరాశ్యమును సూచించుచు)

గీ. పృథివికి వినాశనము సమీపింపఁబోలుఁ
గానిచో నానుడుల్ మది నూననేర
నంతటి నికృష్టుఁడే కర్ణుఁడు? (తల పంకించి పెదవి విఱిచి)
అగు వినాశ, కాలమునఁ జెడ్డ మంచిగాఁ గానిపించు.

కర్ణు— (వినియు విననియట్లు నటించి) బావా! వసుదేవనందన!

క. సకలక్షత్రకులవినా
శక మగునీసమరభరము సడలినపైఁ దీ
రికమై నిను దర్శించెద
నాకా! స్వర్గమునందుఁ జూతు నాకా! లేకున్నన్.

నా కాజ్ఞ యొసఁగుము.

కృష్ణు— మంచిది.

కర్ణు— (నిష్క్రమించును.)

కృష్ణు— (తనలో) ఇఁక సంగర మెట్టును దప్పదు. యావచ్ఛక్తిని విని యోగించితిని గావున నన్ను లోకులు నిందింపరు. (పరిక్రమించి వెనుకఁ జూచి యోజించి) అవునవును. కుంతి యొకసారి యీతనికి నీతులను బోధించినచో నితనిశక్తి కుదురునేమొ? (పెదవి విఱిచి) వినఁడు.

క. జనని వచించిన నీతులు
జనకుండు వచించినను "యశమొ చచ్చుటొ" త
క్కిన నితర మీతఁడొల్లఁడు
కనుఁగొనఁ బ్రాణంబు తృణము గా దీతనికిన్.

కానిమ్ము. ఇచ్చట సభావిశేషములును విశేషించి కుంతి బోధించిన నీతులను ధర్మజాతున కెఱింగింతుఁగాక! (నిష్క్రమించును.)

కుంతి— (ప్రవేశించి తనలో) అకటా! నే నేమిసేయుదును? కర్ణుఁడ ర్జునుని చే మడిసినను నర్జునుఁడు కర్ణుచేఁ దెగినను నాకొకవిధమైన దుఃఖమే; కావున నెట్లైనిఁ బోయి బోధించి పాండవులం జేర్తు గాక! (యోజించి) ఇది గాక యితఁడు తప్ప దుర్యోధనుని సేనలోఁ పాండవుల కపకృతిచేయఁ దగు పేరు గల యోధు లంతగా లేరు. భీష్మద్రోణకృపాశ్వత్థామ లెన్నడును నాసుతులయెడఁ బ్రేమదప్పి వర్తింపరు. కావున వీని నెట్లైని ద్రిప్పి సుఖ ముండెదఁ గాక! (పరిక్రమించి) అదె భాగీరథీతీరమునఁ గృతస్నానుండై నాయగ్రతనూజుఁడు సూర్యోపాస్తి యొనరించుకొనుచున్నాఁడు.

కర్ణు— దేవీ! అతిరథసుతుండును రాధేయుండును నగు వసుషేణుండు నమస్కరించుచున్నాఁడు.

కుంతి— (కౌఁగిలించుకొని) తండ్రీ! నీవు కౌంతేయుండవు గాని రాధేయుండవు కావు. కుంతిభోజునింట నేను గన్నెనైయుండి దూర్వా

నుం డొసంగినవరము పరిశీలింప దివాకరుం దలంచిన నతని ప్రసాదంబు నాకు ని న్ననుగ్రహించె. నేనును గాలినంబునకు జడసి నిన్ను గంగాజలంబుల విడిచితిని. సహజంబు లగు కవచకుండలంబులుండు కతంబునఁ దంద్రికంటె వేయిమడుగులు కాంతియందు మిన్నవై యున్న నిన్ను వదలిన మహాపాపాత్మురాల నగు నాయపరాధంబు మన్నించి నీతమ్ములతోఁ గలసి రాజ్యమేలుకొనుము.

(ఆకాశమునందు)

చ. నిజము కుమార! కుంతికి జనించిన మాట నిజంబు భాస్కరా
త్మజుఁడవు గొల్లి చెప్పినవిధంబునఁ జేయుము రాజు లందఱుం
బ్రజయు ముఖంబు నొందఁ గురుపాండవయుద్ధము మానిపించి ధ
ర్మజునకుఁ బ్రీతి గొల్పి యసమానయశోభరము న్వహింపుమా!

కర్ణు— పాండుమహిషీ! ఏను గుంతీనందనుఁడ ననుమాట నీవె కాక యాకాశవాణికూడ స్పష్టపఱచెఁ గదా! అయినను,

ఉ. కూటికి గుడ్డకై పరులకొంపకుఁ జేరి త్రయోదశాబ్దము
ల్నాటిన దుఃఖము ల్మది కలంపఁగ నుంటివిగాని "యిట్టి దీ
మాట" యటంచుఁ దెల్పితివె మానిని! యాత్మహితంబుఁగోరి యీ
నాఁటికిఁ జెప్పవచ్చితివి నాపయిఁ బ్రేముడి కల్గుపోలికన్.

ఉ. ఇంచుకయైన లోఁ గరుణ యెంచక కన్నకుమారు గంగ క
ర్పించిన గొడ్డురాల విఁకఁ బ్రేముడి యెక్కడిదమ్మ నీకు? నా
యుంచిత మైన రాచకొల మాఱడివుచ్చితి సూతధర్మము
ల్గాంచితి పిటిఁబుచ్చినకులం బిఁక వచ్చునె? సంధిఁ జేసినన్.

పంచపాండవు లనుమాటను వేఱుచేయుట నాయభిమతముగాదు. అదియునుంగాక,

ఉ. చిన్నతనంబునుండి దయచేసి గమావిభవం బొసంగి నా
యున్నతిఁ గోరి నాపయి జయోద్ధతిఁ బూన్చిన రాజుకన్న నా

కన్నలుఁ దమ్ములుం గొడుకు లాప్తులు నెక్కువ కాదు, వాని దీ
యున్నవ్రపాణి వాని విడనాడుట నాపని గాదు మానినీ!.

కుంతి— కుమార ! పంచపాండవు లనుమాట వేఱుచేయుట నాయభిమ
తము కాదంటివే! కానిమ్ము. అట్లే నాకు వర మిమ్ము.

కర్ణు— పాండవజననీ! నీయభిమతం బొసంగెతిని. నీవచ్చిన కార్యము
సఫలమాయెఁ గదా ! యిఁకఁ జనుము.

గీ. సమరమునఁ జేతఁ బడినను జంప నేను
ఫల్గునుఁడుతప్పఁ దక్కిన పాండుసుతుల
నేను మడిసిన నున్నవా రేగు రుందు
రతఁడు మడిసిన నాతోడ నైదుగురము.

కుంతి— (తనలో) అర్జునుఁడు వీనిచేతఁ జిక్కువాఁడు కాఁడు (ప్రకా
శము) కుమారా! ఉపపాండవు లేవురపైఁగూడ దయయుంచుము.

కర్ణు— కురుకులవధూమణీ! ధర్మపుత్రాదులతోఁ గలియు మనుటతప్పఁ
దక్కిన నీయభిమతమ్ము లన్నియు నెఱవేర్చెదను.

క. వారితో నరుదెంచెడి నరు
నరసి భయం బందినట్లు యువ్వార్థులతో
నరుదెంచెడి నన్నుం గని
పారిఁబారి నవ్వుదురు శత్రుభూపతు లెల్లన్.

(నిష్క్రమింతురు.)

గద్య

ఇది శ్రీ... తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచింపఁ
బడిన పాండవోద్యోగమునందుఁ
చ తు ర్థాం క ము.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

పాండవోద్యోగము

నాటకము

పంచమాంకము

[పంచపాండవులును శ్రీకృష్ణుఁడును బ్రవేశింతురు.]

ధర్మ— కృష్ణా! వసుదేవనందన!

ఉ. ఇంతకుమున్న నీనుడువు నెల్లవిశేషము లాలకించితిన్
చింత వహించె నాహవము సేయఁ దలం పుదయించెఁ గౌరవ
ధ్వాంత మడంచి భూపతి పదంబు వహింపఁగ నిచ్చ పుట్టె స
ర్వాంతము కాక తీఱ దకటా! యెవ రాఁగఁగలారు దైవమున్?.

భీము— అన్నా! దైవ మేమి చేసె? అన్నిటికిని నక్కురుకులపాంసనుం డగు సుయోధనుఁడే కారణము.

ఉ. వానిమదం బడంచి బలవంతుల వైరుల నెల్లఁ ద్రుంచి మున్
బూనుప్రతిజ్ఞలన్ నెఱపి భూమికి నిర్బలిఁ జేసి యయ్యర
ణ్యాని వసించుచున్ గుడిచినట్టిమహావ్యథ లెల్లఁ గల్లగా
మానవతీలలామ కభిమానము నిల్పెద యాజ్ఞసేనికిన్.

[పటాక్షేపమున నొకపురుషుఁడు ప్రవేశించును.]

పురు— దేవా! జయము! జయము! తమ యాజ్ఞానుసారమున స్కం

ధావారమెల్లఁ జూచి వచ్చితిని. ఇరువాఁగును సర్వసిద్ధముగా నున్నారు. మఱియొక మనవి. కురురా జెందులకో గాని యులూకు నిచటి కంపు ననువార్త నొకఫణిహారివలన వింటిని. ఇంతట నంతట వాఁడును రావచ్చును.

కృష్ణు— నీవు పోయి యాఫణిహారి నిట కంపింపుము.

పురు— చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

ఫణి— (ప్రవేశించి) జయము జయము.

భీము— కౌరవసేనయందలి విశేషము లేమి?

ఫణి— సుయోధనుఁ డడుగఁగాఁ గురువృద్ధుఁ డగుగాంగేయుం డుభయ సేనలందును నతిరథ మహారథనిర్ణయ మొనరించునప్పుడు—

అర్జు— ఏమి జరిగెను?

ఫణి— కర్ణు నర్ధరథులలోఁ బరిగణించెను.

ధర్మ— ఈవిషయమునఁ దాతగారిదే లోప మనక తీరదు.

తే. గీ. ఆతఁ డర్ధరథుం డైన నన్యుఁ డెవ్వఁ
డతిరథ మహారథాభిఖ్య లందువాఁడు?
తాతగా రేలొకో! యంత చేతఁగాని
వానిఁ గాఁ గర్ణు నెంచి రనూనబలుని.

కృష్ణు— ఓయీ! అర్జును నేతరమునఁ బరిగణించిరి?

ఫణి— క. వరుఁ డీతరమున వాఁ డని
తరమే వర్ణింప నతనితర మాతఁడె తా
నరయుంగ లేఁ డనిన నొం
డౌరు లెవ్వరు నిర్ణయింతు రుర్వీస్థలిలో.

అనిచెప్పిరి.

అర్జు— తాతగారీయెడ సూతపుత్రుని మాత్రమే కాక నన్నుఁ గూడఁ బూర్తిగా నవమానించినారు.

క. పార్థుఁడఁట! కర్ణుతోఁ దా
నర్ధరథునితోడఁ బోరునఁట! యని మింటన్
స్వర్థాము లాడుపలుకులు
వ్యర్థమనోరథుని జేయవా! సన్నాజిన్.

కృష్ణు— దానికేమి! రేపటినుండ నిన్న దుర్యోధనువా రందఱును నతిరథ మహారథ సమరథులే యగుదురా?

క. కొందఱు మహారథులు మఱి
కొందఱు సమరథులు మఱియుఁ గొంద ఱతిరథుల్
కొందఱు నర్ధరథులు నీ
సందడి కయ్యమున నుండు జనవరు లందున్.

నకు— అన్న తాత్పర్య మది కాదు. ద్వంద్వయుద్ధ మనునది సర్వవిధముల సమానులకే యేర్పడినది కాని, తదితరులకుఁ గాదు. కావున నిది విచార్యమే.

కృష్ణు— భద్రా! కర్ణు నర్ధరథులలోఁ జేర్చుటకు గాంగేయుం డేమి హేతువులు చూపెను?

ఫణి— ఇతని కింతకుమున్న తటస్థించిన గురుశాపాదికము నుదాహరించి తనమాటలు దాను సమర్థించుకొనెను.

కృష్ణు— (ధర్మజునిదిక్కు) శాంతనవుని నిర్ణయము కడు న్యాయ్యముగా నున్నది.

ఉ. అర్జునుఁ డన్నచో శివుని యాహవమున్ బడిఁ జూటఁబట్టిదోః
ఖర్జుఁడు నిర్జితాసురుఁ డఖండుఁడు; కర్ణుఁడు బాహ్యనంపదన్
దుర్జయుఁ డైన నీయనఘుతోఁ దులయే! గురుశాపదగ్ధుఁ; డ
త్యూర్జితు లైననున్ విజయ మొందదు నూ! గురుశాపదగ్ధులన్.

ధర్మ— ఏమైనను తాతగారి యశశ్చంద్రమునం దది యొక కళంకముగా లోకు లనుకొనక మాన రని తలఁచెదను. (ఫణిహారిదిక్కు) కురు

పితామహుఁడు తన్నర్ధరథులలోఁ జేర్చినందుకుఁ గర్ణుఁడు సమ్మ
తించి మిన్నకుండెనా ?

ఫణి—అగుఁ జేల యూరకుండును! తోఁకఁ ద్రొక్కిన త్రాఁచువలె
నిట్టూర్పు నిగుడించుచు "ఓయీ! పితామహా!

మ. విను మే సర్ధరథుండ నైన నగుదున్ వీరుల్ విచారింప నం
దులకున్ నిన్ గొఱగా వటంచుఁ గడువృద్ధుం డంచు నిన్నేఁడు మ
న్నసమ్మైఁ జూచి వినిర్ణయింపుఁ బదవిన్ దార్కొల్పుటే తప్పుగా
ని, సిగ్గున్ జెప్పు మటన్నయప్పు డగుఁగా! నీయిష్టమే యిష్టమై.

క. వీఁ డెట్టిఁ డైన నగు నీ
పోడిమి యాలమున నడఁగి పోవుదనుకఁ బో
రాడుటకు రాఁడు నీపస
చూడఁ గనుఁగు వీరులెల్ల శూరమ్మన్యా !.

అని యస్త్రసన్న్యాసము గావించెను.

కృష్ణ—ఇది పునరుక్తి. అతసి యస్త్రసన్న్యాసముమాట కేమిగాని—

ఉ. ముందుగ భీష్ముఁ డీల్గు నని మోఱకుఁ డీతనిపోక చెప్పె, దీ
నం దెలియంగ నయ్యెఁ ఘటనం దనుఁ దాపము నీల్గు నంచు; మి
న్నందినవాఁ డనుంబలె దురాగ్రహముల్ ప్రకటించు నీతఁడా
ప్రముందర యుండువాఁడు? సుగమం బసుభం బని తేలె వాకిఁకన్.

ధర్మ—అగుఁగాక! సూతపుత్రుఁడు దురాలాపమ్ములకుఁ దాతగా రేమనిరి?

ఫణి— అనుట కేమున్నది! తత్కాలోచితమ్ముగఁ దనకున్ జనించిన
కోపావేశమ్మునెల్లఁ జిఱునవ్వుగా మార్చికొని "ఓయీ రాధేయ!

చ. నృపతి సమీకభార మిది నెత్తిని మోపినవాఁడు గాన నీ
చపలత నీదు నీచతయు సాఁగుటకున్ దటి యయ్యెఁ గాసిచోఁ
దపతపలాడు నీ పడుచుతప్పుడుపౌరుష మేమి యౌనొ! వీ
ని ఫలితభావ మే మగునొ నీ కెఱుఁగన్ బడకున్న యింతకున్?

క. నీ వెంత నీకుఁ గల్గిన
చేవయు నది యెంత! నీవు సేయు సహాయం
బావంత గాదు నాకు ము
దావహ మే! నీవు రామి యాహవమునకున్.

ప్రతిహారి— (ప్రవేశించి) జయము! జయము! శకునిపుత్రుం డగు నులూకుండు వచ్చియున్నవాఁడు.

ధర్మ— శీఘ్రముగఁ బ్రవేశపెట్టుము.

ఉలూకుఁడు— (ప్రవేశించును.)

ధర్మ— (చేతఁజూపి) ఆయాసనము నధిష్ఠింపుము.

ఉలూ— (కూర్చుండి)

మ. వినుమా! యోయి! యజాతశాత్రవ! మహావీరుండు దుర్యోధనుం
డనుపంగా నిట కేగుదెంచితి, నతం డాతంగ శాసించి పం
చినమాటల్ గల వొక్కకొన్ని, యవియే చెప్పంబడుఁ జేర్మి నీ
సును బోనాడి వినంగఁ జూడి యగు నీసోదర్యులుఁ నీవునున్.

ధర్మ— దూతవై వచ్చిన నీపైఁ గనలుటకు నే నేమి సుయోధనుఁడ ననుకొంటివా! నీధర్మమును నీవు సంపూర్ణముగ నెరవేర్చికొన వచ్చును

క. చేయఁ గలకార్య ముండినఁ
జేయుఁ వలె ధార్తరాష్ట్రి శిక్షింపవలెన్
న్యాయముగ రణమునం ద
న్యాయముగా దొక్కొ! దూత వగునిను నొంపన్

ఉలూ— దాని కేమి! యది విచారణాంగరము. ప్రకృత మనుసరింతము. నా మొగమున సుయోధనుం డనుపినపలుకు లివి.

చ. సలుపుప్రతిజ్ఞలన్ నిలుపఁ జాలఁ బ్రయత్న మొనర్పుఁ డూరకే
పలికిన లేదు లాభము, సభాసదు లందఱు మున్ వినంగ నీ

వలలుఁడు బ్రేలె నాతోడలు బ్రచ్చెద నంచును దుస్ససేను బ్రే
గులు మెడఁ దాల్చి శోణితము గ్రోలెద నంచును జ్ఞప్తి యున్న దే?

(ప్రత్యేకించి పాండవులను గేలఁ జూపుచు)

ఉ. శోణితనాన నొక్కరుఁడు, సూపుఁడుగా నొకరుండు, పేడి యై
బోగపువిద్దె నేర్పుచు నపుంసకతాభర మూని యొక్కఁ, డు
ద్యోగము వాజిశాలఁ గొని యొక్కఁడు; వేఱొకఁ డాలమందలోఁ
బాగటి యూడిగంబు గొను బాలిశులొక్కొ! ననున్ జయించుటల్.

ఉ ఎవఁడు పితామహున్ దొడరు! నెవ్వఁడు ద్రోణు నెదుర్చు! నెవ్వఁడా!
హావవిధుఁ గర్ణు నోర్చు! నెవఁ డాఁగుఁగృపు! న్గురుపుత్రుతోడఁ దా
నెవఁ డని సేయునో? సరిగ నిప్పుడ చొప్పడ నేర్పరించుకొం
తవల విచార మంది ఫల మందరు రే పని ముందుఁ డందఱున్.

(భీముఁడు లోకరి మొగము లొకరు చూచుకొనుచుఁ గోపావేశము
నటింతురు.)

కృష్ణు— (నివారించును.)

ధర్మ— ఇంకను జెప్పవలసిన వున్నవా! సమాప్త మయ్యెనా?

ఉలూ— కలవు వచించుచున్నాఁడను. అప్పుడే సీతమ్ములకు నాపై నా
గ్రహ ముదయించు గుఱుతులు కనబట్టుచున్నవి. ఇంక ముందు వీరు
బొత్తిగా వినఁజాలరు కదా!

అర్జు— (చిఱునవ్వుతో)

శా. బావ ! నీపయిఁ గోప మేమిటి కహో! బ్రహ్మాస్త్రము న్దీయునే
యేవాఁడేనియుఁ జాటకై రముపయిన్! హేయాతి హేయంబు గా
దే! వీరుం డటు చేసినన్; కడమ సందేహంబు లేకుండ వా
చావై దగ్ధ్య మెలర్పఁ జెప్పి కురురాజప్రీతి సంధింపుమా!.

ఉలూ— (తనలో) అర్జునునిమాటలు నాకుం బోటులకన్న మిన్న లై
నాటుచున్నవి. అయినను నింకఁ గోపంబు కర్తవ్యంబు గాదు. ధర్మ

జాంకుశంబునకుఁ దక్కిన మూఁడుగజమ్ములను లొంగినట్లు భీమ మత్తేభంబు లొంగదు. (ప్రకాశము) శేషము నాలకింపుఁడు.

ఉ. ఈ లోక రాజపుత్రకుల కేని ధ్రువంబుగ నాజి నిల్చి మీ
బీరము చూపుఁ డర్జునుని పెద్దధనుస్సును వాసుదేవు నే
మారిసి భాగ మిత్తు మని యాత్మఁ దలంచితి రేమొ! భీష్మునిన్
జేరిన యుత్తరక్షణము చేరెడిఁ గవ్వడి కాలు ప్రోలికిన్.

మ. సభలోఁ బెండ్లమనాథపోల్కి వగవన్ శౌర్యంబుఁ జూపింపలే
ని భవాదృగ్రిపుసంతతిన్ రణములో నే నెట్లు సహింతు! శూ
రభువుల్ తాదృశకాలమందుఁ దమధైర్యస్థైర్యగాంభీర్యభూ
రివిభవంబుల్ ప్రభ దక్క సమ్ముఖులై పెంపు వాటింతురే?

(భీమాదులు మరలఁ దలలు పంకించుచుందురు.)

(కృష్ణుఁడు మరల వారించును.)

ధర్మ— (తొందఱగా) అయినదా! యింకను నడువవలయునా! భయము లేదు. దూతవు గదా! తుట్టతుదవఱకుఁ గానిమ్ము.

ఉలూ— ఇంక గొంచెముమాత్రమే యున్నది వినుండు.

ఉ. మాయలమారి, కొంపలను మాపు నుపాయము లెన్నియెన్నియో
సేయఁగలాఁడు జ్ఞాతులని సేయఁగ బన్నినవాఁడు మాధవుం
డే యిఁక మీకు దిక్కగుటఁ; గృష్ణులు జిష్ణులు నెందఱెందఱే
మాయలు పన్నినన్ భయము మాకుదయింప దెఱింగి రండికన్.

అని సూత్రప్రాయముగా మీ యెల్లరకున్ జెప్పు మనియె.

భీము— (పండ్లు పటపట గొఱికి మండిపడి) ఓయీ! దుర్వ్యాతరత తోక! కౌశికాపరపర్యాయాఖ్యాక! ఉలూక!

ఉ. దూతవు గాన నీపలుకు దుండగముల్ సయిరించినాఁడ, నీ
నేత మనం బడంచునెడ నీవును దండ్రియు గ్రుడ్లనీటితోఁ

జూతురుగాక! యిప్పటికి శూరుఁ డెవండును మిమ్ముఁ జంపి దు
ర్ద్యూతము నుంపఁ దెంపి జముప్రోలికిఁ దోలక యూరకుండినన్.

ధర్మ— తమ్ముఁడా! యొరులకు బోధించుటకు బదులు నీవే కోపపడిన నింకఁ గవలా సైరించువారు?

కృష్ణ— (భీముని దన వెనుకకుఁ దీసికొని సకోపస్మితముతో) గాంధార రాజతనూజ! మీ జేనితో నామాటలుగా వచింపుము.

ఉ. చాపు ధ్రువంబటం చెక్కఁగి చాపుము శూరులు మెచ్చునట్లు; లీ
చేవ రణాంగణంబు దయచేసిన యప్పుడు చూపు టొప్పుఁ గా
కీవిధి నూరకే మొఱుఁగ నెవ్వరు నవ్వరె! చివ్వ యెల్లియే
కావునఁ దత్తఱంపడుట కర్జమె! గర్జలు దుర్జయంబులే?.

మ. విఱుగ ద్గొట్టుట విక్రమే యెఱుఁగు ముర్వీనాథ! నీయూరువుల్
సరిగాఁ గాపొసరించుకొమ్మనుజవత్సీమ కౌక్షేయకా
ఱరధారిన్ విదలించి శోణితము నాస్వాదించు నీభీముఁ; డె
వ్వరు మాన్పం గలవారో వారి నిపుడే ప్రార్థించి కాపుంచుమా!.

ఉలూ— (తనలో) ఈమాటలు విని యూరకుండుటకన్న మాసికిఁ జావు కడు మేలు గదా! దీనికంతకును నెల్లి రణమ్మున నాయస్త్రశస్త్రములే ప్రత్యుత్తరం బొసంగుగాక! (ప్రకాశముగా) నే నింక నరుగ వచ్చునా?

ధర్మ— ఇదిగో! నరుగుదువు గాని, ఎవఁడురా! అక్కడ? చందనతాంబూలాంబరాభరణాదులఁ దీసికొనిరమ్ము. ఈ గాంధార రాజతనూజుని గారవింప వలయు.

భటు— (తత్సహితముగాఁ బ్రవేశించును.)

ధర్మ— (అవి యిచ్చి గౌరవించును.)

ఉలూ— (పరిగ్రహించి ప్రయాణోన్ముఖుఁ డగును.)

అర్జు— ఓయీ! కవ్వడి యిట్లు చెప్పె నని మీరాజునకుఁ జెప్పుము.

శా. వారున్నా రని వీర లుండిరని దుర్వారంపు గర్వోక్తులన్
నో రారన్ వ్యయ మేల చేసెదవు? నిన్నున్ బట్టి గాంగేయునిన్
బోరన్ జంపక మాన, మళ్లి గురులన్ బోకార్తు, మామీఁద ని
స్సారున్ గన్గని దోలు టెంతపని! వాచాశూరునిన్ భీరునిన్.

ఉ. వీర లవధ్యు, లందుఁ గురువీరుఁడు భీష్ముఁ డవధ్యుఁ, డందులో
ధీరుఁడు కుంభజుం, డతనిదీ - సువాఁడు తదాత్మజాతు డో
స్సార మపార, మల్లకృపుశౌర్య మవార్య, మటంచుఁ బొంగెదో
సారసనేత్రుఁ డిందఱిని జక్కఁగఁ బెట్టఁగలాఁడు లేఁడొకో?

క. ఒరుల భుజసారమే కద
శరణము నీ! కాత్మబాహుశౌర్యాగార్య
స్ఫురణంబు సున్న, నీకై
కురువృద్ధుల్ గూల్పవలసె గురువృద్ధులతోన్.

ఉలూ— (కోప మడఁచుకొనుట నటించుచు నిష్క్రమించును.)

ధర్మ— (కృష్ణునితో) బావా! వసుదేవనందన!

క. మును రుక్మి విరూపునిగా
నొనరించి రుక్మిణిని గొన్న యుక్తిపరుఁడ వీ
వని తోఁచెఁ! నీరూపుని
గను నరి నొనరించి లక్ష్మిఁ గైకొన లేమే?

భీము— బావా! మహానుభావ!

ఉ. ఏదుచుఁజుమ్మి పేఁదు; తనయొట్టిదుర్ల సహాజుల్ దనూభవుల్
పోడిమి దక్కి యాలమున బూడిదపా లయిపోయె సైన్యముల్
గూడ నశించి తాఁ బిలువఁ 'గో' యనుటెంకయు లేక సర్వమున్
గాడయి తోఁచినప్పుడు వికావికలై యెద తల్లడిల్లఁగన్.

కృష్ణు— ఇంతయును నీభారతరణమునకు సూచనయే. అమాయికుఁడ వగు నీనోట వెలువడిన యక్కరములే నిక్కముగాకున్నమాయికుఁ

దగు భగవంతునిమాటలు వేదములా నిక్కములు?

చ. ఎవఁడు దురాగ్రహమ్మునఁ బయిం బడుచెట్టఁ దలంపఁబోక కా
దవు ననుచింత సుంత మది నాఁకఁగ లేక కృతఘ్నతాగతిన్
దవిలి మహోపకారు లగుతమ్ముల నన్నను ధిక్కరించె న
య్యవినయపుంగ నిర్జయుకఁడా! భగవంతుఁడతఁడా! సుయోధనున్.

ఆ. వె. నాఁడు ఘోరవస్త్రఁ బోషిమి చెడి చచ్చు
వాఁడె కాఁడె! తాను పాండవాగ్ర
జుండనాయికుండు సుంత తమ్ముఁ డటంచు
బలిమిఁ జేసి పార్థుఁ బంపకున్న!

ప్రతిహారి— (ప్రవేశించి) జయము! జయము! రుక్మియను విదర్భదేశాధి
పతి దర్శనమునకై వచ్చియున్నాఁడు.

ధర్మ— (కృష్ణునితో) బావా! యేమందువు?

కృష్ణు— (చిఱునవ్వుతో) శీఘ్రముగ రమ్మనుము.

ప్రతి— (నిష్క్రమించును.)

రుక్మి— (ప్రవేశించును.)

ధర్మ— (సగౌరవముగా) ఆసనమలంకరింపఁ బడుఁగాక!

రుక్మి— కూర్చుండుట కేమి! కూర్చున్నను గూర్చున్నట్లే కూర్చుండ
కున్నను గూర్చున్నట్లే! (అర్జునుదిక్కు)

చ. విజయుఁడ! నన్ను నీ వెఱుఁగవే! విజయమ్మనువిల్లు నాది! మూఁ
డుజగము లెక్కమొనను జెడక జామి వ్రేల్మిడి దానిచేత; నీ
గజగజ కొంత నేను విని గయ్యమునన్ గెలిపింప వచ్చితిన్
బుజములతీఁట వోఁగ రిపుపుంజముఁ ద్రుంచెద నీ ధరించెదన్.

చ. భయపడి తీర్థయాత్రకు నెపం బిడిపోయెను పెద్దగొల్ల; నీ
కయి యితఁ డెట్టులో యనికినై చనుదెంచినవాఁడు గాని యే

మి యగును ? నిట్టి గొల్లల కమిత్రులు జంకరు జంకిలేని ని
శ్చయముగఁ జెప్పు మే ననికి సాయముఁ జేసెద నిన్నుఁ గాచెదన్.

భీము— (మండిపడి గద గైకొని) అరె! కృతఘ్ను! యేమంటివి?

క. ఈకృష్ణుఁడు నీశరముల
బోకార్పఁ దలంపఁ గరుణ పొంపిరి వో నిన్
జాకుండఁ జేసినందుల
కా! కృతమున్ మఱచి కాఱు లఱచెద విట్టుల్?

తే. గీ. మూఁడులోకమ్ము లేకమై మొనయుఁ గాక
యల హలాయుధునకు జంకనంగ నెట్టి?
ద్రోయనాత్మజ్ఞ! గురుదూషణోక్తి కొక్క
మాఱు సైఁచితి నిఁక నొక్కమాఱు సైఁప.

కృష్ణు— (వారించి) ఏమీ! నీ కీవెఱ్ఱికోపము.

క. పిచ్చుకపై బ్రహ్మాస్త్రము
పుచ్చెడి వెఱ్ఱులును గలరె! ముసలాయుధు నీ
పిచ్చివెడం గదియో యన
వచ్చున లోకులకు వీనినాలుక యె చెడున్.

ఒక్కమాఱు కాదు పదివేలసారు లన్నను నీ వీతనిపైఁ గనలకుము. నే
నెందులకు మిన్నకుంటినో సుంత విచారింపుము.

భీము— (ఆవేశముతో)నీవు రుక్మిణిం దలఁచి యన్న నొకదెబ నిందించి
నను విని సైరింతువు గాక!

మ. గురునిందల్ విని శిష్యుఁ డెవ్వఁడును శక్తుం డైనచో నాజిలో
దురితాత్ముల్ బడిమార్పకుండిన గురుద్రోహంబు వాటిల్లు, నె
వ్వారు వారించిన నాఁగఁ డీతఁడు, రణప్రారంభమం దీదురు
ద్ధరణిన్ జంపి గురుప్రియమ్ము ననుసంధానింతు ముమ్మాటికిన్.

రుక్మి— (తనలో) ఇతనిదురుక్తులు విని సైరించుట కడు భరముగా
నున్నయది. వీఁ డొక్కఁడే యైనచో నాకు జంకఁ బనిలేదు గాని

తటిత్తైనచో వీరందఱును నాపై కుఱుకవచ్చును. (విననియట్లు నటించును.)

అర్జు—అన్నా ! గురునింద వినఁగూడ దని నీవు నొడివినపలుకులు కడు లెస్సపలుకులు. అయినను నితఁడు మనకుసహాయం బొనరించు తలఁపున వచ్చినవాఁడు గావున నితనిని వధింప నుద్యమించుట యిహపర లోకదూర మగుఁ గాన సైరింపుము

(రుక్మి దిక్కై)

చ. ఎఱుఁగవె! జ్ఞప్తి లేదె? తల నిప్పటికిన్ గలవేమొ నాఁటి యా
సురెనెఱగంట్లు, గడ్డమును జుట్టును మీసలు నాఁడునాఁటికిన్
బెరుఁగును గాని యేరికిని బీరము దాఁ బెరుఁగంగఁబోదు నీ
తరము నెఱుంగఁజాల రని ధర్మజుతమ్ముల నాత్మ నెంచితే ?.

చ. అరులకు నేను భీతి వడినప్డుగదా ! కరుణించి నీవు మా
ర్తురఁ బరిమార్పఁగాఁ గడఁగి తోడుగ వత్తు నటంటి తప్పెఁ జూ !
తరుణము, నాఁడు ఖాండవము దగ్ధ మొనర్చెదిపట్టునందు న
వ్విరటునకై పెనంగునెడ విస్మృత మయ్యె భవత్ప్రతాపముల్.

నీయిచ్చవచ్చినకడకుఁ బోవచ్చును. నీసాయము నాకుఁ గాఁబట్టదు.

క. కలఁ డిటఁ గృష్ణుం డని సి
గ్గులచే టని తెలియ వకట ! కొంకక నోరె
ట్టులు వచ్చిన నట్టులాకో
పలుకుట యాలోచనంబు వలవదె రుక్మీ ?.

రుక్మి— (తనలో) నే నిప్పుడ పోయి సుయోధను సైన్యాధిపత్యమ్ము వహించి వీ రాడినప్రల్లదమ్ములకెల్ల భల్లములనె యుత్తరం బిచ్చెదఁ గాక. (యోజించి) అతఁడుఁగూడ నన్ను వలదు పొమ్మనునేమో ! అగుఁగాకఁ యేమైనను "నేను పాండవులకు భయపడినవాఁడ

నన్నుఁ గాపాడు" మని యతఁడు నన్నుఁ బ్రార్థించిననే యంగీకరింతును గాని లేనిచో నంగీకరించుట యసంభావ్యము.

(నిష్క్రమించును.)

[తెరలో]

శా. అన్యాయార్జితపరశ్శ్రీతానుగతరాజన్యాయుతాధీశమూ
ర్ధన్యత్వ ప్రతిపాదకంబులు నగారాల్ ప్రోచుఁగాఁబోచ్చె భ
ద్రిన్యాయుంబుసఁ బక్షు లార్చుచు ధరిత్రీజాతముల్ సేరె న
న్యోన్యంబుగ దెస లాడుమాట లన సైన్యారావ మొప్పారెడున్.

తే. గీ. ఎల్లి యుద్ధం బటంచు వీ రెల్లయెడలఁ
జాటుచున్నారు పడవాళ్ళు స్వనము లెసఁగఁ
గృష్ణసారథికం డగు జిష్ణు రేపు
చూతు మనుకొనుచున్నారు సురలు చదల.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు

గద్య
ఇది శ్రీ... తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచింపఁ
బడిన పాండవోద్యోగమునందు
పంచమాంకము.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

పాండవోద్యోగము

నాటకము

షష్ఠాంకము

[కృష్ణార్జునులు రథస్థులై ప్రవేశింతురు.]

కృష్ణు— (కేలఁ జూపి)

ఉ. కంటివె భీష్ము! నల్లగురుఁ గాంచితె! గౌతముఁ జూచితే! ద్విష
త్కంటక! ద్రౌణిమోముకళ గన్గొను మల్లదె! సూతపుత్రుఁ డో
క్కంటఁ గురూద్వహుల్ గలసి కయ్యపుముచ్చట లాడెడిన్ సఖా!
బంటులఁ బోటుమానిసులఁ బాఱఁగఁ జూడు మపారసంఖ్యలన్.

అర్జు— (అనుత్సాహమును సూచించుచు)జగన్నాథ! పరాత్పరావతార!

ఉ. కొందఱు బందుగుల్,గురులు గొందఱు, గొందఱుతమ్ము, లిందులో
నందను లొక్కకొందఱు; గనం దగుపోణిమి నందువారు రా
జ్యేందిరకై వృథాగ మన మిందఱఁ బ్రమాదఁగఁ జేసి యీ క్రియన్
డెందము రాయిగా సిరి గడించుటకన్నను బిచ్చ మొప్పదే!.

సీ. ఏమంచు వాలమ్ము లేయఁగాఁ గల నొక్కొ?
కల నొక్కొ పెదతాతగారితోడ
గురువుతో నేమంచు గ్రుద్దులాడుదు నొక్కొ!
మొన నొక్కొకింత కొం కొదవ దొక్కొ!

గురునకుఁ దరువాత గురుఁడైనకృపునితో
రిపునితోఁ బలె మోహరింతు నొక్కొ!
ఇద్ధమైత్రీకుఁ డశ్వత్థామతో మామ
తో మద్రనృపునితోఁ దొడరు టొక్కొ!

తే. గీ. పెద్దతండ్రికుమారుల పెద్దనిద్దు
రించుకయుఁ గొంచ కితఁడు వీక్షించు టొక్కొ!
బాహ్లికాది మహాకురుప్రభుల నెల్ల
భల్లముల నెట్లు డొల్లింప, జెల్లునొక్కొ!.

కృష్ణు— (తనలో) ఈ భీష్మద్రోణాదిగురుపరంపరయు బాహ్లికాది జ్ఞాతి పరంపరయు నితనిడెందమ్మున కిట్టిమందత నాపాదించుట యొక యక్కజము గాదు. (ప్రకాశముగా) అర్జునా!

ఉ. ఇంతకుమున్న గాదె! నృప నీవు రణమ్మున కాయితంబుగా
నెంతయు నొక్కి చెప్పితి, విదేమిటి కింతటిలోనఁ దావకో
దంతము మారె! నన్నయును దమ్ములు సిగ్గటరొక్కొ! వైరు లీ
వంత యెఱింగి రేని గరువంబులు వక్కరఁటయ్య! కవ్వడీ!.

ఉ. చంపెడివాఁడు గాఁ డొకఁడుఁ జచ్చెడివాఁడును గాఁ డొకండు, దే
హంపుస్వభావ మియ్యది, భవాత్యయముల్ గనుచుండు జీవుఁ, డీ
తంపులమారికాయమును దద్దయు నమ్మ కసంగుడై మనున్;
జం పొనరింపకే రిపులఁ జంపుము నీవు నిమిత్తమాత్రమై.

ఈరహస్యమును వినుము. (చెవిలో నేమో చెప్పును.)

అర్జు— తత్త్వవిద్యోపాధ్యాయ! వార్ష్ణేయ!

క. కులధర్మాతిక్రమణము
కలుషావహ మన్నమాట కడు శ్లాఘ్యము యీ
యిలకొఱకై బంధుల నా
ర్యుల గురులన్ జంప నుల్ల మొల్లదు తండ్రీ!.

ఉ. ఎందఱు రాజు లేలిరి మహేంద్రమహావిభవంబుతోడ ము,
న్నెందఱు రాజు లేలుదురొ! యెవరికి శాశ్వత మొక్కొ? దీనికై
బందుల వంశవృద్ధుల నృపాలుర నస్యల దేశికాదులన్
మ్రందఁగఁ జేయు పాపునకు మంచిగతుల్ పరమందుఁ గల్గునే?.

క. ఏనొకనిమిత్తమాత్రమ
కాని ధరాజాను లెల్లఁ గడతేరి రనం
గా నామది కెక్కద యది
సూనృత మెట్లానొ తెలియఁ జూపు మనంతా?.

కృష్ణు— (తనలో) ఇతని కీసందియము విశ్వరూపప్రదర్శనమ్మునం గాని నివర్తింపదు. (ప్రకాశము) అర్జునా! ఒకసారి కన్నులు మూసికొని మఱి చూడుము.

అర్జు— (అట్లొనరించి మహాశ్చర్యముతో)

ఉ. ఎన్ని మొగమ్ము లున్నవియొ యెన్నిభుజంబులొ యెన్నిరూపులో!
కన్ను లవెన్నియో! యకట! కానఁగ వచ్చెడి భీతి హెచ్చెడిన్
జిన్నలఁ బెద్దలన్ గలను జేయఁగ వచ్చినవార లెల్ల నా
పన్నులు గాఁగ నీయనఘువక్త్రములన్ బడుచుండి రోలిమై

దేవా! నాయజ్ఞానంబు నివర్తించినది. నీవు లోకక్షయకర్త వగురుద్రుఁడవు కాని యాదవపట్టభద్రుండవు కావు. నీచేఁ జంపఁబడిన [illegible] భీష్మాదియోధులఁ బిష్టపేషణ మొనర్చుట నాయశంబునకుఁ గాని వేఱొండు కాదు. ప్రసన్నుఁడవై యీరూపం బుపసంహరింపుము. (అని కనులు మూసికొని ధ్యానించి తెరచును.)

కృష్ణు— (చిఱునవ్వుతో) బావా! నే నెవ్వరు?

అర్జు— (సిగ్గుతో) నీవు యదునందనుఁడవు, మాపాలిటి కల్పవృక్షంబవు, శిష్టరక్షణ దుష్టశిక్షణ పరాయణుండవు, లీలామానుష విగ్రహుండవు, తత్త్వమసీత్యాదివాక్యబోధ్యం బగు నాగమమూలకందంబవు నిన్నిదమిత్థ మని నిర్ణయింప నే నెంతవాఁడను? బంధుత్వకారణ

మ్మున నాకొనర్చు నపచారమ్ముల నన్నిటిని క్షమించి ప్రకృత కార్యాయత్తుండవై నొక లెక్క మున్నిచ్చిన వరంబు కరంబు నెఱ వేర్పఁ బ్రార్థించెదను.

కృష్ణు— (రథము తోలుట నటించి దృష్టినించి) ఫల్గునా! అటు చూచితివా! మీ యన్న నిరాయుధుండును నిస్త్రాణుండును సాంజలిబంధుండును నై కౌరవబలమ్ములోని కరుగుచున్నవాఁడు. వెను వెంటన భీమ నకుల సహదేవ ధృష్టద్యుమ్నాది యోధులు ఆశ్చర్యపాటుతో నొకరిమొకము లొకరు చూచుచుఁ బోవుచున్నవారు.

[యథోక్తముగా ధర్మరాజు ప్రవేశించును.]

అర్జు— (ఆశ్చర్యపాటుతో)

ఉ. "ఈనృపుఁడింత భేలుగనె! యిట్టిచో నెటుల్ సమరావనీస్థలిన్
దా నడుగుంచె! నిందులకుఁ దమ్ములు సమ్మతి నెట్లుచూపి! రం"
చాననముల్ నిగుడ్చి నృపులందఱుఁ బ్రేలిరి మున్కుమీఁద నెం
తేనియు సంశయాంబునిధి నీఁదఁగ నన్న యదేమొ యేగెడున్.

కృష్ణు— అందులకుఁ దగినకారణము నేనెఱుంగుదును, అజాతశత్రుం డన సామాన్యుండుగాఁడు. ఈ సంశయించు నృపాలుర కాతనిమనో వర్తనంబు గుఱుతింప నలవి కాదు. మనముగూడ నట కేగుదము రమ్ము. (నిష్క్రమింతురు.)

భీము— (అడ్డువచ్చి)

శా. అన్నా! యేమిటి కేడ కేగెదవు? దైన్యం బంద నికేల? నీ
తెన్నుం గాంచి రిపుల్ వికావికలగన్; దేవాసురుల్ వచ్చినన్
బన్నం బందక పోరు మమ్మెదిరి; నన్ బాలింగ వీక్షింపుమా!
వెన్నుం జూపకుమ! వెన్నుఁజూపకుము! బల్ విల్కాండ్రు నిబ్బెన్నుమా!.

ధర్మ— (తప్పించుకొని నిరుత్తరుఁడై పోవును.)

నకు— (అడ్డమువచ్చి)

శా. ఏ నుండన్ భయ మేల? నీ కనికి రాసి! సర్వలోకమ్ములున్
గానీ యింక మఱేమి యైన మనకున్ గన్నాకు కృష్ణుండు లేఁ
డే? నేఁ డేమి పొసంగెఁ గ్రొత్త, విలుకాం డ్రెవ్వానిపై ర్వెన్నమా
ర్తానన్ మానముఁ బ్రాణముల్ విడుతు రాధన్విన్ నరున్ జూడుమా

ధర్మ— (యథాప్రకారమె పోవుచుండును.)

సహ— (అడ్డమువచ్చి)

ఉ. పన్నిన మొగ్గరమ్ములు "సెబాసిది యే" యని ముక్కుఁ బ్రేలితో
నిన్నను మమ్మునున్ దెగడ నీ కిటు రిత్త చనంగ నేల! యో
యన్న! కనం గదన్న! మము నాఱడి పుచ్చకుమన్న! యేటికీ
బన్నపుసేఁత వెన్నునకుఁ ఫాల్గునకున్ దలవంపు నింపఁగన్?.

ధర్మ— (పోవుచుండును)

భీము— (మరల నడ్డమై)

ఉ. తాతకు భీతిఁ జెందితివొ? ధన్విగణంపగురుండు ద్రోణు వి
ఖ్యాతికి లోఁగిపోయితివొ? గౌతము తీవ్రతకోహటించితో?
చేతము ద్రౌణివిక్రమవిశేషము జేవ మొఱంగి లొంగెనో?
యీ తెఱ నీ తెఱంగు గన నేటికి! నేఁటికిఁ గ్రొత్త లున్నవే?.

భీష్మ— (ప్రవేశించి) ఓ సేనానాయకులారా!

శా. కాయం బెన్నటికేని బోవునదియే కాయంబు నాఁ జెల్ల దే
రేయో! ప్రొద్దుటనో యెదోవిధమునన్ రేపేని యెల్లుండి గా
నీ యేరోగమొ మూఁడి చచ్చిన ఫలం బేమున్న? దాలంబులో
నాయుర్దాయము ధారవోయుచు దివం బందుం డనిందార్హులై.

భీము— (యోచించి) సోదరులారా! ఈయనఘుతాత్పర్య మిదమిత్థమని నిశ్చయింపరాకున్నను గురులన్ దర్శించి తదనుజ్ఞ వడయుటకై యరుగుచున్నట్లు లూహింపనయ్యెడిని. నే నియ్యనఘుతో నున్నం జాలును గాన మీ రీయుదంతంబు మురాంతకునితో విన్నవించి కర్తవ్యంబు నిర్ణయింపుఁడు.

(నకుల సహదేవులు నిష్క్రమింతురు.)

ధర్మ— (భీష్ముని సమీపించి)

క. సాయకరహస్యకృతినే!
శ్రీయుత కీర్త్యబ్ధిశంభుశేఖరమణియే!
భూయో భూయో౽పిచ గాం
గేయాయ! నమో మహాత్మ గేయాయ నతే.

(నమస్కరించును.)

భీష్మ— (గుచ్చి కవుఁగిలించుకొని సంతోషముతో)

ఉ. వచ్చితి మేలు చేసితి, భవచ్చరితంబు నిరంతరంబు నే
మెచ్చుట కాక దేవతలు మెచ్చరు, గన్యలు మెచ్చకుందురే?
నచ్చినమేటిమన్నఁడవు నాయన! నీ విటు రాకయున్నచోఁ
జెచ్చెర శాప మిచ్చియె నశింపఁగఁ జేయుదుఁ జుమ్మి మిమ్ములన్.

క. పురుషుం డర్థమునకుఁ గిం
కరుఁ, డర్థము పురుషదాసి గా దెన్నఁడు; నీ
తిరపున దుర మొనరించుట
తరువాయిగఁ గోరు మిత్తుఁ దగ నేదైనన్.

ధర్మ— (అంజలి ఘటించి)

ఉ. కోరుట కేమి యున్నయది! కొండొకకోరిక; ని న్నెదుర్పఁగా
నేరికి శక్యమా! దివికి నేగెడివారికిఁ దక్క; నాజ్ఞ యి
మ్మా! రణ మాచరించుటకు; నాదరమేదుర మైనవృత్తి చె
న్నారఁగ దీవనల్ సలుపుమా! యనిలో జయ మందితీరఁగన్.

క. పెంచితివి, పెద్దఁజేసితి,
వంచితముగ మంచితివి, మహామహుఁడవు, నిక
గొంచక యెదిరించెడి యీ
కొంచెపుమానిసుల లోభగుణ మెంచకుమా!.

ఇఁక నొకమనవి. (చెవిలోఁ జెప్పుట నటించును.)

భీష్మ— (చిఱునవ్వుతో)

ఉ. న న్నెదిరింపగాఁ దగిననాయకుఁ డీభువనత్రయంబునన్
సున్న, వధించు టింక నెటు చెప్పెదుఁ? జాపము మత్కరంబునం
దున్నపు డీపనిన్ సలుపనోపుట రుద్రున కేనిఁ గాదు; నే
డన్నఁగ దీనిఁ గోరఁ దగ దిప్పటి కేగుము రమ్ము క్రమ్మఱన్.

ధర్మ— చిత్తము సెలవిమ్ము.

భీష్మ— పొమ్ము నీకు జయ మగుఁగాక! (దెసలు పరికించి) తేఁ డెందు లకో నావంకఁ జూచుచున్నాఁడు. అట కేగెదఁ గాక!

(నిష్క్రమించును.)

ధర్మ— (తనలో) ఇట్లే ద్రోణుంగూడఁ బ్రసన్నుం జేసికొనినంగాని జయంబు సాధ్యంబు గానేరదు. (పరిక్రమించును.)

ద్రోణు— (ప్రవేశించి) ఓయేకాదశాక్షౌహిణీపతులారా! సేనలారా!

చ. సలుపుఁడు యుద్ధ మించుకయు శాస్త్రవిరుద్ధము గాకయుండఁ, జే
ర్గలిగి చరింపుఁ డెవ్వఁడేఁ గయ్యపువస్తువు లంది యిచ్చువా
రల రణభేరికాచరపరంపరలన్ బయిఁ జూపి వచ్చువా
రల వలయింప, బోకుఁడు, భర మ్మగుఁ జం దపకీర్తి తేనికిన్.

ధర్మ— (తనలో) వీరే ద్రోణులు, (సమీపించి సాష్టాంగ నమస్కార మొనర్చి)

క. ద్రోణాయ! శిష్యకోటి
త్రాణాయ! ధనుష్మదధికదర్పాపహార
ప్రాణాయ! శీఘ్రకల్పిత
బాణాయ! నమోఽస్తు దేవ! భవతే గురవే!.

ద్రోణు— (లేవనెత్తి కౌఁగిలించికొని)

ఉ. వచ్చితి మేలు చేసితి, భవచ్చరితంబు ననారతంబు నే
మెచ్చుట కాక దేవతలు మెచ్చుదు రన్యులు మెచ్చకుందురే!

వచ్చినమేటిశిష్యుఁడవు నాకడ కీవిటు రాకయున్నచోఁ
జెచ్చెర శాపమిచ్చి నిరసించఁగఁ జేయుదుఁ జుమ్ము మిమ్ములన్.
(క. "పురుషుండర్థము..కు" అను వెనుకపద్యము చదువును.)

ధర్మ— (అంజలి ఘటించి ఉ. 'కోరుట కేమియున్న యది' అను వెనుకటి పద్యము చదువును.)

క. తద్దయు ననుగ్రహమ్మును
విద్దియ నేర్పితిరి, నేఁడు వీరుల కైమా
యొద్దన్నేర్చిన విద్దియ
లద్దిరె! మీమీఁదఁ జూపు టని సైఁపదగున్.

ఇఁక నొకమనవి. (చెవిలోఁ జెప్పును.)

ద్రోణు— (చిఱునవ్వుతో)

ఉ. నన్నెదిరింపఁగాఁ దగిన నాయకుఁ డీభువనత్రయమ్మునన్
సున్న, వధించు టెంకనెటు చొప్పడుఁ? బాపము మిక్కుటంబునం
దున్నవు డీపనిన్ సలుప నోపుట రుద్రున కేనిఁ గాదు, నీ
యున్నతి గోరునాఁడ నిపు డొప్పు నుపాయము సెప్పి పంపుటల్.

నేను వినరానిమాట వింటినేని యస్త్రసన్న్యాసంబు గావింతు. దానిం జెప్పువాఁడు సత్యభాషాహరిశ్చంద్రుఁడై యుండవలెను.

క. ఎందులకుఁ గుందవు? గో
విందుఁడు నీపట్ల, గలఁడు, వెఱ్ఱిపడకు మీ
చందం బయస్కర మగు
నెందును విజయంబు మీకె యేర్పడి యుండెన్.

ధర్మ— (వినయముతో) దేవరయాశీర్వచనము శిరసావహించితిని నమస్కారము. సెలవిండు. మఱియుఁ గృపాచార్యులను మేనమామ యగు మద్రభూపతినిం గూడ దర్శించి వారలయనుజ్ఞ పడసి యరిగెదను.

ద్రోణు— (తనలో) ఇతఁడు కడునుపాయశాలి; రాజనీతి ధురంధరత్వ
మునఁ గృష్ణుని తరువాత నితనినే చెప్పవలయును. కృష్ణుని గూడ
వధోపాయం బడుగవలయు ననియు శల్యునికిఁ గర్ణ సారథ్యంబు
రాఁగలదని యెఱింగినవాఁడు గావున నప్పట్టిఁ దోఁచిన సాయంబొన
రుపుమనియుం గోరఁ దలం పుదయింపఁబోలు! నందులకై యరుగు
చున్నాఁ డనుట ధ్రువము. అగుఁగాక, యెట్లును ధర్మమే జయించఁ
గలదు. (ప్రకాశము)

ఉ. నీమదిఁ గల్గువాంఛితము నే నొక యింత యెఱింగినాఁడఁ జు
మ్మో మహితాత్మ! గౌతమునికొప్పదు మృత్యువునీపయిన్ దయన్
గోమలచిత్తుఁ డాతఁ డది గోరినయన్ సమకూర దూర కే
నేమిటి కీ ప్రయత్న? మిఁక నేగి సమీకము నిర్వహింపుమా.

ధర్మ— సర్వజ్ఞుల రగు తా మెఱుఁగని ధర్మములు లేవుకదా?

ఉ. అమ్మహితాత్ముఁ డట్టిఁడని యాత్మ నెఱుంగక కాదు, శాస్త్రదూ
ష్య మ్మగుఁగాన నొజ్జ యగునయ్యనఘున్ బ్రణమిల్లి యాజ్ఞ మా
కి మ్మని వేఁడి దీవనల్ ఇట్టులె కైకొని యేగునాఁడ, ద్రో
హ మ్మది యొజ్జపట్టున జయ మ్మగునే! తగునే? కృతఘ్నతల్.

ద్రోణు— అట్లయిన నట కేగి రమ్ము. (ధర్మజభీములు నిష్క్రమింతురు)

ధర్మ— (మరలఁ బ్రవేశించి తనలో) ఇక్కడికి గురుజనంబులనెల్ల నా
రాధించి వారి యాశీర్వచనమున్ బడసితిని. ఇఁకఁ గడమ యేము
న్నది! (యోజించి) ఇట్లగుఁ గాక ఉపాయములలో నెల్లఁ దృతీ
యోపాయము విజయావహమని రాజనీతిధురంధరులు వచింతురు.
కావున నందులకై గూడ యత్నించి చూచెదఁగాక! (ప్రకాశముగా
బిగ్గరగా) ఓ కౌరవచమూపతులారా!

శా. నాకై యుల్లసుయోధనున్ దొడరు సన్నాహంబు పాటించు వా
రీ కౌరవ్యబలమ్మునందుఁ గలరే! యెవ్వారలే నున్నచో

నీకాలమ్మది దాఁటనీకుఁ డిపుడే యేతెందు నావెంట లో
నైకక్రాణధురీణుఁ డైన హరిమర్యాదన్ గనుం డింపుగన్.

యుయుత్సుఁడు— (ప్రవేశించి)

శా. అన్నా! యే నిదె వచ్చుచుంటి భవదీయం బైనపక్షంబు చే
ర న్నాకిష్టము మెంతు నీ కయి రిపువ్రాతంబు ప్రమందింతు నా
జి న్నీవంటి మహానుభావునకునై జీవంబు వో నాడినన్
దన్నున్ మెచ్చెద రెల్లవారు పురుషార్థం బింత కొం డుండునే?

క. అవె నాసైన్యంబులు నీ
యవి నే నీవాఁడ నీకు నావావమునఁ దో
డవుటకు నోఁచిన మామక
భవ మతిపూతంబు సర్వవంద్యాం బధిపా!.

ధర్మ— (సబహుమానముగాఁ గౌఁగిలించుకొని)

తే. గీ. తమ్ముఁడా! రమ్ము పాండుపుత్రకుల పంచ
తను దొలఁగింపు మూర్గురు తనయా గింకఁ
గుంతికిని బాండునరపాలకున కటంచుఁ
జెప్పికొని లోక మిది సంతసించుఁగాక.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

ద్రోణు— (తనలో) ఈధార్తరాష్ట్రులలోనెల్ల నీ యుయుత్సుఁడే శోభించువాఁడు. వీనియెడల శ్రీకృష్ణుఁడు సోదరభావము ననుగ్రహించుఁగాక! (చూచి) జేఁ డెందులకో వారిదిక్కు చూచుచున్నాఁడు.

(నిష్క్రమించును.)

కృష్ణు— (ప్రవేశించి) ఉపాయశాలి యగు ధర్మజుఁడు విజయసాధనంబుఁ జక్కఁగ సంగ్రహించినాఁడు. కాని కర్ణుఁడు వీరింబలె నేనెంత యత్నించినను సుంతైనఁ జోటిచ్చినవాఁడు కాఁడయ్యె? ఇటీవల భీష్ముఁడు తన్నర్ధరథులలోఁ జేర్చె ననుకోపమున నతఁడు

యుద్ధ మొనరించుదినములలోఁ దా నుదాసీనుఁడై చూచుచుండుట కేర్పఱచుకొన్నట్లు విని యుంటిమి. కావున నతని నెట్లేని వెతికి యీపదుమువ కీదినములలోఁ జేర్చుకొంటిమా! యితనిచేఁ గొంత వఱకుఁ గురుబలము నశించుననుట కించుకయు సందియము లేదు. (యోచించి) కాని దుర్యోధనుఁడే తానుగాఁదలంచునతఁ డీపన్నుఁగడకు సమ్మతింపఁడు. (తలపంకించి) అగుఁగాక. "యత్నే కృతే యది నసిద్ధ్యతి కోఽత్ర దోషః" (పరిక్రమించును.)

కర్ణు— (ప్రవేశించి) ఓ సేనాధపతులారా! యోధులారా!

చ. శర ణనువారిఁ గాని శరచాప విహీనులఁ గాని భీతిమైఁ
బరుగిడువారిఁ గాని శరబాధకు మూర్ఛిలువారిఁ గాని త
త్తఱపడువారిఁ గాని పరితాప పరీతులఁ గాని నిర్దయన్
బోరిఁగొనఁ బోకుఁ డట్టి క్రియఁ బోరుట నారక కారకంబగున్.

కృష్ణు— (సమీపించి జనాంతికము) బావా!

క. ని న్నర్ధరథులలోన మ
రున్నదితనయుండు చేర్చ రోషించితి నం
చు న్విన్న వింటి నీకున్
జన్నె! మన్నని శస్త్రసన్యాసంబుల్?

చ. జరిగినదాని కేమి! యొకచక్రనిక్రోవ వచింతు నూరకే
యరయుట శౌర్యవంతులకు నాలమునన్ గడు సిగ్గు గాదె? మా
కరి విజయమ్ము పట్టున సహాయ మొనర్చినయట్టు లౌను నీ
కరియగు భీష్మునిన్ దొడరినట్టులు నాఁ జను దెంతు వే యిటుల్.

ఉ. ఇంతకుఁ దప్ప వేఱొకటి యేదియు లే దిఁక భీష్మమీఁద వి
క్రాంతిని నీవు చూపుటకుఁ; గయ్యము మీ కెటుసంఘటించు? నీ
స్వాంతమునందు సుంత గనుమయ్య! ధనంజయతుల్య నిన్ను దు
శ్చింతనుఁ డింత కొంచెపఱచెన్ సయిరించుట యెట్లు మానికిన్.

క. గాంగేయుఁడు చచ్చెడిదాఁ
కం గౌంతేయులకుఁ గోడు గల్గుట నిక్కం
బిప్పం గంటివేని యిఁకనిమ్ము
క్త్రం గందువ తల్లి పల్లెఁ దీఱును బగయున్.

కర్ణు— (తనలో) ఔరా! యీ కృష్ణుఁ డెంతటిమాయావి.

ఉ. ఏ వలభీష్ముచేఁ బడిన నీగని క్లిష్టమె, యుష్మహోష్మఁ డ
ల్లేని మదీయనాగశరకృత్తశిరుం డగు నేని దానికిన్
వీనికి సంబరంబె! నను నేరుగాఁ దలపోసె నోర్చ్కా! యే
మైనను శక్తియున్ ఘణము నక్షుఁదర్కు నోరున్ వధించునే?
[ప్రకాశము]

ఉ. చెప్పితి వుత్తరం బిపిఁ జెచ్చెర నింతకు మున్న మొన్న, యీ
చొప్పిపు డేల చొప్పడెనీ? శూరులుమాఱరె నన్నుఁజూచి? యె
ట్లొప్పుదు! నిశరీరము సుయోధనుపా లొనరించి దీని? కే
నప్పుడు కోపగించినను నాగ్రహ మున్నదె నాకు భీష్ముపై?

క. భీష్ముండు వైరివిర
గ్రీష్మాదిత్యుం డతండు గెలువఁడె మీ మీ
యూష్మములనెల్ల నలయ
ర్చిష్మంతుం డడవి బూది చేసినభంగిన్.

కృష్ణు— (ఏకసక్కెముగా)

తే. గీ. వేయిమంది. భీష్ములు పదివేలమంది
ద్రోణులును నూఱు వేలు కర్ణులును గలసి
వచ్చినను బార్థుచేతిలోఁ జచ్చువారు
కృష్ణుఁ డన నెవ్వఁడో సుంత యోజింగికొనుము.

నిన్నిహస్తినాపురసార్వభౌమునింజేయఁదలఁచినాయొనర్చిన ప్రయత్నము నీయంతరాత్మయుఁ బరమాత్మయు దక్క నొరు లెఱుంగరు. నా యావచ్ఛక్తియు వినియోగించి నీమేలునకై దొరలితిని. ఇంకనా వలన నీకుం గావలసిన ప్రియం బేమున్నది? అయినను నిట్లగుఁగాక.

(భరతవాక్యము)

మ. కలుగుంగావుత నీకుఁ దక్క నృపభక్తశ్రేణియుం దాయతుల్,
గెలుచుం గావుత ధర్మ మెన్నటికి, వాగ్దేవీమహత్వంబు లి
క్కలికాలమ్మున భారతాశ్రయములై కావ్యంబులై నాటకం
బులునై యాటలుఁ బాటలై వెలయుతన్ భూలోకమందెల్లెడన్.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

గద్య:— ఇది శ్రీ కింకవీంద్రఘటాపంచానన విద్వత్కవిబాలకలానిధి బాలసరస్వతీ శతావధాని తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే రచింపఁబడిన పాండవోద్యోగమునందు షష్ఠాంకము.

సంపూర్ణము.

హెచ్చరిక.

i బ్రహ్మశ్రీ శతావధానులు తిరుపతి వేంకటేశ్వరకవులచే రచింపఁబడిన పాండవోద్యోగము శ్రీకృష్ణరాయబారము పాండవ విజయము మొదలగు నాటకములుగాని వానియందలి భాగములుగాని, నాటకీకింపెరీలుగాని, నటీనటులుగాని, తదితరులుగాని ఎట్టిపరిస్థితులయందును కాపీరైటుదారుల తరఫున ఈదిగువ సంతకములు చేసినవారి యొక్క లిఖితపూర్వకమైన అనుమతిని ముందుగా పొందనిదే ప్రదర్శింపరాదనియు అట్టిఅసమ్మతిమగు ప్రదర్శనమునకు కారకులైన, పాల్గొనిన, ఆసామీగాని ఆసామీలుగాని (ప్రదర్శనమునకు చోటిచ్చిన హాలుఓనర్లుగాని,) నష్టపరిహారమునకేను మేము జరుపఁబోవు క్రిమినలు చర్యలకును బాధ్యులగుదురని యిందుమూలముగా తెలియఁజేయడమైనది.

ii పాండవోద్యోగము, పాండవవిజయము అను నాటకపుస్తకములు ఇద్దరు కైటిలు పేజీయందు మాలో నెవరిసంతకము లేనివి ఎవరైన అమ్మినయెడల మేము చేయు క్రిమినలు, సివిలుచర్యలకు బాధ్యులగుదురని యిందుమూలముగా తెలియఁజేయడమైనది.

(Sd) చెళ్లపిళ్ల దుర్గేశ్వరశాస్త్రి
క్షీరసాగరం బిల్డింగ్సు
గవర్నరు పేట
విజయవాడ.

(Sd) దివాకర్ల వేంకటావధాని
[illegible] హైస్కూలు పేట,
నర్సాపురము.

కథలు - గాథలు

శతావధాని : చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రిగారిచే రచింపబడి
లోగడ - ఆంధ్ర - కృష్ణా పత్రికలలో ప్రచురింపబడిన
వ్యాసరచనల - ప్రథమసంపుటము

ఇందు

1. పిఠాపురప్రభువు - లేటు శ్రీ గంగాధర రామారావుగారికథలు
2. వెంకప్ప సోమయాజులు -
3. ఈతిబాధలు
4. గర్భాధానం
5. మద్యనిషేధం అవసరమే

అనుష్టికలపైగల వ్యాసములు గలవు
మే నెల - ఆఖరుకు - ముద్రణ పూర్తగును

ఆంధ్ర మహాస్కాందము - అను

శివలీలలు

స్కాందపురాణాంతర్గతములయిన పరమశివుని లీలలు - అందుకు
సంబంధించిన గాథలు - తరంగవిభాగంలో -
ఆధునిక ఖండకావ్యములవలె నిందు సంపుటీకరింపబడినవి
త్వరలో ముద్రణము కానున్నది

చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రి అండ్ సన్సు
శ్రీ వెంకటేశ్వర [illegible]
కడియము - B. P. O. :: తూర్పు గోదావరిజిల్లా

కథలు - గాథలు

చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రిగారిచే

చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రి అండ్ సన్స్

ముద్రణలోనున్న గ్రంథములు

దేవీభాగవతము
12 స్కంధములు
బొబ్బిలిపట్టాభిషేకము
నానారాజసందర్శనము
మృత్యుంజయస్తవము
నమశ్శివాయస్తోత్రము

వ్యసనవిజయము
బాలరామాయణము
గీరతము
1-2-4 భాగములు
గుంటూరుసీమ
1 భాగము

దొరుకువారు :—దివాకర్ల బ్రహ్మానందం, ఇన్నీసుపేట, రాజమండ్రి అని గాని, యీ దిగువ చిరునామాలకుగాని వ్రాసిన బడయగలరు

చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రి అండ్ సన్సు,

శ్రీ వేంకటేశ్వర పబ్లికేషన్సు,

శ్రీరసాగరం బిల్డింగ్సు,
గవర్నరుపేట
విజయవాడ 2
కృష్ణాజిల్లా.

కడియము
B. P. O.
తూర్పుగోదావరిజిల్లా.

బ్రహ్మశ్రీ శతావధాని

చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రిగారిచే

ఇటీవల రచింపబడి వెలకు సిద్ధముగానున్న

ప్రబంధములు.

[illegible]

వలయువారు :—

చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రి అండ్ సన్సు,

శ్రీ వేంకటేశ్వర పబ్లికేషన్సు,

కడియము R. P. O.

తూర్పుగోదావరి జిల్లా - అని వ్రాయవలెను.

కవితిలక ప్రెస్, విజయవాడ.

15308